/295
1 NOV 1959

ପ୍ରତିଧ୍ୱନି

ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥି ପ୍ରସାଦ ଦାସ

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ ପରିକଳ୍ପନା—

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାଗୁ ମହାନ୍ତ

ପ୍ରକାଶକ—

ଜୟନ୍ତୀ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି
ତୁଳସୀପୁର, କଟକ-୧

ମୁଦ୍ରାକର—

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଇମୋହନ ଦାସ
ଓଗର ଛାପାଖାନା
କଟକ-୧

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ମୁଦ୍ରଣ—

ମନମୋହନ ପ୍ରେସ, କଟକ-୨

ପରିବେଷକ—

ଶାନ୍ତିନିବାସ ବାଣୀମନ୍ଦିର
ପୁରିଘାଟ ରୋଡ଼, କଟକ-୧

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ—

ଜୁଲାଇ—୧୯୫୮

ମୂଲ୍ୟ—ଦୁଇ ଟଙ୍କା

ସ୍ୱଚତୁର ଶିଳ୍ପୀ ଦାଶରଥି ବାବୁ ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ କୃତୀ ଛାତ୍ର ।

ଭାଷାରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ନିଖୁଣ ଛବି ଅଙ୍କାଯାଇ ପାରେ କି ନା—କିଛୁଦିନ ହେଲା ସେ ତାର ପରୀକ୍ଷା ଚଳାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତା ସଫଳ ହେଲା ଏଇ ପ୍ରଥମ ।

'ପ୍ରତିଧ୍ୱନି'ର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଗଳ୍ପ ଯେପରି ଗଭୀର ଭାବରେ ଅଲୋଡ଼ିତ ଓ ଅଭିଭୂତ କରେ, ତାର ତୁଳନା ସମସାମୟିକ କଥା ସାହିତ୍ୟରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ସେକଥା ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ପ୍ରକାଶକ

ସୂଚୀ

୧ । ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ୧......୧୫

୨ । ଉପସଂହାର ୧୬......୩୫

୩ । ଜୟନ୍ତୀ ୩୬......୪୫

୪ । ଛାୟା ୪୬......୬୦

୫ । ଚନ୍ଦ୍ରା ୬୧......୭୫

୬ । ପାଞ୍ଚାଳୀ ୭୬......୯୦

୭ । କନ୍ଦ୍ରେଈ ୯୧... ୧୦୯

୮ । ବୀମା ୧୧୦... ୧୨୯

୯ । ନିଭୃଜ ୧୩୦... ୧[illegible]

ମାନନୀୟେଷୁ,

ଉତ୍କଳ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ, କଳା ଏବଂ କଳାକାର ଯେଉଁଠି ସ୍ୱଭାବତ୍ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୁଏ । ଆପଣଙ୍କୁ ସାମନାରେ ରଖି ଏଇ ନୂତନ ଅର୍ଥର ସନ୍ଧାନ ପାଇଛୁ ବୋଲି ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ସ୍ୱପ୍ନ ବିଳାସୀ ବୟସଠାରୁ ନିରାପଦ ଦୂରତ୍ୱରେ ଥାଇ-ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ଯେଉଁ ସଫଳ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ତାହା ହିଁ ମୋ ପାଇଁ ଚରମ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ମୋର ନମସ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

—ଦାଶରଥି—

କଳାଭବନ

ଶାନ୍ତିନିକେତନ, ତା ୧୫।୨।୫୮

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ

(କବି ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜନାଥ ରଥ କରକମଳେଷୁ)

ପାହି ଆସୁଛି ରାତି । ପୂର୍ବ ଦିଗର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଉପରେ ଧଳାର ପ୍ରଲେପ ଲାଗି ଆସିଲାଣି ।

ମଳିନ ତାରା ଆଉ ଥିର ଥିର ଥଣ୍ଡା ପବନ । ଏପ୍ରିଲ ସକାଳଟା ବାସ୍ତବିକ୍ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ମଶାରି ଟେକି ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ । ଝାପ୍‌ସା ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଠିକ୍‌ଭାବେ କିଛି ଚାରି ଦେଖି ହେଉ ନାହିଁ, କେବଳ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଛି ଯାହା — ରିକ୍‌ସାର ଅଣ୍ଡି ଚିତ୍କାର ଆଉ ଟ୍ରକର ଲଗାମ ଛଡ଼ା ଦଉଡ଼ ।

'ଆଉ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ଏ ଦୁନିଆରେ' । ପରିପକ୍ୱ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଭାବି ଲାଗିଛନ୍ତି । 'ନା କଣ କହୁଛ ହାରାମଣି ? ଏ ଦୁନିଆରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି ଅଛି ? ଯେଉଁଠିକି ମଣିଷ ଆସିଲା, ସେଠି ଲାଗିଲା ଏଇ ହୋ ହୋ ଧୋ ଧୋ ଗୋଳମାଳ ।'

ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଶୁଭୁଛି ପାଖ ବଗିଚାରୁ । ହାରାମଣିକୁ ଆଜିକାଲି ଚମତ୍କାର ନିଦ ହୁଏ ।

"ହାରାମଣି, ହାରାମଣି ! ଉଠୁଛ ? ଭୋର ହୋଇଗଲାଣି ପରା !"

ଉଡ଼ ଲେଉଠାଇଲେ ହାରାମଣି । କାଣ୍ଟ୍ରାଇଡନ୍‌ର ସୁଗନ୍ଧ ଖେଳିଗଲା ତାଙ୍କର ମୁକୁଳା କବରୀ ଭିତରୁ । ଅଧିକ ସେମିତି ଘନୀଭୂତ ହୋଇ ଆସିଲା ନିଦ । ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିର ଘନତ୍ୱ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଥିବା ଲୋକଙ୍କର ବେଶ୍ ଗାଢ଼ ନିଦ ହୁଏ—ଆଉ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ? କାହିଁ—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାହିଁ ? ସାରା ରାତିଟା ସେ ଏକରକମ ଅନିଦ୍ରା କହିଲେ ଚଳେ । ନୀଳାଭ ଆଲୋକରେ ସେ କେବଳ ଲକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି ମଶାରୀ ଭିତରେ ଥିବା ଏକ ବିରାଟକାୟ ବସ୍ତୁ—ଥରେ ଘଡ଼୍ ଘଡ଼୍‌ରେ ଛଅଇଁଅ ଫୁଲି ଯାଉଛି । ପୁଣି ଥରେ ସଁ ସଁ ଆବାଜ—ଛ'ଇଅଁ କମିଯାଉଛି । ହାରାମଣି ନୁହେଁ—ପ୍ରାଗ୍ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ଏକ ଜନ୍ତୁ—ମଶାରି ଭିତରେ ଆରାମରେ ନିଦେଇ ଯାଇଛି । ଆଉ ତାର ଚମଡ଼ାଟା ବେଶ୍ ମୁଲାଏମ ତ ? ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ମକଚି ମକଚି ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ।

"ହେ, ସିଏ କଣ ହେଉଛ, ବୁଢ଼ା ହେଲଣି ଅସିଲାଣି ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ? ସେପାଖରେ ପରା ପିଲାଏ ଶୋଇଛନ୍ତି ! ଯା, ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ଶୋଇପଡ଼" । ହାରାମଣି ଆଦେଶ ଦେଲା ।

ସତେ ତ । ସେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଦର୍ପଣ ତ କହୁଛି ସେଇ କଥା । ଅଖିର ଧାର ତଳୁ ମାଡ଼ି ଅସିଛି କେତେଗୁଡ଼ାଏ କେନାଲ । ହାଡ଼ର ଅଁଶିଆଳଗୁଡ଼ାକ ପରିଷ୍କାର ବାରି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଖି ପଶିଗଲାଣି କେତେ ଭିତରକୁ । ଗାଲ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ମୁଣ୍ଡ ବାଳରେ କଳା [illegible] ଜୋଟାଏ ଅଛି ତ

ସମନ୍ୱୟ । 'କେତେକେ ବେଗେ ସୁଖର ଦିନ ସବୁ ଶେଷ ହୋଇ ଗଲରେ ।'—ଅବଶୋଷ କରୁଥିଲେ କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ।

ଅଲମିରାର ଥାକ ଉପରେ ଠୁଳ ହୋଇଛି—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା, ଶୁକ ସଂଜୀବନ, ଏଲ୍‌କ୍ କରନ୍, କଡ଼ ଲିଭର୍ ଅଏଲ୍, ଭିଟାମିନ୍ ବି କମ୍ପ୍ଲେକ୍ସ । ଯୌବନକୁ କାନ୍ଧଛାଇ ଭିତ୍ତିରେ ଧରି ରଖିବାର ଗୋଟାଏ ପରାଜୟୀ ସଂଗ୍ରାମ । ତଥାପି ଆଶା ଅଛି । ବିଜ୍ଞାନ ତ ଉନ୍ନତି କରୁଛି ଦିନକୁଦିନ । ଜୀବାଣୁର ଅବିଷ୍କାର ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଆଖି କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମତର ହେଉଛି । ଅଜିର କଥା କାଲିକି ମିଛ ।

ଛିଡ଼ା ହଉଥିଲେ କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ । ତେବେ ସତ୍ୟ ଏକା ଏଇ ବିଜ୍ଞାନ,—ଏଇ ଆଖି ଆଗର ସତ୍ୟ ହୀରାମଣି ବି ଏକ ମିଥ୍ୟା —ମିଥ୍ୟା ତାର ଏଇ ଚର୍ବିଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ । ମିଥ୍ୟା ତାର ଏଇ ଦୁଇଶ ଚାଳିଶ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନ । ଅଥଚ ସେ ବି ଏକ ବାସ୍ତବ ମିଥ୍ୟା ଯେ ଚାରୋଟି ମୃତ ଓ ସାତୋଟି ଜୀବିତ ସନ୍ତାନର ଜନନୀ ହିସାବରେ ତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣତା ।

ଯେମିତି ପଚିଶ ବର୍ଷ ତଳର ଇତିହାସ ପରଦାକୁ ଠେଲିଦେଇ ଚାହୁଁଥିଲେ କଣ୍ଟ୍ରୁର । ଆଗେ ହୀରାମଣି ଏତେ ମୋଟା ତ ନଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ କନ୍ୟା ଦେଖା ହେଲା, ସେଦିନ ଆହା-ହା, କି ସୁନ୍ଦର ଥିଲା, ହୁଁ ମୁଁ ରୁ ହୁଁ ମୁଁ ରୁ ହୁଁ ମୁଁ ରୁ ହୁଁ ମୁଁ ରୁ···

ଫୁଟିଲା ଚନ୍ଦ୍ରହାର । ହାତେଲୀ ଉଠିଲା ଆକାଶକୁ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ-କରା ଅଲଅରେ ଧୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ବୈଶାଖି ଆକାଶ ।

"ବାଃ ବଢ଼ିଆ ବର ଅସିଛି ରେ—ଅରେ ଜମେଇଲା ରେ··· ଅରେ ମାଇଚଅଟାଏରେ, ପକା ମାଇଚଅ । ମୋଟେ ଅନାଉ ନାହିଁ ।"

"କିଓ ଭାଇ ତମର ଭାମଜାମ ? ସବାସ୍ତରେ ଗୋଟାଏ କଣ ତର ଅସିଛି ? ତମେ ଅମର ଏତେବଡ଼ ମାନଙ୍କୁ ଭଲକୁ କରଦେଲ—ରଖିଥା ତମ ବି. ଏ. ଡିଗ୍ରୀ ସବାସ୍ତ ଭିତରେ । ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଏ ବାହାଘର ।"

ହାଇଁ । ଗୋଟାଏ ଅଟମିକ୍ ମିଶାଇଲ ଯେମିତ କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଠୋକ୍କର ଖାଇଗଲା । ଅଠାଇଶ ଇଞ୍ଚିଆ ଛାତି ଭିତରେ ଥିବା ଡଳାଇଅଁ କଲଜାର ଅସ୍ପନକ ଶିହରଣକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ପଞ୍ଜାବୀଟାକୁ ଅଧୁର ଜୋରରେ ମୁଠାଇ ଧରିଲେ ।

''କଣ କରିବା ଭାଇ ବୁଦ୍ଧି ବତା ଏ ସମୟରେ, ସତେ କଣ ଏ ବାହାଘର ହେବ ନାହିଁ ?"

"ଆଃ ପାଗଳା ହେଲୁଣିରେ କଣ୍ଟ୍ରୁ । ଏସବୁ ସେମିତ ହୁଏ । ଜାଣିଚୁ, ମୁଁ ପାଞ୍ଚଟା ବାହାଘର ବରଯାତ୍ରୀ ହେଲଣି । ତୁ ବ' ଚୁପ୍ ହୋଇ । ସେ ପେଞ୍ଚ ମୁଁ ଜାଣେ"—ଅଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ ସହପାଠୀ ବନ୍ଧୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ।

ଶାସ୍ତ୍ର ବସିଛନ୍ତି । ଆଖିରେ ଲୁହ ଛଳଛଳ । ବିଦା ଦେବେ ଝିଅକୁ । ବିଦାୟ କାଳିନ ଉପଦେଶ ବାହାଘର ଗୀତରେ ପଲ୍ଲୀ କବିଙ୍କର ବହୁ ଜ୍ଞବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ—ତମେ ଇନ୍ଦ୍ର ହୋଲେ 'ଇଏ ହେବ ଶଚି, ତମେ ମେଘ ହେଲେ ଇଏ ହେବ ବିଜୁଳି ଅଭ ତମେ ଯଦ ସାଗର ହେବ ଇଏ ହେବ ସରିତ । ନାନାଦ ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦ ଉପମା । ଦାଦ, ବାପା, ଭାଇ, ଭଉଣୀ, ମାମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଉଣ୍ଠାକୁଣ୍ଠା ହୋଇ ଅଶିର୍ବାଦ ଦିଉଛା ରଚାଉ । ଏମିତ ଟାଣୁଆ ଗୀତ ଯେ ହୀରାମଣିକୁ କଣ୍ଟ୍ରୁଚରଣ ତ୍ୟାଗକରିବାର ଉପାୟ ଅଉ ନାହିଁ ।

ଫିକ୍ କରି ହସିଦେଲା ଜନୁପାଉଲୀ ଝିଅଟିଏ । କଣ୍ଠ୍ରୁରିଙ୍କର ଗୁଡ ଭିତରଟା କଣ ହୋଇଗଲା । ଶୀବାଟି ଖଗ୍ରାବଦନରେ ମୋଟା ଫଣମ ଜନାର ପଞ୍ଜାବୀକୁ ଗୁଡ ଉପରେ ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ଚିପି ଧରିଲେ ।

"ବାପ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନରେ, କୁଆଡେ଼ ଗଲୁ ଏ ବୟସ ବେଳେ? ଟିକଏ ବାଞ୍ଚି ଦେ ମତେ, ଭାରି ଗରମ ହେଲା । କେମିତି ଏଠୁ ଚଞ୍ଚଳେ ପଳାଇବା ବାପ କହିଲୁ?" କଣ୍ଠ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ୱର ବଡ଼ କରୁଣ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ତା'ପରେ ବିଦାବିଦା । କୃଶାଙ୍ଗୀ, ତନ୍ୱୀ, ବିଜୁଳି ବରଣା ହାରାମଣି ବାହୁନି କାନ୍ଦିଲା—"ମତେ ଅତଳ ଦରିଆ ମଝିକୁ ଭସାଇ ଦେଲ ହୋ ବାପା!"

ସମସ୍ତଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ ଅପେକ୍ଷା ହାରାମଣିର ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ ଅକ୍ଷରେ ସଫଳ ହେଲା । ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ଭାସମାନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିର କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ସଂସ୍କରଣ ପରି ହାରାମଣି ଭାସିଲା ଏଇ ଠେଙ୍କା ସୁନାର ଅତଳ ଦରିଆରେ । ଚମତ୍କାର ତା'ର ଦେହ ଗଢ଼ଣର ଭାଗ ମାପ । ମୁଣ୍ଡଟା ଅତି ବଡ଼, ତାପରେ ଦେହଟି କ୍ରମଶଃ ସରୁ ହୋଇ ଆସିଛି । ପାଦ ଦୁଇଟି ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେପରି ଦୁଇଟି ସରଳରେଖା ବିଭିନ୍ନ କୌଣିକ ଦୂରତ୍ୱରୁ ଆସି ଏକ ବିନ୍ଦୁରେ ମିଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

"ହାରାମଣି ଓ ହାରା... ।"

ଗୋଲାପ ବଗିଚାରେ ଠେହାଲ ମାରୁଛି ବଡ଼ ପୁଅ କୈଳାସ । ଦେହରେ ଦାମିକା ସିଲ୍‌କର ଧଳା ଗାଉନ । ମୁହଁରେ ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ସ୍ ଏକ୍‌ସ୍‌ପ୍ରେସ୍ । ଆଖିରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧିକାରୀ ଚଷମା । ମୁହଁରେ ପୌରୁଷତାର ଗୁଳ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଚମତ୍କାର । ବାପ ମା ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ

ଅସ୍ୱୀକାର କରି ତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଆଉ, ପାଖରୁ ସେପାଖେ କିଏରେ ?—ଜଜ୍ ଶମ୍ଭୁନାଥଙ୍କ କନ୍ୟା ?

ଅଧୁଭ ଥରେ ନିଜଠଇ ଗ୍ଡ଼ହିଁଲେ କଣ୍ଟୁରି । ହଁ ସେଇତ । ବାଃ, ମନରେ ଗର୍ବ ଆସିଲା । କୈଳାସ ଆଉ କରାଣୀର ପୁଅ ନୁହେଁ । ସେ ପରିଚୟ ଦେବ ନେ ସେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ଘରର ସନ୍ତାନ । ବାପର ବ୍ୟାଙ୍କ ବାଲାନ୍‌ସ ଗ୍ଡ଼ରି ଲକ୍ଷ । ଧାନ ଜମି କୋଡ଼ିଏ ବାଟି । କଟକରେ ଗ୍ଡ଼ରିଟା କୋଠା । ଅଧୁଭ ଅଛି ବହୁତ । କଲେଜର ବୀଜାଣୁ ଭଳି ଜ୍ୟାମିତିକ ଅନୁପାତରେ ବଢ଼ି ଗ୍ଡ଼ଲିଛି ଏ ସମ୍ପତ୍ତି । ଆଲ୍ଲା ଜିସ୍‌କୋ ଦେତା ।

ପୁଣି ତମେ କିଏରେ ? କରାଣୀର ଦଳ ? ଅମଲା ? ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନ ଭୋଗୀ ? ସର୍ବହରା ? ବେଗେ ବାହାରିଯାଅ ଏ ହତା ଭିତରୁ । ସିଧା କଥାରେ କହୁଛି ବେଗେ ଗ୍ଡ଼ଲିଯା । ନୋହିଲେ ଡାକିଲି ଦରଓ୍ୱାନ୍‌କୁ । ଗ୍ଡ଼ନ୍ଦା ଫାନ୍ଦା ମୋଠି କିଛି ନାହିଁ ।

"ଆଜ୍ଞା ଏଇଟା ଗ୍ଡ଼ନ୍ଦା ନୁହେଁ । ଏଇଟା ସାହାଯ୍ୟ । ଏଇ ବନ୍ୟାରେ ଅଧିକାଂଶ କରାଣୀଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର ଭାସି ଯାଇଛି । ଆପଣ ତ ଆଜ୍ଞା ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ନିଜେ ସେ ଦୁଃଖ ବୁଝିଛନ୍ତି । ଆଉ ଅଧିକା କଣ କହିବୁ ?"

"ଦେଖ୍, ମୁଁ ଦୁଃଖ କଲାବେଳେ ମୋ ଥାଳରେ କେହି ଦୟାକରି ଅଧଲାଟାଏ ପକାଇ ଦେଇନ ।"

"ହଜୁର ଏଇଟା କଣ ଯୁକ୍ତି ?"

"ମୁଁ ଯୁକ୍ତି ବୁଝେନା । ଯୁକ୍ତିରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଆଜିଯାଏ ସମାଧାନ ହୋଇନି । ବାଜେ କଥା ସେଟା । ଯେଉଁମାନେ ଦୁର୍ବଳ, ସେମାନେ ଯୁକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ଲୋଡ଼ନ୍ତି । ବାହାରିଯାଅ କହୁଛି । ମୁଁ ଦୁର୍ବଳକୁ ସମର୍ଥନ କରେନା ।"

ଅଦ୍ଭୁତ ପର୍ଚ୍ଚା ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ହୀରାମଣିର ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ କୈଳାସ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ଏତେବେଳ ଯାଏ ସେଠି ସିଏ କଣ କରୁଛି ? ଫିଙ୍ଗିବା ଦେଇ ପୁଣ୍ଟିଲେ କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ।

"ଏଁ ଏକା ଦୁଃଖ—ବାଃ, ବଡ଼ ମଜାକଥା ତ ? ହୀରାମଣି ଓ ହୀରାମଣି, ତମେ ଟିକେ ଉଠିଲ, ଉଠ ଚଞ୍ଚଳ ହେଇ ଦେଖି, ଏଠି କଣ ହେଉଛି !"

"କଣ ?" ହୀରାମଣି ଅତି କଷ୍ଟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ।

"ତମେ ଦେଖୁନା, ମୁଁ ଆଉ କହିବି କଣ ?"

"କଣ କୁହ, ମୁଁ ଆଉ ଏଇନେ ଉଠି ପାରିବି ନାହିଁ ।"

"ଅଞ୍ଜଳୀର ମୁଣ୍ଡରେ କୈଳାସ ଗୋଟାଏ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଖୋସିଦେଲା, ଯାହାକୁ କି ଅର୍ଥ କରାଯାଇ ପାରେ ?"

"ଓଃ, କେତେଡ଼େ ଖରାପ ମଣିଷ ତମେ ହେ !" ହୀରାମଣି ଧଡ଼ଫଡ଼ କରି ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । "ତମେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଦେଖୁଛ କାହିଁକି ? ଏଡ଼ିକି ବେହିଆ ତମେ ଆଜିକାଲି ହେଲଣି ?"

"କଣ ମୋର ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ।" ବାସ୍ତବିକ୍ କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଅତଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । "ସେଗୁଡ଼ାକ କଣ ସତେ ଦେଖିବା କଥା ନୁହେଁ ?"

ପ୍ରେମର ସଂଜ୍ଞା । ସେତ ସୀମାବଦ୍ଧ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ କାମନାର ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି । ଆଉ ଭଲ ପାଇବା, ସେ ତ କେବଳ ଉପନ୍ୟାସର ଭାଷା । ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ସହିତ ତାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଆଉ କଣ, କି ଅର୍ଥ କରାଯାଇପାରେ ଯାହାକୁ । ଗୋଲାପ ଫୁଲକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସି ଦେବାଟା କଣ ପ୍ରେମର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ । କାହିଁ ଜୀବନରେ ସେ ଅଂଶଟା ତ ତାଙ୍କର

ଅଭିମାନ ହୋଇ ନାହିଁ ? ତେବେ ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଅବାନ୍ତର, ଭ୍ରାନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା ମୋଟେ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

"କରେ କଣ କରୁଥିଲ ସେ ଗୋଲାପ ବଗିଚାରେ ?"

"ତମେ କିଏ ତାକୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ।" ହୀରାମଣି ଚିତ୍କାର କରି ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା । "ତମର ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ସବୁ ଆଜିକାଲି ଲୋପ ହୋଇ ଗଲାଣି କି ? ଛିଃ କେତେ ଯେ ଛୋଟଲୋକ ମ ତମେ—ତମର ସେ କିରାଣୀ ବୁଦ୍ଧି ଆଜିଯାଏ ଯାଇ ନା ?"

"ବାଃ କିରାଣୀ ବୁଦ୍ଧିଟା କଣ ନିରସା ତମ ମତରେ ? ଜାଣିଛ, ଦେଶଟାକୁ ପରା କିରାଣୀ ଚଳାଉଛନ୍ତି । ଆଉ ତମେ କଣ ଏତେ ଶିଘ୍ର ଭୁଲି ଯାଉଛ ଯେ ତମେ ନିଜେ ବି କିରାଣୀର ପତ୍ନୀ ଥିଲ ?"

ହୀରାମଣି ଅସ୍ୱୀକାର କରେ—"ନାଃ ଦୁଃସହ ଏ କିରାଣୀ ଜୀବନ । ଆଉ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବ ନାହିଁ । ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଦରମା, ଏଥିରେ କି ମଣିଷ ଚଳେ । ତମ ତଳେ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ ସେମାନେ ବଡ଼ ହାକିମ ହେଲେଣି—ମୋଟା ଦରମା ପାଉଛଲେଣି ଆଉ ତମେ —ଛିଃ, ଧିକ ମୋ ଜନ୍ମକୁ । କେଉଁ ଯୋଗରେ ତମର ମୁଁ ହାତ ଧରିଥିଲି··· ।"

ହୀରାମଣି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

"ଦେଖ ହୀରାମଣି । କାନ୍ଦିଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବନାହିଁ । ରାଶି ଯୋଗ, ନକ୍ଷତ୍ର ସବୁ ଠିକ ଥାଇ ଆମର ବାହାଘର ହୋଇଛି । ତମ ବାପା ଆଉ ମୋ ବାପା କଣ ଏତେ ବୋକା ଥିଲେ ? ପୁରୋହିତ ବି ଠିକ ଘଣ୍ଟା ମିନିଟ ଧରି ହାତ ବାନ୍ଧି ଦେଇଥିଲା । ଖାଲି ଗୋଟିଏ କଥା ବିଗିଡ଼ି ଗଲା । ତମ ଭଉଣୀ ମ,—ସେଇ ଚାନ୍ଦମୁଖୀ ଭଉଣୀ ତମର··· ।"

“ଓ ତମ ଅଖିଠା ଯାଇ ସିଅଚ୍ଛେ । ଯୋଉ ପୁରୁଷଟି ତମେ, ଯାଙ୍କର ରୂପକୁ ଦେଖି ଢଳି ପଡ଼ୁଥିଲ ମୋ ଭଉଣୀ ଏଣିକି ଅଲଗ୍ଗୁକି ତମେ ।” ହାବିମଣି ବିଦ୍ରୁପ କଲା ।

ବାସ୍ତବିକ୍ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଦରମା । ମାସଯାକ ରୁଟିନ ବନ୍ଧା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ପନ୍ଦର ଦିନ ଡାଲମା । ତିନିଦିନ ଅଳୁ କଖାରୁ ଭଜା । ଚାରିଦିନ ଖାଲି କୁନ୍ଦୁରି ଭଜା । ସାତଦିନ ସାରୁ ବଡ଼ି ସନ୍ତୁଳା ଆଉ ଦିନେ ମାଛ । ମାଂସ କିମ୍ବା ଦୁଧର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ ।

ଏତକରୁ କଣ୍ଡୁରି ଅପହରଣ କରିଛନ୍ତି ଅଠାଇଶ ଇଞ୍ଚିଆ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଓ ନବେ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନ । ବାସ୍ ସେତିକି । ପୁଣି ସାଢ଼େ ନ’ ରୁ ସଂଧ୍ୟା ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚ ଯାଏ ଏକମତ ଗୋଟାଏ ଭାର-ବାହି ଜାନୁଆର ।

“କଣ କରୁଛ କଣ୍ଡୁରି, ସେଠା ଟାଇପ ହେଲ ?—ଅଢୁରି ନାଁଅ । ଏ ସାତ ବର୍ଷ ଚାକିରିରେ ଗୋଟାଏ ଲେଟ ଚିଠା କରିଦିଅ—ତମେତ ଅଳସୁଆ ହେଲ । ଅଢୁରି ନାଁଅ ଏତିକ ଡେସପାଚ ହେବ—ଇଏ ଚିଫ୍ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ଡାକ, ଯାଙ୍କୁ ଆଗ କର ।”

କାନ୍ଧରେ ଭାର ଯନ୍ତ୍ରଣା । “ଓଃ—କିଏ ତମେ ମୋ କାନ୍ଧରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛ ?” ଚିତ୍କାର କଲା କଣ୍ଡୁରି । “କିଏ ତମେ ମୋ କାନ୍ଧରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛ । ମୁଁ ସହି ପାରୁ ନାହିଁ । ଦୟାକରି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଅ । ଓ, ତମେ ମୋର ବନ୍ଧୁ, ମୋର ସହକର୍ମୀ ବିପିନ ବାବୁ ? ଏତେ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ଶେଷକୁ ଏଇଆ କଲ ? ମୋ କାନ୍ଧରେ ଗୋଡ଼ ରଖି ମୋତେ ତଳକୁ ଚାପି ଦେଇ ତୁମର ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା ? ହଉ, ଈଶ୍ୱର ତମର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।

ଯେମିତି ହସର ବର୍ଷାରେ ବଧିର ହୋଇଗଲା ତାର କାନ— 'ଶୁଣ କନ୍ତୁରି, ଈଶ୍ବର ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ । ତାର ଅର ପୁନରବୃତ୍ତି କାହିଁକି । ଏଇଠି ହେଉଛି ମଣିଷର ଅଦମ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ବଡ଼ ହେବା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ । କୌଣସି ଜନପଦର ହାହା ଦେଇ ଯାକୁ କେହି କେବେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖି ପାରି ନାହିଁ । ଅଉ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ କଥା କହୁଛ ? ସେଇଠି ହେଉଛି ଗୋଟାଏ ଫମ୍ପା ଜିନିଷ— ଦୁର୍ବଳତାର ଗୋଟିଏ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଖୋଲା ଦୁନିଆ ଉପରେ ଯେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାରେ ହାରିଯାଏ ସେଇ କେବଳ ଖୋଜେ ବନ୍ଧୁ । ଗୁରିଅଡ଼ୁ ନିସ୍ୱ ହୋଇ ତାର ପାଖରେ ଖୋଜେ କେବଳମାତ୍ର ଟିକିଏ ସ୍ୱୀକୃତି । ସେତିକିରେ ସେ ପାଏ ଆଶ୍ୱାସନା । ସେ ଚିତ୍କାର କରେ ସମାଜ ସମାଜ ବୋଲି— ସେ ଚିତ୍କାର କରେ ସୋସାଇଟିର ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ । ଏବେ ବୁଝିଲ ବାପ କନ୍ତୁରି, ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ତ୍ୟାଗ ନୁହେଁ, ପ୍ରେମ ନୁହେଁ ବା ସ୍ନେହ ନୁହେଁ । ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ଅର୍ଥ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଲଜ ସ୍ୱାର୍ଥର ଅଭିସନ୍ଧି । ଯେ ଯାହାକୁ ଯେତିକି କଠୋର ଭାବେ ପ୍ରତାରଣା କରିପାରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସେତିକି ବନ୍ଧୁ, ଯେତିକି ଅପକାର ସେତିକି ନିକଟତର । ସବଳ ମଣିଷ କେବେ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଖୋଜେନା । କହ ମୁଁ ଭୁଲ କହିଲି ?''

'ନା, ନା, ତମେ ଠିକ କହୁଛ । କିନ୍ତୁ ଏଥର ପୁଣି କିଏ ? ଓ, ନରହରି ବାବୁ, ତମେ ବି ଶେଷରେ, ଏତେ ବଡ଼ କଥା କହୁଥିଲ ତମକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ନାହିଁ ? ''

ପୁଣି ଯେମିତି ସେଇ ହସର ଅବାଜ ।

'କିନ୍ତୁ କହ, ଅଉ କଣ କରିପାରି ପାରିଥାନ୍ତା କନ୍ତୁରି । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଚାହେଁ, ସେତେବେଳେ

ସେ ଖୋଜିବେ ସେ ଗୋଟାଏ ନିକଟତମ ଅଣ୍ଟା, ଯାହା ଉପରେ ସେ ପାଦର ଭାର ରଖିବ । ବନ୍ଧୁମାନେ ଏଇଥିପାଇଁ ଦରକାର ପଡନ୍ତି । ସେଇଠା ହିଁ ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ସଙ୍କା । ଥା କଣ୍ଟ୍ରୁରି, ଗୁଡ଼ବାଇ, ପୁଣି ବହୁବାର ଦେଖା ତ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ।”

ଅହୁରି ଲଟିଛି କାନ୍ଧରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଆଉ ଠିଆ ହେବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପରି ଛୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି ପଛରେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଗ୍ରହ—ଆମେ ଥରେ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତୁ, ଆମେ ଥରେ ତମ କାନ୍ଧରେ ପାଦର ଭାର ଦଅନ୍ତୁ । କଣ କହୁଛ କଣ୍ଟ୍ରୁର ?

“ବେସ୍ତର, ବଦ୍‌ମାସ୍‌ ।”

ଦେଖ କଣ୍ଟ୍ରୁରି, ବୃଥାରେ ରାଗ ନାହିଁ । ବଦ୍‌ମାସ୍‌ ହେବାଟା ବି କମ୍‌ ଅଭ୍ୟାସ ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେଟା ଗୋଟାଏ ଆର୍ଟ । ସେଥିପାଇଁ ବି ଦରକାର ସାଧନା । ସବୁ ଲୋକେ ବଦ୍‌ମାସ୍‌ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କାରଣ ସବୁଲୋକ ବୁଦ୍ଧିମାନ ନୁହଁନ୍ତି କି ଦୂରଦର୍ଶୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଯେ ଦୂରଦର୍ଶୀ ସେହି କେବଳ ବଦ୍‌ମାସ୍‌ । ପୃଥିବୀରେ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର କେବଳ ତାର । ସୁବିଧା ସବୁ ତା’ ପାଇଁ ।

“ବେଶ୍‌ ତମକୁ ଯାହା ସୁବିଧା ଦିଶୁଛି ତା’ କରଯା ।”

“ଯଦି କହୁଛ କଣ୍ଟ୍ରୁର ତେବେ ଆମେ କରୁଛୁ ।”

ଦାଗ ପରେ ଦାଗ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା—କଣ୍ଟ୍ରୁରି ବଦ୍‌ମାସ୍‌ । କଣ୍ଟ୍ରୁରି ଚରିତ୍ରହୀନ, କଣ୍ଟ୍ରୁରି କାମରେ ହେଳା କରେ । କଣ୍ଟ୍ରୁରିର ଠକାଇବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି । ଉପର ଅଫିସର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ପୁଣି ଗୋଟିଏ ମନୋରମ ସକାଳରେ କଣ୍ଟ୍ରୁରିଙ୍କର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି—ସରକାର ଆଉ ତୁମର ସେବାର ଦରକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

"ଯାଃ, କେମିତି ଚଳିବାରେ ଭାଇ । ଅଠପ୍ରାଣି କୁଟୁମ୍ବ । ମୋତେ ବୁଦ୍ଧି ଦିଅ ହେ—କୁଅଡ଼େ ଗଲା ସବୁ ।"

"ବୋକା ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଆଯାଏ ନା, କେବଳ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଆଯାଏ ।"

"କିଏରେ ତୁ, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ? ଅସଲ ବିପତ୍ତିବେଳେ ଭାଇ ତୁ ଦେଖା ଦେଉଛୁ । କଣ ପଢ଼ା ତୋର ଶେଷ ହେବ ନା ନାହିଁ ?"

"ନାଇ ରେ ଭାଇ, ଆସନ୍ତା ମାସରେ ମେସିଗାନ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଭୂଗୋଳ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯାଉଛି ।"

"ବାଃ, ଭୂଗୋଳ, ଚମତ୍କାର ବିଷୟଟିଏ । କିନ୍ତୁ ତୁ ତ ଗୋଟାଏ ଭୂଗୋଳ ପାଲଟି ଗଲୁଣି । ମୁହଁଟା ଠିକ୍ ପୃଥିବୀ ଭଳିଆ ଗୋଲ । ଓଠପାଖଟା ଠିକ୍ଏ ଚେପ୍‌ଟା, ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ବୁଝାଉଛି । ଚେହେରା ତ ଭୂଗୋଳ, ଆଉ ପଢ଼ିବାକୁ କଣ ବାକି ରହିଲା ?"

"ଯାଃ, ବହୁତ ହଁଉଗଲା ଏଇ ଫ୍ଲୁଟରେ ପଡ଼ୁ ।"

"ଫ୍ଲୁଟରେ ପଡ଼ିଲୁ, ଆହା ମରିଯାଉ ଥାଏଟି, କିନ୍ତୁ ହୋଇ ନ ତ ତୋର ?"

"ନାଇଁ ରେ ଆଉ ହବ କଣ, ଯାହା ତେର ହୋଇଗଲା । ତୋ ଖବର କଣ କହୁ—ସେଇ ନାହାଧର ପରଠୁ ଆଉ ତ ଦେଖା ହୋଇ ନ ।"

"ମୋ କଥା କଣ ଶୁଣିବୁ ରେ ଭାଇ ! ନସଟକଟେଠରିଏଠୁ ଲୁକାରି ଗଲି । ଏଇନେ କେନ୍ଦୁଝର ଷ୍ଟେଟ ଦେଉଥାନଙ୍କ ପେସ୍କାର । ରହୁଛି ଦୁଃଖେ-ସୁଖେ । ତମଭଳିଆ କଣ ଭାଗ୍ୟବାନ ମୁଁ ।

ଅମେରିକା ଦୂରର କଥା—କୋଣାର୍କ ଦେଖି ପାରି ନା ଆଜିଯାଏ —ଘଡ଼ି—ରାଜାଘର ବୁକଣି—କେଉଁଥିରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଛି ?"

"କଉ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନେ, କୁଆଡ଼େ ଥିଲ ଆଜିଯାଏ ?"

"ହଜୁରି, ମହିମା, ଘମ୍ବ, ମୁଣ୍ଡିକ ରଖିଲେ ନିବେଳାରେ କଥାଟିଏ କହନ୍ତି ।"

"କଣ କହ ।"

"ଏଇ ଯେଉଁ ଦେଓ୍ୱାନ ଅଛି ସେ ହଜୁର ନାଁରେ ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ପାଖରେ ନାନା କଥା ମିଛ ସତ ଯୋଡ଼ି କହୁଛି । ମୁଁ ସେଠି ଥିଲି । ସବୁ ଶୁଣିଛି । ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ଚିଠିର ନକଲ ନେଇ ଆସିଛି—ଦେଖନ୍ତୁ ।"

"ଏଁ," ନିଶକୁ ମୋଡ଼ିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହେନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୁର । "ଅହେ କଏ ଅଛ ହେ—ମୋ ବନ୍ଧୁକଟା ଆଣିଲ ।"

ଗୁଳିରେ ଉଡ଼ିଗଲେ ରାଜ୍ୟର ଦେଓ୍ୱାନ । ଆଜି ଭାଗ୍ୟବାନ କଣ୍ଟ୍ରୁରି ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଓ୍ୱାନର ଶିରପା ବନ୍ଧା ହେଲା ।

ପାଦର ଭାର ଦେଇ ଗୋଟିଏ ପାହାଚ ଉଠି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାହାଚକୁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇଲେ ।

'ହଜୁର ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ଯୋଗୁ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜୁତି ଚଳୁଛି । ଆପଣ ବିଚାର କରନ୍ତୁ—ହେଉ ରାଜା ଏକା ଗୁଳିରେ ଉଡ଼ାଇଦେଲା ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ । ଏମିତି ଖାମଖିଆଲି ଲୋକ ପାଖରେ କାହାର ଜୀବନ ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ମିଛ କହୁନାହିଁ ହଜୁର । ପ୍ରମାଣ ଅଛି—ଦେଖନ୍ତୁ ଚିଠି । ରାଜା ଲେଖିଛନ୍ତି—'ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନେ, ଆଜି ରାତିରେ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଧରି ଶିକାରକୁ ଆସିବ । ତମ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲୁ ।' ହଜୁର ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଆମେ ତ ଗଲୁ, ଭାଗ୍ୟ ଧୋଇଥିଲୁ ପୂର୍ବ ପାଟରେ । ରାଜା ଓ ଦେଓ୍ୱାନ ଦୁଇଜଣ ସାଙ୍ଗ ଥିଲେ ପୂର୍ବ

ପାଖରେ । ବାଘ ଆସୁଥିଲା ପଶ୍ଚିମ ପାଖରୁ । ତେମିତ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ଦେହରେ ଗୁଳି ବାଜିଲା — ଗଣ୍ଡି ଏଇଠି ।

ସତକଥା ତ — ରାଜାଙ୍କର ହେଲା ନିର୍ବାସନ । ପୁଣି ନାବାଳକ ରାଜପୁତ୍ର ସାବାଳକ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ରାଜ୍ୟର ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ରହିବେ ।

ବାଃ, ଭାଗ୍ୟବାନ କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ — ବନ୍ଧୁମାନେ ସଙ୍ଘୋଳିଲେ, କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଯାଉଛନ୍ତି, ଗଭର୍ଣ୍ଣୀ ଗାଇ ବାଟ ଛାଡ଼ିଲା । କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ କହିଲେ, ଟ୍ରେଜେରୀ ଖୋଲାହେଲା । କଣ କହିଲେ କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ? ଶୁଣରେ ପିଲେ ଶୁଣ, ଆଃ କେତେ ପଣ୍ଡିତ ଲୋକ ଦେଖରେ । କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଦୁଇଟି ଡିମ୍ବ ଓ ଗୋଟିଏ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଖାଇଲେ । କେ. ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଅସୁସ୍ଥ, ରାଜ୍ୟସାରା ସମସ୍ତେ ବି ଅସୁସ୍ଥ ।

ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ, ଆହୁରି ବି ଅଛି ପାହାଚ ।

ଜମି, ଘରଦ୍ୱାର, ବ୍ୟାଙ୍କ ବାଲାନ୍‌ସ, ପୁଣି ପୁରୁଣା କାଠ ଛଡ଼ାଇଲେ ନିଜ ଦେହରୁ ହାରାମଣି ।

ଖରା ପଡ଼ିଗଲାଣି ।

"କହ ହାରାମଣି, ଦୁନିଆରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି ଅଛି ?"

"ଦେଖ, ସେମିତି ପ୍ରକୃତିଛଡ଼ା ହୁଅନା । କହିବ ତ କହିଦିଅ ସିଧା କଥାରେ ଯେ ତମକୁ ପୁଅ ମାଇପ ଗନ୍ଧ ଛାଡ଼ିଲେଣି । ଆଉ ଏତେ ବୁଲେଇ ବଙ୍କେଇ, ମୋ ମାଲେ ।"

'ଅହା-ହା, ରାଗୁଛ କାହିଁକି, କଉ କଥାଟାକୁ ଠିକ୍ଏ ବୁଝ । ମାନେ ଏ ଗୋଳମାଳ ମୁଁ ଆଉ ସହି ପାରୁନି । ଠିକ୍ଏ ନିଛାଟିଆ ଜାଗା ହୁଅନ୍ତା । ଗୋଳମାଳ ନ ଥାନ୍ତା, ଏତେ ମଣିଷ ନ ଥାନ୍ତେ । ଶାନ୍ତିରେ ଶେଷ ଜୀବନଟା କଟାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତା । ଏ

ଯାଗାଟା ଟିକଏ ନିମ୍ନଟିଆ ଥିବାରୁ ଏଠି ଘର କଲେ । ଦେଖୁଛ ତ ଏଠିକା ଗୋଳମାଳ । ଏଠା ବି ଏକ ସହର ପାଲଟି ଗଲାଣି ।

ସେଇକଥା ହେଲା । ଦୁଇମାସ ଭିତରେ ସହର ଉପକଣ୍ଠରେ ଘରଟିଏ ତୋଳା ସରିଲା ।

ଅଗଷ୍ଟ ସକାଳ । ଗୋଳମାଳରେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଝରକା ବାଟେ ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲେ । ଗୁରୁଅଡ଼ ଘୋଟି ଆସିଲାଣି କଳା ବଉଦ—ବୋଧହୁଏ ବର୍ଷା ହେବ—ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ ବର୍ଷା ବି ଆସିଗଲା ।

ଚମତ୍କାର କବିତା ଲେଖି ହୁଅନ୍ତା ଏତିକିବେଳେ । ହାରାମଣିକୁ ବାଜୁଲି କରି ଏଇ ଟମେଘର ଛାତ ଉପରେ ସନ୍ଧ ଭସାଇ ଦେଇ ହୁଅନ୍ତା······? ଖୁବ୍ ମୋଟା ହୋଇଗଲା ସେ ଏଇ ସମୟକୁ । ଆହା !

ପୁଣି ଗୋଳମାଳ । କିଏ ଗୋଳମାଳ କରୁଛି ଏ ନିମ୍ନଟିଆ ଯାଗାରେ । ଝରକା ଖୋଲିଦେଲେ କଣ୍ଟ୍ରୁର । ପୋଟିକୋ ତଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛନ୍ତି ପଞ୍ଚାଏ ଝିଅ ଓ ପୁଅ । ସହରକୁ ଝାଟି ଢକ ନେଉଥିଲେ । ଅଗ୍ରନଙ୍କ ବର୍ଷା ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କର ଲୁଗାକୁ ଭିଜାଇ ଦେଇଛି ।

ତଥାପି ହସର ଲହରୀ ଛୁଟୁଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ କେଳା କେଳୁଣୀଙ୍କର କୋରସ ଗୀତରୁ ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ ଆବୃତ୍ତି । ଆଖି ଠାରାଠାରି ପୁଣି ହସ । ହସର ବର୍ଷା ।

କଣ୍ଟ୍ରୁର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ବୋକାଙ୍କ ଭଳି ସେଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଥିଲେ ।

ତା ୨୮।୮।୫୭

ଶାନ୍ତିନିକେତନ

ଉପସଂହାର

(କଣ୍ଠଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷୟକୁମାର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ)

ଭୋକ କରୁଛି ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ପିଚୁ ରାସ୍ତା ଉପରେ ଅପଦାର୍ଥ ରମାକାନ୍ତଙ୍କୁ ଭୋକ କରୁଛି । ସେ ଦୁଇଦିନ ହେଲା କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ ।

କ୍ଷୁଧା ଅନୁଭୂତିର ପୁରାତନ ଅଭିଜ୍ଞତା ନେଇ ସେ ତା'ର ଚିରା ପକେଟକୁ ବହୁବାର ଅଣ୍ଡାଳିଛି ସିଗାରେଟି ପଇସାପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପାଇ ନାହିଁ—ପାଇବ ବି ନାହିଁ । ସେ ହିସାବ ରଖିଛି, ଖବରକାଗଜରେ ପଢ଼ିଛି ତା'ର ଦେଶ ନିଅଣ୍ଟିଆ ନୁହେଁ । ପ୍ରଚୁର ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ମହଜୁଦ ଅଛି ଦେଶରେ । କିନ୍ତୁ ଅପଦାର୍ଥ ରମାକାନ୍ତଙ୍କୁ କିଛି ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ ।

ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ । କାଚ ଝରକା ଭିତର ଦେଇ ଭୋଜନରତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର କମ୍ପୃତକମାକାର ଛାୟା

ଦେଖା ଯାଉଛି । ଦୁଆର ଭିତର ଦେଇ ଦେଖାଯାଉଛି ଗୋଟିଏ କୁକୁର ଲୁଚି ଲୁଚି ରନ୍ଧନଶାଳା ଭିତରକୁ ପଶୁଛି । ସେ ଚୋରି କରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ମନୁଷ୍ୟ—ସାମାଜିକ ଜୀବ । ଚୋରି, ବଳ-ପ୍ରୟୋଗ ମହା ପାପ ।

ଅଥଚ ସେ କଣ ମରିବ ? ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦରକାର ଖାଦ୍ୟ, ପାନୀୟ । ତା ପରେ ବସ୍ତ୍ର, ସାହିତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, କଳା, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ ସବୁ କିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି ଚାହେଁ ନାହିଁ । ତା'ର ଲୋଡ଼ା କେବଳ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଦରକାର କରୁଛି ମାତ୍ର ଚାରୋଟି ପଇସା ।

ପିଚ୍ ରାସ୍ତା ଉପରେ, ଅସହ୍ୟ ଗରମ ଭିତରେ ତା'ର ଦେଖା ହେଲା ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁ ଜିତେନ୍ ସହିତ । ସାଇକେଲରେ ବ୍ରେକ୍ ଦେଇ ଜିତେନ୍ ସମ୍ବୋଧିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା—"କିରେ ରମାକାନ୍ତ । ବହୁଦିନ ପରେ ଦେଖା । କଣ ତୋର ଖବର ଆଜିକାଲି ? କେଉଁଠି ଅଛୁ ? କଣ ସର୍ଭିସ ଖୋଜୁଛୁ ?......ଭାଇ କହନା କହନା, ଆଜିକାଲି ସର୍ଭିସରେ ଯୋଉ ଅବସ୍ଥା, ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ମୋତେ ଖଣ୍ଡେ ମିଳିଛି...।"

"ତୁ ପୁଣି ଚାକିରି କଲୁ ନା କଣ ?"

'ଆଉ କଣ କରି ଥାଆନ୍ତି—ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ହେଲାଣି, କଣ ଚଳି ହୋଇଥାଆନ୍ତା ବୋଲି ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛୁ ? ଭାଗ୍ୟକୁ ପାଇଗଲି, କିନ୍ତୁ ବହୁତ କଳାପୋଚେଇରେ ମିଳିଲା । ହଉ, ଯାଉଛି, ପୁଣି କେବେ ଦେଖା ହେବ, ବାଇ ବାଇ ।"

"ଏ ଜିତେନ୍ ଶୁଣ !"

"କଣ ?"

"ପୁରୁଣା ପଇସା ମୋତେ ଦେଇ ପାରିବୁ ?"

"ଏଁ, ଏକ୍ସ୍‌କ୍ୟୁଜ୍ ମି, ମୋ ପାଖରେ ସାରା ଧନଟାପାଇଁ ମାତ୍ର ପୁରୁଣା ପଇସା ଅଛି । ତୁ ଜାଣିଛୁ ନା—ମୁଁ ଆଜିକାଲି ଜ୍ୟାପ୍‌ଷ୍ଟାନ୍ ଖାଉ ନାହିଁ – ପାନାମା ଖାଉଛି ।"

ଦୁଇ ମିନିଟ୍‌ର ନାଟକ ଶେଷ କରି ଜିତେନ୍ ଚାଲିଗଲା ।

ରମାକାନ୍ତ ପଢ଼ିଛି ପୃଥିବୀଟା ଗୋଲ । ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଗଲେ ପଶ୍ଚିମରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଗଲେ ଦକ୍ଷିଣରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । କମଳା ଲେମ୍ବୁର ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦିଆ ଯାଇଛି—ଅଣ୍ଡା ଓ ପେଣ୍ଡୁର ବି ଉଦାହରଣ ଅଛି । ଠିକ୍ ସେମିତି ଘୂଷ-ନେତା ଜିତେନ୍ ଚାକିରି କରୁଛି, କାରଣ ବର୍ଷକ ତଳେ ସେ ଚାକିରି କରିବାକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲା ।

ଆଃ, ଚମତ୍କାର କୁକୁର ଛୁଆଟିଏ ଯାଉଛି । ଚେହେରାଟା ବେଶ୍ ଲୋଭନୀୟ ।

ରମାକାନ୍ତ ଗୋଡ଼ାଇଲା । ଆ, ଆ, ଆ, ଡାକିଲା ପାଖକୁ । କିନ୍ତୁ କୁକୁର ଛୁଆଟି ବି ତାକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲା । ପାଖକୁ ନ ଆସି ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ଗୋଟାଏ ଘରେ ପଶିଗଲା । ରମାକାନ୍ତ କିନ୍ତୁ ତା'ର ପଛେ ପଛେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଠିଆ ହେଲା ସେଇ ରାସ୍ତାରେ । ତାକୁ ଶୁଭିଲା—'ହେଇ, ଝିମି ଆସିଲାଣି, ଦେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେ ।'

ଭୋକ, ପୁଣି ଭୋକ । ରମାକାନ୍ତ ପେଟରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଲାକାର ପଦାର୍ଥ ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ହେଲା । ପୃଥିବୀ ଘୁରୁଛି ତାର ପେଟ ଭିତରେ । ସେ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ଅସମାପ୍ତ ।

ଶେଠ୍ ଧନ୍‌ଦୟାଲ କଥା ତା'ର ମନେ ପଡ଼ୁଚି—"ମୁଁ ମାନୁଛି ରମାକାନ୍ତ ବାବୁ, ତମେ ମୋର ଖୁବ୍ ଉପକାର କରିଛ ।

ମୋ ଘରେ କାମ କରିଛ, ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଛ, ମୋର ରୋଷାଇ କରିଛ, ମୋର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିଛ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ କହିବା ଆଉ କଣ ଦରକାର ? ମୁଁ ତୁମକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପରିଶୋଧ କରି ଦେଇଛି । ମୁଁ ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ, ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ମୋ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ପଇସା ନାହିଁ ।"

ପାଗଳଙ୍କ ଭଳି ହସି ଉଠିଲେ ରମାକାନ୍ତ । ଶେଠ୍ ଧନ୍ ଦୟାଲ୍ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ପଇସା ନାହିଁ ।

ଉତ୍ତାପ ବଢ଼ି ଲାଗିଛି,—ମୂର୍ଦ୍ଧାର ଓ ପେଟରେ । ସାମନା ଓସ୍ତ ଗଛରେ ଘଣ୍ଟାର ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ଭଳି ଝୁଲୁଥିବା ଗୋଟାଏ ବାଦୁଡ଼ି ମରି ଖସି ପଡ଼ିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ଧାଇଁ ଆସିଲା ରାସ୍ତା ସେପାଖରୁ ଗୋଟାଏ ଲୋମହୀନ କୁକୁର । ସେତିକିରେ କୁକୁରଟିର ଜୀବନ ଶେଷ—ଗୋଟାଏ ଟ୍ରକ୍ ତଳେ ଚାପି ପଡ଼ିଗଲା । ପେଟ ଫାଟିଯାଇ ଅନ୍ତବୁଜୁଳା ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । ମୁଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ି ଦେହଟା ପିଚୁ ରାସ୍ତା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୋଇଗଲା ।

'ଇସ୍..."

ରମାକାନ୍ତ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ଆଉ ଦୁଇ ତିନିଜଣ ରିକ୍ସାବାଲା ବି ଛୁଟି ଆସିଲେ । ତା'ର ଜୀବନ ଇତିହାସ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖ କଲେ । ତା ପରେ ରାସ୍ତା ଶୁନ୍ ଶାନ୍ ହେଲା ।

ଭୋକ ! ଏଥର କି ଆଉ ବୋଧେ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବେ ନାହିଁ ରମାକାନ୍ତ । ସେ ଅବସନ୍ନ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ତା'ର ଦେହଟା ହାଲୁକା ହୋଇ ଆସୁଛି । ତା'ର ଓଜନ କମି ଯାଉଛି; ବନ୍ଧ୍..

ନାହିଁ । ପନ୍ଦର ଦିନ ତଳେ ମିଲିଟାରୀ ଅଫିସରେ ସେ ଓଜନ ହୋଇଥିଲା—ଶହେ ଛ’ ପାଉଣ୍ଡ ।

"ତମର ବୟସ କେତେ ?"

"ବାଇଶ ବର୍ଷ ।"

"କିନ୍ତୁ ତୁମର ବୟସ ତୁଳନାରେ ଶହେ ତ୍ରିଶ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନ ହେବା ଉଚିତ୍ ଥିଲା । ପାରିବ ନାହିଁ କାମକୁ । ତମେ ତ ରାଇଫଲ୍ ଉଠାଇ ପାରିବ ନାହିଁ…।"

"କିନ୍ତୁ ସାର୍…"

"ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ, କିନ୍ତୁ କଣ କରିବ ? ଏଟା ମିଲିଟାରୀ ଅଫିସ୍ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ନୌ-ଜବାନ, ତୁମେ—ତୁମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର । ମୋର ବୟସ ତିରିଶ । ମୋର ଓଜନ କେତେ ଜାଣିଛ ? ତିନିଶହ ଅଠର ପାଉଣ୍ଡ । ତମର ତିନି ଗୁଣ । ହେଇ ମୋର ଛାତିଟା ତ୍ରିଶ ଇଞ୍ଚ ଚଉଡ଼ା ।"

ଦେହର ପୋଷାକ ଖୋଲି ଛାତିକୁ ଦେଖାଇଲେ ମିଲିଟାରୀ ଅଫିସର । ଦେହକୁ ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି କୋଉଁଏଠି ଯାଗାରୁ ବାହାର କଲେ ବଳିଷ୍ଠ ମସଲ୍ । ତା’ପରେ ଦେଖାଇଲେ ବାଇସ୍ପ, ବୁଲି, ଗାମା । ପୁଣି ଉପଦେଶ ଦେଲେ "ଖାଦ୍ୟ ଖା, ସକାଳୁ ଗଜା ମୁଗ, ଦିପହରେ ଘିଅ, ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦୁଧ ଓ ଫଳ, ରାତିରେ ମାଂସ । ଆର ବର୍ଷକୁ ଆସ ତମେ, ଦେଖିବା ତମ କଥା ।"

ସ୍ୱୀକାର ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ରମାକାନ୍ତ ମିଲିଟାରୀରେ ।

ଏଥରକ ବାନ୍ତି ଲାଗୁଛି, ଆଉ ସେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପାନ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶୂନ୍ୟ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ନିଦରେ ।

ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲି ସେଇ ଭୂତଥାଳ । ଚିତ୍କାର କଲା— “ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ, ମୋତେ ତମେ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ! ମୋର କଣ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ମୁଁ କଣ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ମରିଯିବି ? ମୁଁ ଶିଳ୍ପୀ, ମୁଁ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ, ମୁଁ କବି, ମୁ ଗାଳ୍ପିକ, ମୋର ଜୀବନରେ କଣ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ?”

ଗୋଟାଏ କଙ୍କାଳ ହସି ହସି ତାକୁ ବିଦ୍ରୂପ କଲା, “ପଳା ପଳା ଏଠୁ ବେଗେ । ଅଧିକାରର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଉଛୁ ? ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା ତୋର ଗଚ୍ଛିତ ଅଛି ? ତୋର ମିଲ୍ ଅଛି ? କହ, ଧନବଳେ ତୁ ଚୋରି କରିପାରୁ, ଡକାୟତି କରିପାରୁ ? କହ, ନୀରବ ରହିଲୁ କାହିଁକି ? ଭାବୁଛୁ ତୋର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ଏ ସଂସାରରେ । ଜାଣିଛୁ, ରାସ୍ତାର କୁତ୍ତା ଭଳି ତୋ ଜୀବନକୁ କିଣି ନିଆ ଯାଇପାରେ ? ଠିକ୍ ସେଇ କୁତ୍ତା ଭଳି ତୋ ଜୀବନଟାକୁ ଦେହରୁ ବାହାର କରି ଦିଆ ଯାଇପାରେ । ଅଧିକାରର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠା ନା, କହୁଛି ଖୁଲାସା, ଏ ଦୁନିଆ ଶିଳ୍ପୀର ନୁହେଁ— ଶିଳ୍ପପତିର । ଶିଳ୍ପୀ ବଡ଼ ନୁହେଁ—ବଡ଼ ହେଉଛି ଶିଳ୍ପପତି ।”

ଭାଙ୍ଗିଗଲା ତା'ର ନିଦ । ପାନ ଦୋକାନୀଟା ତାକୁ ଉଠାଉଛି—“ଘର କୋଉଠି ହେ ତୋର ? ବାପ ପକାଇଥିଲା ଭଳି ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲୁ । ଭାଗୋ ଭାଗୋ !”

ରମାକାନ୍ତ ଖୁଜି ଆସିଲା । ଦିନ ନଇଁ ଆସିଲାଣି । ରାସ୍ତା ଉପରେ ରିକ୍ସା ଓ ମଟର ଗାଡ଼ିର ଭିଡ଼ ଲାଗି ଗଲାଣି । ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ଦାମିକା ମଣିଷ ସବୁ ରାସ୍ତାରେ ଯା ଆସ କଲେଣି ।

ଦି ପାହୁଣ୍ଡ ଆଗେଇଲା ରମାକାନ୍ତ ।

“ହେ ବାବୁ, ହେ ବାବୁ ଶୁଣ !” ପୁଲିସ ଡାକୁଛି । ନୂଆ ଆଇନ୍ ହୋଇଛି—ରାସ୍ତାର ଡାହାଣ କଡ଼ରେ ଚାଲିବା ଦୋଷାବହ ।

"ରାସ୍ତାର ଡାହାଣ କଡରେ କାହିଁକି ବୁଲୁଥିଲ ? କହ, ନାଁ କଣ ?"

"ରମାକାନ୍ତ ।"

"ରମାକାନ୍ତ ? ରମାକାନ୍ତ କଣ ?"

"କେବଳ ରମାକାନ୍ତ—ତମେ କଣ ମୋତେ ଚିହ୍ନି ନାହଁ !"

"କାହିଁକି, ତମେ କଣ ଲାଟ ସାହେବଙ୍କ ପୁଅ କି, ତୁମକୁ ଚିହ୍ନି ରଖି ଥାଆନ୍ତି ?"

"ମୁଁ ଶିଳ୍ପୀ ରମାକାନ୍ତ । ଗତ ବର୍ଷ ମୁଁ ମେଡ଼ାଲ ପାଇଥିଲି, ତମ ଭଳି ଗୋଟିଏ ଦୁଷ୍ଟ କନେଷ୍ଟବଲର ଛବି ଆଙ୍କି । ତମେ ମତେ ଚିହ୍ନ ନା ?"

"ଆଜିକାଲି ଶଳା ମାଗିଖିଆଗୁଡ଼ାକ ବି ବେଶ୍ କଥା କହି ଶିଖି ଗଲେଣି । ଯା, ଯା, ଯା, ଏଠି ଆଉ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହ ନା ।"

ବୁଲି ଆସିଲେ ରମାକାନ୍ତ ।

ଭୋକ, ପୁଣି ଭୋକ କରୁଛି ।

ରାସ୍ତାକଡ଼ର ଗୋଟିଏ ଘର କାନ୍ଥରେ ପୋଷ୍ଟର ଲଗାଉଛନ୍ତି ଦୁଇଟି ମଣିଷ । ଜଣେ ଧରୁଛି ଅଠା, ଆଉ ଜଣକ ପୋଷ୍ଟର ବଢ଼ାଏ । ଚମତ୍କାର ଛବିଟିଏ ହୋଇଛି । ସିନ୍ଦ୍ରି ଓ ରାଉରକେଲା କାରଖାନା ଦେହରୁ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ଝରି ପଡ଼ୁଛି ଗୋଟିଏ ଗୃହିଣୀର ଅଣ୍ଟିରେ । ଗୃହିଣୀଟି ତାକୁ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସରେ ଜମା ଦେଉଛି । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ସେ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ଦୁଇଗୁଣ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଗୃହିଣୀଟି ହସି ହସି ଫେରି ଆସୁଛି । ନାସନାଲ୍ ସେଭିଙ୍ଗସ୍ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ । ତା ତଳକୁ ଦେଶର ମୁଖ୍ୟ ନିବେଦନ

କରଛନ୍ତି—"ଆପଣମାନେ ନାସନାଲ୍ ସେଭିଂସ୍ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ କିଣି ଏ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକୁ ସାଫଲ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତୁ।"

ଯାଦୁବିଦ୍ୟାର ହଟ୍ଟମେଳ ଚାଲିଛି। ଦେଶର ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ଖେଳଉାଡ଼ି। ଗୋଟାଏ ଟଙ୍କା ଦୁଇ ଟଙ୍କାରେ, ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାଟା ଦଶ ଟଙ୍କାରେ, ଶହେ ଟଙ୍କାଟା ଦୁଇଶ ଟଙ୍କାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ।

ବକ୍‌ସାବାଲାଟାଏ ପଛରୁ କହୁଛି, "ଆବେ ଫକୀର୍, କିଛି ଟଙ୍କା ଲଗାବେ, ଡବଲ ହୋଇଯିବ।"

ଫକୀର୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଏଇ ନେ, କଣ୍ଟା ଅଠା ଲାଗିଛି। ତାକୁ ଛଡ଼େଇ ଅଣ। କରୁଆ ପିଲାଟା ମୋର ଭଟଳ ଶୋଉଛି। କାଗଜ ଖଣ୍ଡେ ପାଇ ହେଲେ ଶୋଇବ।"

ସୁଜଳା, ସୁଫଳା, ଶସ୍ୟ-ଶ୍ୟାମଳା, ପୁଣି ଧନଧାନ୍ୟଭରା ଏ ଓଡ଼ିଶା !

ଭୋକ, ପେଟକୁ ଚିପି ଧରିଲା ରମାକାନ୍ତ। ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଉଛି ପେଟ ଭିତରେ। ଏଇ ପେଟର ଚିନ୍ତା ଯଦି ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ସେ ହୋଇଥାନ୍ତା ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଳ୍ପୀ, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ, ସାହିତ୍ୟିକ। କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ହୋଇଛି ଅପଦାର୍ଥ—ମଣିଷ ଜାତିର ଗୋଟାଏ ଅଦରକାରୀ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ।

ପଛରୁ ବାଜା ବାଜୁଛି। ବାହାଘରଟିଏ ଅସୁଛି। ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ବସି ବର ଓ କନ୍ୟା ସହର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଛନ୍ତି। କ୍ଲାରିଓନେଟ୍‌ରେ ବାଜୁଛି 'ମେରି ଦିଲ୍ ଏ ପୁକାରେ ଆଜା'। ତା ପଛକୁ ଅଛନ୍ତି—ସାରିରାତି ଅନିଦ୍ରା ହୋଇଥିବା ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ବୟସ୍କ ଲେକଭଦ୍ରଗଣ। ତା'ପଛକୁ ବେକରେ ଗଜରାହାର ଗୁଞ୍ଜି ଯାଇଥିବା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଭଦ୍ରଲୋକ। ତା'ପଛକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର

ନୌ ଜବାନ—କ୍ୟାମେରା ଗ୍ଭଳକ । ଫଟୋ ନେଇ ପାରି ନ ଥିବାରୁ ମୁହଁରେ ବିରକ୍ତିର ପ୍ରଲେପ । ଇଅଡ଼େ ଅବଚେତନ ମନ ଭିତରେ ପୁଣି ଚହଲୁଛି ଭାଗ୍ୟବାନ ବରପ୍ରତି ଈର୍ଷା । ତେଣୁ ଗାଡ଼ିବାଲା ଉପରେ ଗାଲି ଗ୍ଭଲିଛି—'ଶଳା କେଉଁଠିକାର ଖଚରା ଘୋଡ଼ା ଦି'ଟା ନେଇ ଆସିଛି, ଜଲଦି ଚଲା ବେ… ।"

ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଆସିଲା—'ବାବୁ ମୁହଁ ସମ୍ଭାଳି କଥା କହ ।'

"କଣ ହୋ ଜମିଦାରୀରେ ଘର କିବେ ?…ଥୋପି ଦାଉଡ଼ ଯେ ।"

"ହାଁ ହାଁ ହାଁ"—ବୟସ୍କମାନେ ପାଟିକଲେ "ଏ ଗୁଡ଼ାକ କଣ କରୁଛ ?"

ବାଣ ଫୁଟୁଛି ଢୋ. ଢୋ । ଫୁଲଝରି, ଚମ୍ପାଝରି, ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲୀ—ସବୁ ଦିନରେ ଫୁଟୁଛି । ରାତିର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଅଭିଜାତ୍ୟର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କରିବାକୁ ମଣିଷ ସମୟ ବିଗ୍ଭର କରିବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ହାଉଇବାଣ ଉଡ଼ୁଛି । ଏଇଥିରୁ ରକେଟ୍ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ମଣିଷ ଯିବ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ, ତା'ପରେ ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହକୁ, ତା'ପରେ ଅନନ୍ତ ଆକାଶରେ ବ୍ୟାକ୍ଟେରିଆ ଭଳି ବିଚରଣ କରିବ । ମଣିଷ—ସେ ଫମ୍ପା ନୁହେଁ, ସେ ମାଷ୍ଟର ଅଫ୍ ଟାଇମ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ସ୍ପେସ୍ ।

ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିର ଝରକା ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ଟ୍ରେସ ଗ୍ଭହାଣି ମାରୁଛି ବର । ପାଖରେ ବସିଛି ନାଲି ଟୁକୁଟୁକୁ ସାଧବ ବୋହୂ—କନିଆଁ । ବରଟି ଡର ଡର ତା ପାଦକୁ ଛୁଇଁ ଯାଉଛି । ତା ବାହୁରେ ହାତ ରଖି ଟିକିଏ ଚପି ଦେଉଛି । ପ୍ରତି ଦଶମିକ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ସେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଗ୍ଭହେଁ ଯେ 'ମୁଁ

ତୁମକୁ ଭଲପାଏ । ମୋ ଜୀବନ-ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ତୁମେ ଏକମାତ୍ର ଟ୍ରେନ । କେବଳ ତୁମକୁ ବାହା ହେବ ବୋଲି କେତେ ଉନ୍ନିଦ୍ର ରଜନୀ କଟାଇଛି ।' ତା'ପରେ ସେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚାହେଁ—'ମୋର ପୌରୁଷ ଅଛି । ମୁଁ କାହାକୁ ଡରେ ନା ଏ ସଂସାରରେ । ଦେଖ, ମୋ ଛାତିଟା ସାଢ଼େ ଅଠତିରିଶ ଇଞ୍ଚ ଚଉଡ଼ା । ଆମେ ଦୁହେଁ ଗଢ଼ିବା ସୁନାର ସଂସାର । ଆମେ ଦୁହେଁ ଗାଇବା ଜୀବନର ମଖମଲି ସଙ୍ଗୀତ । ଇସ୍, ସତେ ମ, ତୁମେ କେତେ ସୁନ୍ଦର, କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ । ମୁଁ ଶପଥ କରୁଛି ମୁଁ କାହାରିକୁ ଭଲ ପାଇନାହିଁ ।' ତା'ପରେ କନିଆଁ ପାଇଁ ମାତ୍ର ଛଅ ଇଞ୍ଚ ଜାଗା ରଖି ବରଟି ଅଧିକ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଉଛି—'କହ, ତମେ ରାଜିଛ ସତେ, ବେଦୀ ଉପରେ ତମ ହାତକୁ ଜୋରରେ ଚିପି ଧରିଥିଲି ବୋଲି । ମୋର ଜୋର କେତେ ଜାଣିଛ ତ ?' ବର ଫୁଲି ଯାଉଛି । ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ତା'ର ପ୍ରଖର ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ବାହାଘର ସରିଗଲା ବୁଝିବାକୁ ।

ବସ୍ତ୍ରାକଉଁରର ଘର ଛାତ ଉପରେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ କୁମାରୀ ବାହାଘରକୁ ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଚାହିଁ ହତାଶାର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଉଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଇ ରୁଦ୍ଧ ଅପଦାର୍ଥ ରମାକାନ୍ତ ଘଡ଼ିଏ ଠିଆ ହୋଇଗଲା ।

"ଅବେ ପଗଲା, ଦେଖ୍ ଦେଖ୍ ଏଇ ରସିକ ଟୋକାକୁ ଦେଖ୍ ।"

ସେ ପାଖରୁ ଅଉ ଜଣେ ପାଟିକଲା "ହାତେ କଣ ଶୋଷି ନେଇଯିବୁ କି ବେ—ଶାଲାକୁ ଲଗା ବେ ଥାପଡ଼ ।"

ତା'ପରେ ଚାରି ପାଞ୍ଚଟା ଅତର୍କିତ ଚାପଡ଼ା । ରମାକାନ୍ତ ପାଟିରୁ ରକ୍ତ ବାହାରି ଆସିଲା । ସେଠି ଅଉ ଛିଡ଼ା ହେବା ଉଚିତ

ନୁହେଁ । ଅଚେଇଲା ରମାକାନ୍ତ । କବିତାର ଯୁଗ ସରି ଆସୁଛି ପୃଥିବୀରୁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଖିଆଲର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ପତ୍ରିକାର ପରିଚାଳକ ପସନ୍ଦ କରୁ ନାହାନ୍ତି, କାହିଁ କି ବା ପସନ୍ଦ କରିବେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ।

"ଦେଖନ୍ତୁ ରମାକାନ୍ତ ବାବୁ, ଏ ଯୁଗଟା କବିତାର ଯୁଗ ନୁହେଁ । ଆପଣ ଯଦି ଗଳ୍ପ ଲେଖୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଗୋଟାଏ କିଛି କରି ହୁଅନ୍ତା—ମାନେ ତୁମକୁ ଇଆର ଭିତରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରାଇ ଦେଇ ହୁଅନ୍ତା । 'ହେ କବିତା ଆମି ତୁମାରେ ଦିଲାମ୍ ଛୁଟି, କ୍ଷୁଧାର ଜ୍ୱାଲାଏ ପୃଥିବୀ ଗଦ୍ୟମୟ' । ବୁଝିଲେ ରମାକାନ୍ତ ବାବୁ—କବିତା ମରିବ କି ବଞ୍ଚିବ, ସେ ଏକ ସମସ୍ୟା ।" ତା' ପରେ ହସି ଉଠିଲେ ପରିଚାଳକ ମହାଶୟ ।

"ମୁଁ ବି ଗଳ୍ପ ଲେଖେଁ । କିଛି ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଛି, ଦେଖନ୍ତୁ !"

"ଏଁ"—ପରିଚାଳକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ହଜିଗଲା—"ଦେଖନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭ୍ୟାକାନ୍ସି ନାହିଁ । ଆପଣ ଆଉ ଦୁଇମାସ ପରେ ଆସନ୍ତୁ ।"

"କିନ୍ତୁ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କହୁଥିଲେ··· ।"

ଚିଡ଼ିଗଲେ ସେ । "କଣ କହୁଥିଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ? ଚାକିରିଟାଏ ତମ ପାଇଁ ପକେଟରେ ରଖି ବସିଥିଲି ? ଆଜିକାଲିର ଯୁବକମାନେ ଯେ କଣ ଭାବନ୍ତି ଏ ସଂସାରଟାକୁ—ସବୁବେଳେ ଯୁକ୍ତି, ଯୁକ୍ତି, ଯୁକ୍ତି । କି ହୋ ବାବୁ, ଏଥିପାଇଁ ତମେ କଣ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ କଳି କରିବ ? ଯାଆନ୍ତୁ ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ । ଏଣେ ମୋର ସମୟ ଅଳ୍ପ ।"

ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି ତା'ର ଆଶାର କୁତବ-ମିନାର । ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଇଣ୍ଟରଭ୍ୟୁରେ—

"ଆପଣଙ୍କର କିଛି ଟେଷ୍ଟିମୋନିଅଲ୍ ଅଛି ?"

"ନାଁ ।"

"ଆଗରୁ କଣ କରୁଥିଲେ ?"

"କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ଅଟୋଗ୍ରାଫିର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲି ।"

"ଏଁ" ଚମକି ପଡ଼ିଲେ ଅଫିସର । ଯୁବକ ଶିକ୍ଷର ଉଠିଲା । ଏହାଙ୍କୁ ଯଦି ଚାକିରୀ ଦିଆଯାଏ,ତେବେ ସରକାରୀ କାମ ଭିତରେ ଅଟୋଗ୍ରାଫିର ଉଦ୍‌ଗୀରଣ ନ ହେବ ବୋଲି କିଏ କହିବ ? ନା, ଚାକିରୀ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଧୂଳିରେ ମିଶିଲା ତା'ର ସମସ୍ତ ଆଶା ।

ଭୋକ—ଅସମାପ୍ତ ଭୋକ । ବୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶୋକ ଦେଶର ମନୁଷ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଶିଖିଛି । ସେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବ ନାହିଁ—ମରିବ ବି ଶାନ୍ତିରେ ।

ଏଇ ବୋଧେ ଯଦୁନାଥ ଆସୁଛି—ଭକ୍ତ ଯଦୁନାଥ ଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସୁଛି ।

"କହୋ ଯଦୁନାଥ, କଣ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ମୋତେ ?"

"ଆରେ, ଆପଣ ଯେ, ନମସ୍କାର । ବହୁତ ଦିନ ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ।"

"ଆଉ, ତମ ଖବର କଣ କୁହ ।"

"ନାଇଁ, ଆଉ ଖବର କଣ ? ଏଯାଣି ତ ଇଞ୍ଜିନିଅରିଂ ପଢ଼ୁଛି । ଆପଣ କଣ ଏମ୍. ଏ. ହେଲେ ?"

"ସମସ୍ତ ଚାହିଁ ଏମ୍. ଏ. ଦେବାକୁ । ହଉ, କୁଆଡେ ବାହାରିଲ ?"

"ଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିରକୁ, ପ୍ରତି ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଯାଏଁ ।"

"ତମେ ତାହାହେଲେ ପାପ କରୁଛ ?"

"ଏଁ" ଚମକି ପଡ଼ିଲା ଯଦୁନାଥ, "ମୁଁ—ମୁଁ ତ ପାପ କରୁ ନାହିଁ ।"

"ତେବେ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଉଛ କାହିଁକି ? କିଛି ପାପ କରି ତା'ପରେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ସେ ତୁମକୁ କ୍ଷମା ଦେବେ । ଖାଲି ପୁଣ୍ୟ ନେଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାର ଲାଭ କଣ ? ଗର୍କିଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିଛ କି ?"

ଲାଜରେ ହସିଲା ଯଦୁନାଥ ।

"ଆପଣ କବିତା ଲେଖୁଛନ୍ତି ଆଜିକାଲି ?"

"ତମେ ବି ତ କବିତା ଲେଖୁଛ, ମୁଁ ପଢ଼ିଛି ଯେ ।"

"ଏଁ, ଆପଣ ସତେ ପଢ଼ିଛନ୍ତି । କଣ ଭଲ ହେଉଛି ନା ?"

"ବେଶ୍ ହେଉଛି, ଲେଖି ଯା, ଦିନେ ଏ ଦେଶ ତମ କଥା ଜାଣିବ ।"

ଯଦୁନାଥ ଦୁଇ ଇଞ୍ଚ ଫୁଲିଗଲା ।

"ବୁଝିଲ ଯଦୁନାଥ, ତମେ ଦୁଇଅଣା ପଇସା ମୋତେ ଦେଇ ପାରିବ ?"

"ସାର୍, ପଇସା ମୋତେ ନାହିଁ ।"

"ତମେ ଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଉଛ, ଅଥଚ ତୁମ ପାଖରେ ପଇସା ନାହିଁ ?"

"ଅଛୁ ଯେ, ମାତ୍ର ଦୁଇଅଣା, କିନ୍ତୁ ସେଠା ମୁକାସ୍ତି ନେବ।"

ରମାକାନ୍ତ ହସିଲା। ଏଇ ଅବସରରେ ଯଦୁନାଥ ଖଦାୟୁ ମାଗି ଗ୍ଭଲିଗଲା।

ଭୋକ, ଆଉ ଠିଆ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଧୀରେ ଧୀରେ ଗ୍ଭଲିଲା ଆଗକୁ। ସଞ୍ଜ ଝଡ଼ ଆସୁଛି। ତା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ରମାକାନ୍ତ ଦେହରୁ ଜୀବନର କଣିକା। ସତେ କଣ ରମାକାନ୍ତ ମରିଯିବ—ପୁଣି କ୍ଷୁଧାରେ ?

ଏଇ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିଟିଏ ଯାଉଛି। ତା' ପଛରେ ବସିଗଲା ସେ। ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ତାକୁ ନେଇ ଯାଉଛି। କିନ୍ତୁ କୁଆଡ଼େ ସେ କହି ପାରିବ ନାହିଁ। ସେ ମଣିଷ, ସେ ଅନିଶ୍ଚିତ। ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ାକ ତା'ର ମନେ ପଡ଼ୁଛି। 'ଖଣ୍ଡି ଯେ ଖଣ୍ଡି ତୋର ପଞ୍ଜରା କାଠି।' ରମାକାନ୍ତର ଦେହ ବି ପଞ୍ଜରାର ସମଷ୍ଟି। ତା'ପରେ ମାଂସ, ରକ୍ତ, ମେଦ— ଇସ୍ କି କଦର୍ଯ୍ୟ! ଅନାଟୋମି ସାହାଯ୍ୟରେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଦର୍ଶନ। ବାଡ଼ିଗାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବି ଖାଦ୍ୟ ଦରକାର।

ହଲ୍‌ଡ୍ ସିନେମା। ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା ରମାକାନ୍ତ।

ଏଇ ଯେ ନୀଳିମା ଠିଆ ହୋଇଛି।

"କି ନୀଳିମା, କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା ?"

"ଆରେ, ସାର୍, ଯେ, ନମସ୍କାର। ଆପଣ ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ?"

"ଚିହ୍ନିବି ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତମର ସେଇ ଆଖି, ସେଇ ମୁହଁ, ସେଇ ହସ, ସେହି ଗ୍ଭହାଣି। କେବଳ ଆଗେ ଥିଲା କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ, ଏବେ ହୋଇଛି ବ୍ୟାପକ।"

"ଆରେ, ଆପଣ ଭାରି ଇଏ……" ଲଜେଇ ଗଲା ନୀଳମା ।

"ଇଏ କଣ ! ମୁଁ ଯାହା ଦେଖୁଛି, ସେଇଆ କହୁଛି ।"

"ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ବହୁତ ଦିନ ପରେ ଦେଖିଲି ।"

"ନିଶ୍ଚୟ, ଏଖଣି ତ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଛି, ତମେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋତେ ଦେଖିବ । ମରିଗଲା ବାଦ୍ 'ବହୁତ ଦିନ ପରେ' ବି ତୁମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ନାହିଁ ।"

"ଅରେ ସାର୍, ଆପଣ ଏମିତି କଣ କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରହିଲା । କାଲି ଯିବେ ଆମ ଘରକୁ । ବହୁତ ଦିନ ହେଲା ଆପଣଙ୍କର ଗୀତ ଶୁଣି ନାହିଁ ।"

"ଗାଇ ପାରିଲେ ତ ? ହଉ ନୀଳମା, ବିଦାୟ ଦିଅ, ଏବେ ଯାଏଁ ।"

"ସାର୍ ଟିଏ ହୁଅନ୍ତୁ" ଦ୍ୱିଧାରେ କହିଲା ନୀଳମା "ସିନେମା ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ବହୁତ ଡେରି ଅଛି ।"

"କିନ୍ତୁ ମୋତେ ବଡ଼ କ୍ଷୁଧା ନୀଳମା—କିଛି ଦେଇ ପାରିବ ମତେ ?"

"ମୋର ତ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଦେୟ କିଛି ନାହିଁ ସାର୍ । ମୋର ସବୁ କିଛି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ନିବେଦନ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛନ୍ତି । ଏବେ ବି ମୁଁ ଆଶା ରଖିଛି, ଏ କ୍ଷୁଧା ଦିନେ ନା ଦିନେ ମେଣ୍ଟିବ ।"

ନୀଳମା ଚାରି ବର୍ଷ ପଛକୁ ଫେରିଛି । ସେ କହୁଛି, "ମୋର ଅଦେୟ କିଛି ନାହିଁ" ସତ କଥା । ଚାଳିଶ ଟଙ୍କିଆ ଟିଉସନ ମାଷ୍ଟରକୁ ସେ ବି ଦିନେ ପଚାରିଥିଲା, "କୁହନ୍ତୁ ସାର୍, ଆପଣ ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ?" ସେ ଚାହୁଁଥିଲା ପ୍ରମାଣ ।

ଠିକ୍ ଜ୍ୟାମିତିର ଉପପାଦ୍ୟ ଭଳି ପ୍ରମାଣ । ସେ ଚାହୁଁଥିଲା ପରୀକ୍ଷା —କେତେ ପରସେଣ୍ଟ ଖାଦ ଅଛି ସେ ଭଲ ପାଇବା ଭିତରେ ।

"କୁହନ୍ତୁ ସାର୍, ଆପଣ ମୋତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି କି ନାହିଁ ?

"ବୁଝିଲ ନୀଳିମା, ପୃଥିବୀରେ ଯୁବକ-ଯୁବତୀଙ୍କର ଭଲ ପାଇବାଟା ଏକମାତ୍ର ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ । କିଛି ନୂଆ କଥା ତମେ କହ ଯେ ମୁଁ ଖୁସି ହେବି ।"

ନୀଳିମା ଆହତ ହୋଇଛି—ତା'ପରେ ରମାକାନ୍ତ ଚାଲି ଆସିଛି ।

ଆଜି ସେଇ ତନ୍ୱୀ, ମଦାଳସା, ସୁଭ୍ରାଙ୍ଗୀ, ମୀନନୟନା ନୀଳିମା—ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି ସାମ୍ନାରେ । କାନରେ ତାର ଇଅର୍‌ରିଂ, ଦାମ ଶହେ ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ଘଣ୍ଟା ଓ ସୁନାକାଚ ହାରହାର ପାଞ୍ଚଶ, ଶାଢ଼ୀର ଦାମ ବି ଦୁଇଶ ଉପରେ । ତା'ପରେ ତା'ର ଜୀବନର ଦାମ ? କଣ ଚାଳିଶ ହଜାର ? ନା, ନା, ସେ ଅଧିକାର ତୁମକୁ ଦେଲା କିଏ ? ରମାକାନ୍ତର ଜୀବନକୁ ପିଲାଙ୍କର ଷ୍ଟେଟ ଖେଳନା ଭଳି ଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣି ନିଆ ଯାଇପାରେ—ବଜାର ଉପରେ ନିଲାମ କରାଯାଇ ପାରେ, ଶାଗ ମାଛ ମୂଲ୍ୟରେ ଆମଦାନୀ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ନୀଳିମା, ଜାଣେ ସେ କାହାର କନ୍ୟା ? ତାର ଜୀବନ ଅମୂଲ୍ୟ—ଟଙ୍କା ସାଙ୍ଗରେ ତୁଳନା ହେବ ନାହିଁ ।

"ଯାଉଛି ନୀଳିମା, ଥାଅ ।" ରମାକାନ୍ତ ଆଗେଇଲା ।

ଭୋକ—ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭୋକ । ସତେ କଣ ରମାକାନ୍ତ ମରିଯିବ —ପୁଣି ଭୋକରେ ! ନା, ନା, କଦାପି ନୁହେଁ । ସେ କୁକୁର-ଠାରୁ ହୀନ ନୁହେଁ । ସେ ମଣିଷ; ପୃଥିବୀରେ ସେ ବଞ୍ଚିବ । ବଞ୍ଚିବା ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ, ତାପରେ ଆଦର୍ଶ ।

"କିରେ ରମାକାନ୍ତ" ସମୀର ଡ଼ାକିଲା "ତୋର ଆଜକାଲି ଭଣ ଦେଖା ନାହିଁ ?"

'କିନ୍ତୁ ତୋ ଖବର କଣ ?"

"ମୁଁ କାଲି ଲଣ୍ଡନ ଯାଉଛୁ—ଏଫ. ଆର. ସି. ଏସ୍. ପାଇଁ ।"

"ବାଃ ବାଃ ଭାଗ୍ୟବାନ !"

ଡାକ୍ତର ଗ୍ରୁପ ସମୀର ଲୁଗ୍ଡ଼ା ହୋଇଛି । ଲାଲ ଟମାଟୋ ପରି ଗାଲ, କି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ସେ ?

"ଅରେ ତୋ ଦେହ ଏମିତ କଣ ହୋଇଛୁ ?" ସମୀର ପଚାରିଲା ।

"ଦେଖୁଛୁ ତ ଆଉ କହିବି କଣ ?"

"ନାଇଁ ନାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏ ଯୁଗରେ ଟି. ବି. ବଢ଼ି ଯାଉଛି, କେତେବେଳେ କଣ ହେବ କିଏ କହି ପାରେ ! ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଦ'ଟା ଡ଼ିମ୍ବ ଖା ! ତା'ପରେ ଦୁଧରେ ଆଜକାଲି କିଛି ନାହିଁ । ଖାଲି ପାଣି । ଦୁଧ ବଦଳରେ ହରଲିକ୍ସ ଖାଇଲୁ ଦେଖିବୁ, ଦୁଇଟା ମାସରେ କି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ।"

"ଧନ୍ୟବାଦ, ତୋର ମାଗଣା ପ୍ରେସ୍‌କ୍ରିପସନ ପାଇଁ ! ବାହାରିଛୁ କୁଆଡ଼େ ?"

"ସିନେମା ।"

"ନୀଲିମା ଅପେକ୍ଷା କରିଛି ତୋତେ ।"

"ଏଁ, ସତେ ନା କଣ ?" ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସିଲା ସମୀର । "ତୁ ଜାଣିଛୁ ନା ରମାକାନ୍ତ, ତା ସାଙ୍ଗରେ ମୋର ମ୍ୟାରେଜ ହେଉଛି ?

"ସତେ ?"

"ହଁ ତୁ କଣ ଜାଣିନୁ ?"

"ଜାଣିଛି ଯେ" ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ରମାକାନ୍ତ କହିଲା । "କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ କହୁଛି ଯେ ସେ ମୋତେ ହିଁ କେବଳ ବାହାହେବ ।"

"କିନ୍ତୁ ମୋତେ ତ କହୁଛି ?"

"ଏତିକିରୁ ଜାଣ—ସେଠା କେତେ କଦର୍ଯ୍ୟ ଝିଅ !"

"ତୁ ସତ କହୁଛୁ ?"

"ତତା ପାଖରେ ମୋର ମିଛ କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କଣ ? ତୁ ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ମୁଁ ତୋତେ ପ୍ରତାରଣା କରି କି ଫଳ ପାଇବି ? କିନ୍ତୁ ତୁ ନୀଳିମାକୁ ଚିହ୍ନି ନ ଥିଲୁ—ମୁଁ ଚିହ୍ନିଥିଲି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କୁ କହୁଛି—'ମୁଁ ତୁମକୁ ବାହା ହେବି' ।"

ସମୀର ଫେରିଗଲା ।

ରମାକାନ୍ତ ଗୋଟିଏ ବିକଟାଳ ହସ ହସିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୀଳିମା ବି ସମୀରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବ । ତା ପାଖକୁ ଯାଇ ତା'ଠାରୁ ପଇସା ନେଇ ସିନେମା ଟିକେଟ କରିବା ଛଳରେ ପଛବାଟେ ଖସି ପଳାଇ ଆସିଲେ ହୃଷ୍ଟବଦନ ଖୁସିରେ ଚାଲିଯାଇ ହୁଅନ୍ତା ।

କିନ୍ତୁ ଭୋକ, ଆଉ ଶକ୍ତି ନାହିଁ—ନୀଳିମା ପାଖକୁ ଫେରିବାକୁ ଆଉ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଜଳଖିଆ ଦୋକାନ ।

ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରି ରମାକାନ୍ତ ଦଉଡ଼ି ଗଲା ଦୋକାନ ପାଖକୁ ।

"ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ !"

"କେତେ ପଇସାର ?"

"ପଇସା ?—ପଇସା କଉଁଠୁ ଆଣିବ ?"

"ଚାଲିଯାଅ ।"

"ମୁଁ ଖାଇବା ପାଇଁ ଆସିଛି—ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ ।"

"ଏଟି ବାପ ମାଲ ଧୁଆ ହୋଇଛି ?"

ସେ ଜବରଦସ୍ତି ଖାଇଲା ।

ମୁଥି ଉପରେ ମୁଥି ବସିଲା । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗୋଳମାଳ—ପୋଲିସର ଧରପଗଡ଼ ପାଲା ।

ହାକିମଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—

"କିଛି ନା । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଚୋରଙ୍କୁ ପୋଷିବାର ବିଧାନ ଅଛି, ମାତ୍ର ସାଧୁ ନାଗରିକଙ୍କୁ ଖଟି ଖାଇବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଦିଆ ଯାଏ ନାହିଁ, ସେ ଦେଶରେ କଥା କହିବା ଅରଣ୍ୟ ରୋଦନ ।"

ଜେଲ ଭିତରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେ ପେଷି ହେଉଛି ଆଇନ୍ ଚକ୍ରରେ । କିଏ ଚୋର—କିଏ ଡାକୁ—କିଏ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ—ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନରେ । ଏମାନେ ମରି ନାହାନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶ ପୋଲିସ୍‌ର ଗୁଳିରେ କେତେଜଣ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ଜେଲ ବାହାରେ ।

ଓଁ ଶାନ୍ତି । ତୁମର ମୃତ୍ୟୁରେ ଆମେ ଶାନ୍ତି ଚାହୁଁ । ତୁମର ମୁକ୍ତି ଅମର ଶାନ୍ତି ଏଇ ଜେଲ୍ ଭିତରେ । ଆଉ ଜେଲ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧନର ଶାନ୍ତି ।

ଇଥର ସମୁଦ୍ରରୁ ଭାସି ଆସୁଛି ନେତାମାନଙ୍କର ଗର୍ଜନ । ଭଏସ୍ ଅଫ୍ ଆମେରିକା, ରେଡ଼ିଓ ମସ୍କୋ, ଅଲଇଣ୍ଡିଆ ରେଡ଼ିଓ

ନାଉଦାଲ୍ଲୀ, ରେଡ଼ିଓ ପେକଂ—'ଅମେ ଶାନ୍ତ ଗ୍ଭହୁଁ—ଅମେ ଶାନ୍ତ ଗ୍ଭହୁଁ ।'

କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ସମବେତ ସ୍ୱରର ଗମ୍ଭୀରତ୍ୱ—ଗୋଟିଏ ମେଘର, ଅନ୍ୟଟି ଅଗ୍ନେୟ ଗିରିର । ଗୋଟିକର ଗର୍ଜନ ଅଣେ ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ଜଳଧାରା ପୃଥିବୀ ବୁକୁରେ ଜୀବନର ସ୍ପନ୍ଦନ ତୋଳିବାକୁ, ଅନ୍ୟଟିର ଗର୍ଜନ ଅଣେ ଅଗ୍ନି, ଧୂଳି, ଧୂମ, ପାଉଁଶ ଏବଂ ଧ୍ୱଂସର ମହାତାଣ୍ଡବ ।

୧୫ । ୩ । ୫୭
ଶାନ୍ତିନିକେତନ

ଜୟନ୍ତୀ

(ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଖଗେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ)

ବେଦନା, ଆତଙ୍କ, ଆନନ୍ଦ ସବୁ ମିଶ୍ରଣରେ ଗୋଟାଏ ସମବେତ ଅର୍କେଷ୍ଟ୍ରା—ଗୋଳମାଳ ପ୍ରଚୁର । ପଛଲୋକ ଆଗକୁ, ଆଗ ଲୋକ ପଛକୁ । ଝିଙ୍କା ଝିଙ୍କି ଠେଲା ଠେଲି ଭିଡ଼ା ଭିଡ଼ି । ମଝିରେ ମଝିରେ କରୁଣ ଚିତ୍କାର—ମରିଗଲି ଲୋ ବୋଉ । ସମସ୍ତେ ଅତିରିକ୍ତ ଭାବରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ଏ ସବୁକୁ ଯେମିତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରୁନାହାଁନ୍ତି ସେ । 'ଜାଣିଛ ମୁଁ କିଏ ? ମୋତେ ପୁଣି ବନ୍ଦ କରିବାର ଅପଚେଷ୍ଟା । ଜାଣିନ, ଶତେ ରାଣୀଙ୍କର ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ମନ-ଚୋର । ଦୁଇ ବର୍ଗ ମାଇଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ହିଁ ସାମ୍‌ସନ୍ । ଅଚ୍ଛା ଜରୁର, ଦେଖ୍ ଲେଗା !'

ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ ।

ଦୁଇଟା ସିନ୍ ଓ ଗୋଟାଏ "ଡ୍ରଇଙ୍ଗ୍ସ୍" ଶରଦେଇ ଷଣ୍ଢ ସଗର୍ବରେ ଷ୍ଟେଜ୍ ଉପରକୁ ଉଠି ଦର୍ଶକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବାକୁ ଯେମିତ ମୁହଁ ଦେଖାଇଲା ।

ଏଥରକ ଚିତ୍କାର ଖୁବ୍ ଜୋର ।—'ରକ୍ଷାକର ହେ ଅତିମାଣ ବାବୁ, ରକ୍ଷାକର ହେ ନବଧନ ବାବୁ, କୋଉ ଷ୍ଟେଜ ଭିତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଇ ଲୁଚଛ ?' ଲୋକଙ୍କର ଲହରୀ ଭାଙ୍ଗୁଛି ।

ଅଡ଼ିଟୋରିଅମ୍ ଭିତରେ ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ଲୋକ—ସମସ୍ତେ ଯେମିତ ଗୋଟାଏ ଷଣ୍ଢ ଆଗରେ ହାର ମାନିଛନ୍ତି । 'ଓହ୍ଲାଇ ଆସନ୍ତୁ ଏଥର ହେ ଗୋପାଳ ଜୀଉଙ୍କ ଅବତାର । ଜାଣିଲୁ ତମ ପରାକ୍ରମ । ଏଥରକ ଅଫିସ ଯିବା ବାଟରେ ଖଡ଼ା ହୁଇ ପଇସାର ତମପାଇଁ କିଣିନେବୁ । ଏଥର ସ୍କୁଲ ଫେରନ୍ତା ବାଟରେ ତମ ଜଳଖିଆ ପାଇଁ ଖବର କାଗଜ ଦି ଚାରି ଖଣ୍ଡ ଆଣିଦେବୁ । କଣ କହୁଛନ୍ତି, ହେଲା ? ଓହ୍ଲାଇ ଆସନ୍ତୁ ଏଥର !'

'ନେହିଁ କଭି ନେହିଁ ହୋଗା ।' ନାକରୁ ବାହାରୁଛି ପ୍ରଖର ଗରମ ନିଶ୍ୱାସ । ଏଥରକ କିନ୍ତୁ ପୋଲ-ଭୋଲ୍ଟ୍ । ଠିକ୍ ଷ୍ଟେଜ୍ ଉପରୁ ଦର୍ଶକଙ୍କ ମଝି ।

ହା ହାଁ, ଧର ଧର । କାହାକୁ ନାଡ଼ ମାରୁଛି । କିଏ ପଡ଼ିଗଲା ।

"ହାଲୋ, ପୋଲିସ, ପୋଲିସ—ଦେଖନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, ଦଳେ ଭଦ୍ର-ବିରୋଧୀ ଲୋକଙ୍କ କାଣ୍ଡ ଇଏ । ଷଣ୍ଢଟାକୁ ଧରିବାନ୍ଧି ଷ୍ଟେଜ ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଛନ୍ତି । ହାଓ ସିଲି ।"

"ଏଁ କଣ କହିଲେ ସାର୍ ?

"ଆପଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ? ଓଡ଼ିଆରେ କଣ 'ସାର୍'ର ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ନାହିଁ ? 'ଆର୍ଯ୍ୟ' 'ମହାଶୟ'

'ଗୁରୁଦେବ' 'ଆଜ୍ଞା' ଏସବୁ କଣ ? ନିଜେ ଭଞ୍ଜେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଆପଣ ହିଁ ଜଣେ ଭଞ୍ଜ-ବିରୋଧି ଲୋକ । ଯାଉନ୍ତୁ ।"

"ହାଲୋ, ଆମ୍ବୁଲାନ୍‌ସ—ଆମ୍ବୁଲାନ୍‌ସ । ଶ୍ରୀମତୀ କୋକିଳା ଦେବୀ ବାନ୍ତି କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଆଘାତ—ଅତିଶୀଘ୍ର ଦୁଇ ମିନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ—ଏଠି ସବୁ ଗୋଳମାଳ ହୋଇଗଲା—ଆଁ କଣ କହୁଲେ—ମେକ୍‌ଅପ୍ ? ସବୁବା ଉପରେ । ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ ଏଥର । ଶ୍ରୀମତୀ ଅନଙ୍ଗପ୍ରଭା ଆସୁଛନ୍ତି ତ ? ବେଶ୍ ବେଶ୍, ସେ ନ ଆସିବେ ବା କେମିତି ?"

ପୁଣି ଚିତ୍କାର—"ସାଢ଼େ ନ'ଟା ହୋଇଗଲା ଆରମ୍ଭ କରିବେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ? ଗରମ ହେଲା ଭାରି । ଜଣା ପଡ଼ିଗଲାଣି ସବୁକଥା । ଏଥର ପଇସା ଫେରାଇ ଦେବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରନ୍ତୁ ।"

"ଆଁ—କଣ କହୁଲେ, ପଇସା ଫେରାଇ ଦେବୁ ? କାହିଁ ପଇସା ଫେରା ହେବ ? ଏତେ ଟିକିଏ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଆପଣଙ୍କର ? ଓଣ୍ଟାର୍ଓ୍ୱା ଠାରେ ଗତବର୍ଷ ହୋଇଥିବା ଫିଲ୍‌ମ୍ ଫେଷ୍ଟିଭାଲ୍ ପାଇଁ ଲୋକେ ଚାରିଘଣ୍ଟା ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଆପଣ ତ ମାତ୍ର ଦୁଇଘଣ୍ଟା !"

"ବସିପଡ଼ନ୍ତୁ ମହାଶୟ ! ଆପଣ କଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ? କୁସ୍ତି ଦେଇ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ ଏମ୍. ଏ. ? ଏତେ ଟିକିଏ ଭୂଗୋଳ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ? ଓଣ୍ଟାର୍ଓ୍ୱାରେ କେତେଇଞ୍ଚ ବରଫ ବର୍ଷା ହୁଏ ଆଉ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେଇଞ୍ଚ ପାଣି ବର୍ଷା ହୁଏ, ସେତିକ ବୁଝିବାକୁ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ବୁଝିନେଇ ଏଠାକୁ ଆସିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ଫ୍ୟାନ୍ ଦିଅନ୍ତୁ ବେଗେ ।"

"ପୁଣି ଫ୍ୟାନ୍ ? ହାଇରେ, ଏ ଦେଶ କଣ ହେଲା ? ଭଞ୍ଜେ କଣ ଫ୍ୟାନ୍ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ? ଆପଣଙ୍କ ସ୍ପିରିଟ୍‌ର ଅଭାବ ।

ଟେପେରେକର୍ଡ଼ ଅଛି, ଦୁଇଟିଲ୍ ଦେଇ ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବୁ ?”

ଏଇଥର ଗୋଲମାଲ ଜମିଲା ପରା ! ନାଟକର ଆରମ୍ଭରେ ଭାଷଣ ଦେବେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜେନା । ଜେନା ପୁଣି କିଏ—ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବେ ରାୟସାହେବ ସାହୁ ।

ଶୁଣିଲୁ ଶୁଣିଲୁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜେନା ଆସୁଛନ୍ତି । ଧଳା ପୋଷାକ, ଆଖିରେ ଚଷମା । ଉଚ୍ଚତା ଚାରିଫୁଟ ପାଞ୍ଚଇଞ୍ଚ ।

“ମୋର ପ୍ରିୟ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ।”

“ଏଁ କିଣ କହିଲ, କିଣ କହିଲ—ତାହିଁକି, ପ୍ରିୟ ସୁଧୀବୃନ୍ଦ କହିଥିଲେ କିଣ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ତାଙ୍କ । ହେଃ ।”

ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ । ଗୋଲମାଲ କରନା ସଭାରେ । ଏଗୁଡ଼ାକ ନିହାତି ମିନ୍‌ନେସ୍ ।

“ମୋର ପ୍ରିୟ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ, ଇଏ ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବି. ଏମ୍. ଜେନା । ଜର୍ମାନୀରେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଡକ୍‌ଟରେଟ୍, ବିଲାତରେ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏଫ୍. ଆର. ସି. ଏସ୍., ପ୍ୟାରିସ୍‌ରେ ଅର୍ଥନୀତି ବିଜ୍ଞାନରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚତମ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଆଜିକୁ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ସେ କେବଳ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ତିରିଶ ଗୋଟି ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି । ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି ପ୍ରତି ଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡେ କି ଦୁଇଖଣ୍ଡ । ଫ୍ରେଞ୍ଚ, ଇଂରାଜୀ ଓ ଜର୍ମାନ୍‌ରେ ବକ୍ତୃତା ପାଇଁ ବହୁବାର ପୁରସ୍କୃତ । ବହୁଦିନ ବିଦେଶରେ ରହିବା ଫଳରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଆଜି ଇଂରାଜୀରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବେ ।”

“ନାଇ ନାଇଁ ସେ ଚାଲିଯାନ୍ତୁ । ଆମର ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ନାଟକ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ।”

"ଇଏ କୋଉଠିକା କଥା ? ଆମେ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଲୁ, ସେ ବକ୍ତୃତା ଦେବେ ନାହିଁ ? ବଡ଼ ଖରାପ କଥା କିନ୍ତୁ ହେବ ଇଏ । ମାତ୍ର ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ତ କହୁଚେ, ଟିକିଏ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ ।"

ଚାଲିଲା ବକ୍ତୃତା—ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ଶେଷ ।

"ହଁ ଭଞ୍ଜେ କଣ ଥିଲେ । ଏଇନେ କହିଲି ସେ କେବଳ ସାହିତ୍ୟ ରସିକ ନଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ପୋଖତ ବଟାନିଷ୍ଟ । ଗଛ, ପତ୍ର, ଫୁଲର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିଲେ···"

ପୁଣି ଚିତ୍କାର । "ବସିଯାନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା । ଭଞ୍ଜେ କେବେ ଝାଳ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରିଥିଲେ କି ?"

"ଅଷ୍ଟଧର୍ମ ବିଜୁଳି ମଲମ—ଯାଦୁ, କାଛୁ, କୁଣ୍ଡିଆ ଚମଧଲା" ବାହାରୁ ଚିତ୍କାର ଅସୁଛି । 'ଚର୍ମରୋଗର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଝାଳ । ଝାଳର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଗରମ । ଯେହେତୁ ଆପଣ ଲୋମକୂପ ସବୁ ବନ୍ଦ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ମାତ୍ର ଦୁଇଅଣା ଦେଇ ଏଇ ଅଷ୍ଟଧର୍ମ ବିଜୁଳି ମଲମକୁ କିଣି ଥରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ । ଦେଖିବେ ଆପଣ, ଏଠି ମଲମର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ, କବିରାଜ, ଡାକ୍ତରୀ ବା ହୋମିଓ-ପାଥିର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । କେବଳ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରନ୍ ଓ ପୋଟ୍ରନ୍‌ର କାରବାର । ଥରେ ମାତ୍ର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରାର୍ଥନୀୟ । ବିଶେଷ କିଛି କଷ୍ଟ ନାହିଁ । କେବଳ ଟିକିଏ କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବେ । ତା'ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମାଲିସ୍ । ଲୁଗା କମିଜରେ ଦାଗ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଦେଖନ୍ତୁ ନହେଲେ ଡବଲ ମୂଲ୍ୟ ଫେରସ୍ତ ।'

"ଭଞ୍ଜଙ୍କର ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଦଖଲ ଥିଲା । ସେ ବି ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରନ୍ ପୋଟ୍ରନ୍ କଥା ଜାଣିଥିଲେ । ଇଏ କମ୍ ବଡ଼ କଥା

ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆସନ୍ତା ମାସରୁ ଏ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରି ପି. ଏଚ. ଡ. କରିବି ।"

ବାହାରୁ ପୁଣି ତା'ର କଣ୍ଠସ୍ୱର — 'କଟାଘା, ପୋଡ଼ାଘା, ବାଇଞ୍ଚି, ଅଷ୍ଟ୍ରଫି ବିଜୁଳି ମଲମ । ବିଜୁଳିର ଶକ୍ତି କେତେଥର, ବିଜୁଳିର ବେଗ କେତେ ସେତିକି ସମୟରେ ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ଆରୋଗ୍ୟ ।'

କଟା ଘା । ହୃଦୟରୁ ଖଣ୍ଡେ କାଟି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଦରକାର ମଲମ—ଆରୋଗ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମଲମ ।

"କିଏ ଲାବଣ୍ୟବତୀ ? ବାଃ, ତାରିଫ୍ ନକରି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ଚମତ୍କାର ଦିଶୁଛନ୍ତି ସତେ । ମୋର ମନେ ହେଲା ଆପଣ ସତେ ଯେପରି କାବ୍ୟ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆମ ପେଣ୍ଡାଲରେ ବସିଛନ୍ତି ।"

"ଯାଃ, ଆପଣ ଭାରି ଇଏ ।"

"ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁଁ ମିଛ କହୁନାହିଁ । ମୁଁ ଅଜାଯାଏ କେବେ ମିଛ କହୁନାହିଁ । ବାହାରେ କି ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର । ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣକୁ ଟିକିଏ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ସତମତ ଏଇଟି ହିଁ କାବ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଜୀବନ୍ତ ସଂସ୍କରଣ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା । କଣ କହୁଛନ୍ତି—ଲାଇଟ୍‌ଟା ଅଫ୍ କରିଦିଏ ?"

"ଓଃ ଆପଣ ବଡ଼ ଅଭଦ୍ର ।"

"ଦେଖନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ମୁଁ ଭୁଲି ଯାଉଛି । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ।"

"ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ହୋଇଥାଇ ପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପକ୍କା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଥିଲେ ।"

କିଏ କହୁଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବୋଲି—ଦର୍ଶକଙ୍କ ଭିତରୁ ଚିତ୍କାର "—ସେ ମୋଟେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ନ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ପକ୍କା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ। ନମ୍ବୁଦ୍ରିପଦ୍ କଥା ଜାଣିଚ—ଠିକ୍ ସେମିତି।"

"ବାଜେ କଥାଗୁଡ଼ାକ କାହିଁକି କହୁଛ ? ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନୀତି ସହିତ ସୋସ୍‌ଲିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ନୀତି ମିଳିଯାଉଛି। ସେ ସୋସ୍‌ଲିଷ୍ଟ ଥିଲେ।"

ପୁଣି ଗୋଳମାଳ ଆରମ୍ଭ। ହାଁ ହାଁ ଆପଣମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ବସନ୍ତୁ। ବକ୍ତାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ—ସେ ମାତ୍ର ପନ୍ଦରମିନିଟ କହିବେ।

ବକ୍ତା ଆମ୍ଭର କଲେ—"ଭଞ୍ଜେ ସୋସ୍‌ଲିଷ୍ଟ ନଥିଲେ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନଥିଲେ କି କଂଗ୍ରେସି ନଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ଭଳି। ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ପବନ ଦେବ ସେ ଆଡ଼କୁ ଢଳି ଯାଉଥିଲେ। ଏବେ ଟିକେ କିନା, ନରମ ପ୍ରାଣ ଭାଇ।"

ଦୟାକରି ବସନ୍ତୁ ଏଥର ମହାଶୟ।

"ଏଇ କଥାଟି କହି ମୁଁ ମୋର ବକ୍ତୃତା ଶେଷ କରିବି। ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଶରୀରତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ବି ଢେର ଜ୍ଞାନ ଥିଲା। ସେ ମୃଗୟା କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି। ତା' ଅର୍ଥ ମାଂସର ଆବଶ୍ୟକତା ବୁଝାଇ ଦେବା। ଭଞ୍ଜେ କିନ୍ତୁ ଅଣ୍ଡା କଥା ଛାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି..."

'ନା' ନା' ଛାଡ଼ିନାହାନ୍ତି, ସେବି ଲେଖିଛନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତୁ। ସାଇଁ ସାଇଁ ଆବାଜ—"ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଭେଦ୍ଷ୍ଟା, ଅନ୍ୟଟି ଠିକ୍ ବକ୍ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଠୋକ୍‌କରି ଖାଇ ଫାଟିଗଲା। ଜଳଗୁଡ଼ାକ ସାରା ମୁହଁ ଉପରେ ବୋହି ଆସିଲା।

ଏକା ଷ୍ଟେଜ ଉପରେ ନୁହେଁ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧଟା ଚୁରିଆଡ଼କୁ ଖେଳିଗଲା। ବକ୍ତା ବାନ୍ତି କରୁ କରୁ ବେକ ନେଲେ।

ପୁଣି ଗୋଳମାଳ । ଏଥରକ ଆଉ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବକ୍ତା ଅପେ ଅପେ ବିଦାୟ ନେଲେ ।

"ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତୁ ଏଥର ମହାଶୟ !"

"କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଡାଇରେକ୍‌ଟର । ହେଇ ସେଠି ସିନ୍ ସିଲ୍ଲଇ ଚାଲିଛି । ଅପଣ ଶୀଘ୍ର ସିଲ୍ଲଇ ସାରନ୍ତୁ । ଅରମ୍ଭ କରିବା ।"

"ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନ୍ ନେଇଯିବି— ଆପଣଙ୍କ ଡ୍ରାମା ହେଲେ ହଉ ନହେଲେ ନାହିଁ—ମୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ନେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ସିଏ ମୋ'ଠୁ ନୂଆ ସିନ୍‌ର ଦାମ୍ ଅଦାୟ କରିବ ମାଲୁମ୍ ଅଛି ?"

"ବେଶ୍ ବେଶ୍ ଟଙ୍କା ଦିଅଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ?"

"ଦିଅନ୍ତୁ ଆଗ ଟଙ୍କା ।"

"କର୍ଣ୍ଣ ବିଜୟମଲ୍ଲୀ, ତମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତ ? ଆମେ ଏଥର ଆରମ୍ଭ କରିବା । ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ତମର ।"

"ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ସାର୍ ।"

"କାହିଁକି ?"

"ବାପାଙ୍କର କଲିକତା ଯିବା ଟାଇମ୍ ହୋଇଗଲା । ଗାଡ଼ି ଓ ଟଙ୍କା ସବୁ ମୋ ପାଖରେ । ଟଙ୍କା ନହେଲେ ସେ ଯିବେ କେମିତି ? ଆପଣଙ୍କର ତ ଡେରି ହେଲା, ନୋହିଲେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାମ ସାରି ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତି । ଖାଲି ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହିଲି ।" ତା'ପରେ ସୁଁ ସୁଁ କାନ୍ଦ ।

"ଅହା କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? କେତେ ଟଙ୍କା ଦରକାର କୁହ । ମୁଁ ପିଅନ୍ ହାତରେ ପଠାଇ ଦେଉଛି । ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନାହିଁ । ଲୁହ ପୋଛିପକା, ନୋହିଲେ ପେଣ୍ଟିଂ ଖରାପ ହୋଇଯିବ ।"

"କୁରୁବଲ୍ଲୀ, ହୋ କୁରୁବଲ୍ଲୀ !"

"ଆଃ କେଉଁଠି ପାଟିରେ ଡାକୁଛନ୍ତି ? ସିଆଡେ ଅଡ଼ଚୋରଅମ୍ଭକୁ ଶୁଭିବ ।"

ଗୁପ୍ତ ଗଳାରେ—"କୁରୁବଲ୍ଲୀ !"

"ସାର୍ !"

"କଣ ହେଲା ତମର ? ଶୋଇଛ କାହିଁକି ?"

"ମୋ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ହେଉଛି ।"

"ବେଶ୍, ଟିକିଏ ଥଣ୍ଡାପାଣି ପିଇଦିଅ ।"

"ମୋତେ ଖାଲି ପାଣି ପିଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ।"

"ସରବତ ମଗାଇବା ?"

"ନାଃ, ସରବତ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ।"

"ଆଉ କଣ ଦରକାର, କହ ?"

"ଟିକିଏ ବାଅର୍ ।"

"ବେଶ୍ ବେଶ୍ ଦେଉଛି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଅ ।"

"ଆହେ ବିପିନ ବାବୁ, ସେଆଡେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ପାଇଁ ରେଡ଼ି କରନ୍ତୁ ।"

ବିପିନ ବାବୁ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ—"ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷୀ ଓ ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷୀ, ତମର ହେଲା କଣ ? ଏମିତି ପଡ଼ିଛ କାହିଁକି ?"

"ଓଃ ସାର୍, ମୋ ଦେହଟା କଣ ହୋଇ ଯାଉଛି ।"

"କଣ ହେଉଛି ?"

"ଆପଣ ଟିକିଏ ଏଇଟି ବସନ୍ତୁ, ମୋ ମୁଣ୍ଡଟା ଭାରି ଜୋର ବଥାଉଛି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଟିକିଏ ଶୁଏ ।"

"ଏଁ ମୁଣ୍ଡ ବଥାଉଛି ? ଏଓଡ଼କୋଲୋନ୍ ଅଣିବା ।"

"ନା' ନା' ସେ ସବୁ କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ଆପଣ ଟିକିଏ ଚପି ଦିଅନ୍ତୁ ଖାଲି, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭଲ ହୋଇଯିବ ଯେ ।"

"ଲବଣ୍ୟବତୀ, କୁଆଡ଼େ ଗଲ ଲବଣ୍ୟବତୀ !"

"ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ଡାକୁଛନ୍ତି—ତାହାହେଲେ ଆପଣ ଯାନ୍ତୁ, ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଚପିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।"

"ଅରେ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ସେମାନେ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁ, ଲବଣ୍ୟବତୀ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ, ଖୋଜ, ବେଗେ ଖୋଜ, ଏଇଠି ତ୍ରପ ଜଳିଲା । ଖୋଜ ହେ ବେଗେ ଖୋଜ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁ, ହୋ ଓ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁ, ଲବଣ୍ୟବତୀ, ଲବଣବନ୍ତୀ···ପତ୍ତା ନାହିଁ ।"

"ମାଫ କରିବେ ଆଜ୍ଞା । ପଇସା ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ । ଆପଣ ଜାଣିଥିବେ—ଏଇଟା ଦୈବୀ ଦୁର୍ଘଟଣା । ତେଣୁ ସମସ୍ତ ଟିକେଟ ପଛରେ ଲେଖି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦୈବୀଦୁର୍ଘଟଣାକୁ କମ୍ପାନୀ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ଆମେ ଅଜ ବୁଝୁଛୁ ଏଇଟା କେଡ଼େ ସତ କଥା ।"

"ଗୋପାଳିଆ କୁଆଡ଼େ ଗଲରେ—ଘିର୍‌ର୍‌ର୍ ଅ ଅ, ଗୋପାଳିଆ ଅ ଅ ।"

ତା ୧୩-୬-୫୭

ଶାନ୍ତିନିକେତନ

ଛାୟା

(ମାନନୀୟା ଶିଖା ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ହାତରେ)

ଏଇ ରୂପକୁ ଦେଖିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଯେମିତି ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଥିଲେ । ଗିରିଧାରି ଜୁକୁଜୁକୁ କରି ସୁରଅଙ୍କୁ ଥରେ ଅନାଇଲା । ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି—ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍‌ବେଗ—କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ? କହ ମାଣିକ ନୂଆବୋଉ, ତମେ କାହିଁକି ଆସିଛ ? ମଧୁ ଦାଦା, ବନିତା, କହ ତମେ କାହିଁକି ଆସିଛ ?

ଏଇ ହେଲା ଗିରିଧାରୀର ଚରମ ପରିଣତି । ଦାଢ଼ି ବଢ଼ିଛି, ମୁଣ୍ଡ ନୁଖୁରା । କାମିଜ୍ ସାତ ସିଁଅ—ଆଉ ଜୁକୁଜୁକୁ ଆଖିରେ କହିବା କହିବା ଭାବର ସ୍ଫୁପାଦଅ ପ୍ରକାଶ ।

"ଏବେ କହ ତୁମେ ଗିରିଧାରୀ, ତମେ ଶିକ୍ଷିତ; ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ତମେ କେବେ ମିଛ କହିବ ନାହିଁ । କହ ତେବେ କାହିଁକି ?"

ଲୋକମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାଙ୍ଗୁଛି । ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି, ରିକ୍ସା, ଟାଉନବସ, ଯିବା ଆସିବା, ଧାଁ ଦଉଡ଼ "ହଁ କଣ କହୁଛି ଗିରିଧାରୀ, ବଦ୍‌ମାସ୍ ପାଜି ପକ୍‌କା ଜଣେ ।"

"ଶୁଣ ଶୁଣ କଣ କହୁଛି ପରି ଗିରିଧାରୀ । ଶୁଖିଲା ଓଠରେ ଥରେ ଜିଭ ବୁଲାଇ ସାରିଲାଣି । କହିବ ନିଶ୍ଚୟ, କଣ କହିବ ? କିଏ ନେଇଛି, କାହାକୁ ଦେଇଛି, କେମିତି ନେଲା ।" ସମ୍ବାଦପତ୍ର-ମାନଙ୍କର କେତେଜଣ ସମ୍ବାଦଦାତାମାନେ କଲମ ଧରିଲେଣି । ହୁଏତ ଏଇ ଝଂଝାର ସମ୍ବାଦ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଅହେତୁକ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଖେଳାଇ ଦେବ । ଆଉ ସେତିକିବେଳେ—ପ୍ରହରାଜପୁର ନାଲିମାଟିର ସଡ଼କ ଛାଡ଼ି ଗହୀର ସିଧା—ଆହୁରି ଟିକିଏ ଆଗକୁ —ବାଉଁଶବଣ ଘେରି ପଡ଼ିଥିବା ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବେ ବସି ଆଖିରୁ ଦୁ'ଟୋପା ମାତ୍ର ଲୁହର ଟୋପା ଝରି ପଡ଼ୁଥିବ—"ସତେ ବାନ୍ଧବୀ ତମେ କାନ୍ଦୁଛ ? କିନ୍ତୁ କାହିଁକି—କାହିଁକି ଏ ପ୍ରହସନ ?"

ଗିରିଧାରୀ ହାତକୁ ମୁଠା କରି କାଠଗଡ଼ାର ରେଲିଂଗୁଡ଼ାକୁ ଟିକିଏ ହଲାଇ ଦେବାର ଅପଚେଷ୍ଟା କଲା ମାତ୍ର ।

ସାତ ହଜାର ଟଙ୍କା । କେଇକ ସହର ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । ଚୋର ଗିରିଧାରୀ—ମଧୁ ଦାଦା ସେଇକଥା କହିଲେ । "ବାପ ଗିରିଧାରୀ ଚୋରି କରିଛ, କିନ୍ତୁ ନାକରୀ କାମ କରନା, ଭଲ କଲୁ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚୋରି କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କଥାଟିଏ କହିବି, କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ । ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ଚୋରିବିଦ୍ୟାଟି ଭଲ । ତମେ ନେଇ ଆସିଲ, କିନ୍ତୁ ଥୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ପଡ଼ିଲ ଏବେ ହରଡ଼ ଘଣାରେ । କିଏ ତମକୁ ରକ୍ଷା କରିବ

ଏତେବେଳେ ? ଖାଲି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକ—ପାରିଲେ ଏକା ସେଇ ପାରିବେ ।"

ଉପଦେଶ ଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଯେମିତ ହଜମ କରି ପକାଇଛନ୍ତି ସେ । କେବଳ କହିଲେ ପଦୁଟିଏ କଥା । ଯାହା ତା'ର ଏକାନ୍ତ ନିଜସ୍ୱ । 'ହଜୁର ଚୋରି ସମସ୍ତେ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଚୋରି କରିଛି, ତା' ବୋଲି ମୁଁ କୌଣସି ଅପରାଧ କରିନାହିଁ ।"

ଏଁ କଣ କହୁଛନ୍ତି ସେ । ପାଗଳ ହେଲୁ କରେ ଗିରିଧାରୀ ? ସବୁ ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି ଗିରିଧାରୀ ପାଗଳ ହୋଇଗଲାଣି । ଥୋଡ଼ାଏ ପାଠୁଆ ଲୋକ କହିଲେ—ନା, ନା, ଗିରିଧାରୀ ଠିକ୍ କହୁଛି—ସେଇଟା ହେଲା ଫିଲୋସଫି ।

"ସବୁ ଭୁଲ୍ ! ମୋତେ ପାଗଳ ବୋଲି କହୁଛ ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଧିର ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ......"

"ବାସ୍ ବାସ୍, ଚୁପ୍ ରହ ଏଥର । ଏଇଟା ହେଲା କୋର୍ଟ । ଆଗରେ ଜଜ୍ ସାହେବ । କବରରେ ପେସ୍କାର, ବାହାରେ ବରଗଛ, ତା' ଉପରେ କାଉ ; ବୁଝିଲୁ ଏଥର ଟିକିଏ ଚୁପ୍ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର ।"

ଦିନ ମାନ ଅଢ଼ାଇଟା । କୋର୍ଟ ଶେଷ ହେବାକୁ ଅହୁରି ଦେଢ଼ଘଣ୍ଟା ବାକି । ହାଲରେ ବୁଢ଼ି ପଞ୍ଚାଏ ଦେଖଣାହାରି ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରି ଗଲେଣି । ରିକ୍‌ସା ଫେରୁଛି । ଅଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧିକରଣ କବଚ, ବୃହତ୍ ଚାଙ୍ଗରାଜ କେଶ ତୈଳ, ଉକୁଣିମାରି ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧାରିଷ୍ଟ ସାଲସା, ସମସ୍ତେ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଫେରିବାର ପାଳି, ଗିରିଧାରୀ ବି ଫେରୁଛି, କାନ୍ଧରେ ତାର ପୈତୃକ ଛତା ।

ଜପ୍‌ହଦ୍ ମେସ୍ । କଟକ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ସାମନା ଏଇ ଜାଗାରେ ଝାଟିମାଟି ଗଢ଼ା ଘରଟିଏ ବଙ୍ଗାଳୀ ପୁର୍ବରୁ କେଉଁ ମହାପୁରୁଷ

ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ହିନ୍ଦୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ପଲସ୍ତର କରି ଯୁବକ ଅନ୍ତେବାସିମାନଙ୍କ ବସବାସ ଉପଯୋଗୀ କରିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚିରଧାରୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲା । କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଏଇ ମେସ୍‌ରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାକିରି ପାଇଛନ୍ତି । ସେଇଟା ହେଲା ମେସ୍ ପାଇଁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବିଜ୍ଞାପନ । ଅଉ ମେସ୍‌ର ପୁରୁଣା ବୀର ନନା, ସମସ୍ତେ ତା'ର ହାତରୁ ଖାଇଛନ୍ତି । ସେ ସେଇକଥା କହେ – “ମୋହନୀ ବାବୁଟି; ଅଜିକାଲି ତ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେଣି ଆଉ କାଇଁ ପଚାରିବେ—ନୋହିଲେ ବୀର ନନା ବୀର ନନା ବୋଲି ପାଣି ପିଉ ନ ଥିଲେ ।” “ଚିରଧାରୀ ବାବୁ, କଥାଟିଏ କହୁଛି, ରଖିଲେ ଏକା ହେଲା । କାହିଁକି ମିଛରେ ଆଉ ଚାକିରି ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ-ଛନ୍ତି ? ଅଜିକାଲି ଚାକିରି ଅବସ୍ଥା ଯାହା ହେଲାଣି ସେଥିରେ ପୁଣି ତା' ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା ଲାଭ କିଛି ନାହିଁ । 'ବାଣିଜ୍ୟେ ବସତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତଦର୍ଦ୍ଧଂ କୃଷି କର୍ମଣି ।' ବେପାର କରି ପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ମୂଳଧନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଚାଷବାସ କରୁନା କାହିଁକି ?”

ଇଏତ ବେଶ୍ ଭଲ କଥା । ଯାକୁ ତ ଆମର ମହାମୁନି-ମାନେ କହୁଛନ୍ତି । ବହିରେ ପଢ଼ିଛି, ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ପରିକଳ୍ପନାର ଏଇଟା ହେଲା ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ବାଃ, ଭଲ କଥାଟିଏ କହିଲ ବୀର ନନା, ମୂଳାଟା ବେଶ୍ ଗୋଟାଏ ଫସଲ । ସବୁତ ଅଛି ଭିଟାମିନ୍ ବି. ଏବଂ ସି., ଫସ୍‌ଫରସ୍ ଆଇରନ । କିନ୍ତୁ ପେଟରେ ଟିକିଏ ବାୟୁଦୋଷ ବୃଦ୍ଧି କରେ । କିନ୍ତୁ ଦେହକୁ ହିତ ।

ମୂଳା କିଆରି ହସିଲା ପୈତୃକ ଜମି ମାଣ ଦୁଇଗୁଣ୍ଠ ଉପରେ କଅଁଳ ପଟ ବୁଢ଼ା ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଚାଷୀମାନେ ମୂଳା ଖୋଳି ବିକ୍ରୀ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଚିରଧାରୀର ଉନୋଟି କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା

ଠିକ ଏତିକି ବେଳେ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଅପେକ୍ଷା, ଉପବାସ । ବହୁତ ଦିନ ତଳେ ବହିରେ ପଢ଼ିଥିଲା ସେ, ପୋଥିବିଦ୍ୟାଟା ଠିକ୍ କାମରେ ଲାଗିବ ଏତିକିବେଳେ । ଗିରିଧାରୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ଅପେକ୍ଷା କଲା । ମୂଳା ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା—ଫଳ ଫଳିଲା, ପାଚି ମଞ୍ଜି ହେଲା । ଗିରିଧାରୀ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି, ମୂଳା ବଡ଼ ହେବ, କିଏ ଜାଣେ ହୁଏତ ଦୁଇଫୁଟ ଲମ୍ବା ହୋଇପାରେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚାଷୀ ଗିରିଧାରୀ ମହାନ୍ତି । ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ଆଇଜି, ଲାଟଙ୍କ ସହିତ କର ମର୍ଦ୍ଦନ—ଗିରିଧାରୀ ନର୍ସରୀର ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତି—ଅହୁରି ଅହୁରି କେତେକଣ !

ଚନ୍ଦ୍ର ଉଠୁଛି । ତାର କଳ୍ପିତ ଚନ୍ଦ୍ର । ଆଉ ମଧୁ ଦାଦା ! ପକ୍କା ବୁଦ୍ଧୁ, ବୁଢ଼ା ହେଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡ ଭ୍ରମ ହୁଏ ଏଇଟା ଠିକ୍ କଥା । ଗିରିଧାରୀକୁ ପୁଣି ଶିକ୍ଷା ! ବାଡ଼ି ବାଇଗଣ ପୋଥି ବାଇଗଣ ସମାନ ନୁହେଁ । ତେବେ ଗିରିଧାରୀ ତତ୍ତ୍ୱଟା ଗୋଟାଏ ଫାଙ୍କି ।

"ବାପ ଗିରିଧାରୀ, ଜଣା ପଡ଼ି ଗଲାଣି ସବୁ କଥା । ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ତମେ ଯେ ଗିରି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନକୁ ଟେକି ଧରିଥିଲ ସେଇଟା ମୁଁ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ପାରୁଛି । ଏବେ କଟକ ଯାଅ ଟିଉସନ କର କୋଉଠି ରହିବା ଖାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କର, ଆଉ ଚାକରୀ ଖୋଜ । ସେଇଟା ହେଲା ଅସଲ । କେମିତି ବଞ୍ଚିବେ ତମର ମା, ସେଇ କଥା ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ପୂରାଅ ।"

ଗିରିଧାରୀ କ୍ଲାନ୍ତ । ଲିଫ୍ଟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ ସେ ଚଢ଼ୁଛି । ଆଗରେ କିଶୋରୀ ସୁନ୍ଦରୀ ମାନମୟୀ ବାଟ କଢ଼ାଉଛି । 'ଆସନ୍ତୁ ସାର, ଆମର ଆସନ୍ତା ମାସଠାରୁ ଲିଫ୍ଟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯିବ । କେବଳ ଏଇମାସଟା ଯାହା କଷ୍ଟ ।

ମାସଟା ମାତ୍ର ତିରିଶ ଦିନ । ସେଥିରୁ ଅଧେ ଯିବ ଶୋଇବାରେ । ବାକି ଅଧକରୁ ଅଧେ ଖାଇବା ପିଇବାରେ ଆଉ ଅଧିକ ଯିବ ଶୋଷ ନଥାଇ ପାଣି ଗ୍ଲାସେ ପିଇବାରେ କିମ୍ବା କେହି ନ ଥାଇ କେବଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ବାହାନାରେ । ଏଇତ ହେଲା ଜୀବନ । ଏଇତ ହେଲା ଦର୍ଶନ ।

ନବମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରୀ ମାନମୟୀ । ନିପୁଣ ତାର ଅଙ୍ଗୁଳି, ନିପୁଣ ତାର ପାଦର କ୍ଷିପ୍ରତା । ସୁମିଷ୍ଟ ତାର କଣ୍ଠର ଝଙ୍କାର ସେ ଗାୟିକା, ସେ ନର୍ତ୍ତକୀ, ସେ ବୀଣା-ବାଦନୀ । ରାଷ୍ଟ୍ର ତାର ପ୍ରଶଂସା କରେ ଜିନିଅସ୍, ଟାଲେଣ୍ଟ ।

ଆଉ ଗିରିଧାରୀ ? ଚେଷ୍ଟାକଲା ଅବଶ୍ୟ ଥରେ ଦୁ'ଥର ପୂର୍ବ ଦିନ ଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ମରଣ କରି । ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ଥରେ ପ୍ରାଇଜ ପାଇଥିଲା ଦୁଇ ଡଜନ ଲକ୍ସ ସାବୁନ, କିନ୍ତୁ ଆଜି ଗଳାରୁ ବାହାରୁଛି ସେଁ ସେଁ ଆବାଜ—ଭେକ ଦମନକାରୀ କୋହିନୁର ଭିତର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ।

"ଆସନ୍ତୁ ସାର" ମାନମୟୀ ଡ଼ାକୁଛି "ଥକି ଗଲେକି ? ଏଇ ମାସକ ମାତ୍ର । ଏତେ ଚଅଁଳ ଥକିଗଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ? ଜୀବନଟା ବହୁତ ଲମ୍ବା ଯେ—ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ବହୁତ ଅଛି । ଦେଖନ୍ତୁ ଇଏ ହେଉଛି ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକ—ଏଠି ଚିର ବସନ୍ତ । ସବୁ ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ଫୁଲଗଛ ମତେ ଏଇ କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଅନ୍ ପପି ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ—ଆପଣ ସାର କୋଉ ଫୁଲକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ?"

ଜୀବନକୁ ପୁଣି ନୂଆ ଭାବରେ ମାପିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ଗିରିଧାରୀ । ତେବେତ କବି କଳ୍ପନା ମିଛ ନୁହେଁ । 'ମରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ସୁନ୍ଦର ଭୁବନେ' ଏତ ନିହାତି ସତକଥା । ସେଇ

ମାର୍ବଲର ପାଲିଶ କରା ଚଟାଣ ଉପରେ କମଳପୃଷ୍ଠ ଅନୁକର ଗାଲକୁ ଦାଥର ଘଷିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲା ଗିରିଧାରୀ ।

ଡାକୁଛନ୍ତି ପୁଣି ମାନମୟୀ "ଆସନ୍ତୁ ସାର, କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ହାଲିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ କି ? ଦେଖନ୍ତୁ ଏଇଠା ହେଲା ପିତୃଲୋକ । ଗନ୍ଧର୍ବ ମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ । ଆଗରେ ଯିଏ ବସିଛି, ସିଏ ମୋ ବଡ଼ ଭଉଣୀ—ଜାଣିନାହାନ୍ତି ତାକୁ ? ଦେଶର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାୟିକା, ଅଭିନେତ୍ରୀ । ତା ଆଗରେ ଯେଉଁମାନେ ବସିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ଓସ୍ତାଦ୍ । ଏଇଠା ହେଲା ଟାଲେଣ୍ଟ ଫ୍ୟାକ୍ଟେରୀ ।"

ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ । ମାନମୟୀ ସ୍ୱସ୍ତି ଆଖିରେ କହିଲା "ଏଇଠା ମୋ ନିଜର କୋଠରୀ ।"

ଗିରିଧାରୀ ସ୍ତବ୍ଧ—ପାଞ୍ଚମହଲା । ଯାହାକୁ ଦେବଲୋକ ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଇ ପାରେ । ଉପରେ ଜଳୁଛି ନୀଳାଭ ନିଅନ ଆଲୁଅ । ବାହାର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆଲମାରୀ, ବଡ଼ ବଡ଼ ବହିପତ୍ର, ପଣ୍ଡିତ ଯେମିତି ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛନ୍ତି ସେଇ ଭିତରେ ।

ଆଉ ତଳେ—ଝରକା ବାଟେ ଚାହିଁଲା ସେ ତଳକୁ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଜୀବ ଗୁଡ଼ିଏ ଧାଁ ଦଉଡ଼ କରୁଛନ୍ତି ରାସ୍ତାରେ । କଳା କଳା ମୁଣ୍ଡଟି ମାନ । ବର୍ଷା କାଳରେ ଶରଣାର୍ଥୀ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଗିରିଧାରୀକୁ ବେଶ୍ ମଜା ଲାଗିଲା । ଯଦି ଯାହାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏମିତି ଖେଳ ହୁଅନ୍ତା ଆଉ ଖେଳ ଶେଷରେ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ବଡି ଆଙ୍ଗୁଠି ମଝିରେ ରଖି ହାଲୁକା ଭାବରେ ଦଳି ମାରି ଦେଇ ହୁଅନ୍ତା... । ସତେ କେଡ଼େ ଛୋଟ ଠିକ୍ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଭଳିଆ । ଆଉ ତମେ ଜାଣିନ ମୋର ଅବସ୍ଥିତି, ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱ । ମୋ ନାଁ ଗିରିଧାରୀ ମହାନ୍ତି । ମନେ ଥିବ ନିଶ୍ଚୟ ମୁଁ ଜୟ ହିନ୍ଦ୍ ମେସରେ ରହୁଥିଲି । ବହୁ ଦିନର କଥା—ମୁଁ ଆଉ

ତାକୁ ମନ୍ଥନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁ । ତମେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ, ମୁଁ ବିରାଟ । ତୁମ ସହିତ ମୋର ତୁଳନା ଅସମ୍ଭବ ।

"ମାନମୟୀ !"

"ସାର !"

"ମୁଁ ଆଜ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।"

"ଭଲକଥା । ମୁଁ ତ ସେଇକଥା କହୁଥିଲି । ଆପଣଙ୍କର ରହିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଇଠି ହୋଇଛି । ଆପଣ ଆଜ ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ତା' ଛଡ଼ା ଆପଣ ଏଠି ରହିଲେ ମୋର ପଢ଼ା ପଢ଼ି ଭଲ ହେବ ।"

"ଆରେ କଣ କହୁଛ ମାନମୟୀ, ତମର ଆଜ କି ପଢ଼ା ବାକି ଅଛି ମୁଁ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ ।"

"ଅଛି ସାର, ବହୁତ ପଢ଼ିବି ମୁଁ । ମୋର ଦରକାର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି, କଣ କହୁଛନ୍ତି ।"

ଏ କଣ କହୁନ୍ତି ସେ ସତରେ । ମୁହଁରେ ଗୋଲାପି ଆଭା ମଳିନ ପଡ଼ି ଆସୁଛି । ତେବେରେଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣୀ, ମାପ କରି ହସ । କଣ, କି ଅର୍ଥ ଏହାର । କେହିତ ଲେଖିଥିବାର ମନେ ପଡ଼ୁନି । ଇଲିଅଟ ଏଜେରା ପାଉଣ୍ଡ, କି ଓମରଖାୟାମ, ସମସ୍ତେତ ଜାଭ ଅଗରେ । କାଳିଦାସ କି କୃତ୍ତି ବେହେରା ସମସ୍ତଙ୍କର ତ ଗୋଟିଏ କଥା, କଟା ଛଟା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସତ୍ୟ । ନାରୀ ପାଖରେ ପୁରୁଷର ନିବେଦନ କିମ୍ବା ପୁରୁଷ ପାଖରେ ନାରୀର ନିବେଦନ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଭଲପାଏ କିମ୍ବା ମୁଁ ତୁମକୁ ନେଇ ସଂସାର କରିବି ।

କିନ୍ତୁ କିଏ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏଇ ମେହଗାନି କାଠର ଟେବୁଲ ଏଇ ନୀଳ ନିଅନ ଆଲୋକ । ପାଞ୍ଚ ମହଲା ଉପର 'କୋଠରୀ ।

ଆଉ ଗିରିଧାରୀର ପାଦ ଉପରେ ମାନମୟୀ ଗୋଡ଼ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳୀର କ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଓ କ୍ରମ କ୍ଷୟିଷ୍ଣୁ ଚାପ ।

ସାମନା ଦର୍ପଣରେ ଗିରିଧାରୀ ମୁହଁର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଡ଼ୁଛି । ଯେମିତି ସେ ନିଜକୁ ଦେଖୁଛି ପ୍ରଥମ କରି । କହରା କହରା କାଶ, ଯାହାର ବଢ଼ିବାର କମିବା ଲଳା ହେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ନାହିଁ । ଗାଲ, କପାଳ, ଛାତିରୁ ବାହାରୁଛି ଟୋପି ଟୋପି ଝାଳ । ଆଉ ଛାତିରେ ଦପ୍ ଦପ୍ ଆବାଜ । ତା'ର ଶରୀରରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଚୌତିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ।

"କାହିଁକି ମୋତେ ଏ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପକାଇଲ ମଧୁବାଦ ? ମୁଁ ତମର କି ଦୋଷ କରିଥିଲି ? ମୁଁ ତ ନୂଆ ଗୃହ କରୁଥିଲି । ମୋତେ କାହିଁକି ତମେ ଏ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଦେଲ ?" ଗିରିଧାରୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ଶବ୍ଦ ଆସୁଛି—ତାର ଛାତିରୁ । ସେ ଶବ୍ଦର ସଙ୍କେତ ବୁଝିବାକୁ ସେ ଅକ୍ଷମ ।

କେମିତି ବା ପାରନ୍ତା—କେତେ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି କି ଅର୍ଥ ଏହାର ହୋଇପାରେ ? ବହି ପରେ ବହି ପଢ଼ିଛି—ମୁଖସ୍ଥ କରିଛି । ଆଖି ଆଉ ଅକ୍ଷର, ଅକ୍ଷର ଆଉ ଆଖି । ବାସ୍ ସେତିକି । ଦୁନିଆ ସହିତ ଗିରିଧାରୀର କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଲାଜ ମାଡ଼େ ତାକୁ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଚାହିଁବାକୁ ।

କଲେଜ ସାଥିମାନେ ଥଟ୍ଟା କରନ୍ତି । "ବହିର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନକୁ ଟେକୁଛନ୍ତି ଗିରିଧାରୀ ।"

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଗତ । ଗୋଡ଼ରୁ କମ୍ପନ । ଛାତିରୁ ଦପ୍ ଦପ୍ ଶବ୍ଦ । ମୁହଁରୁ ଝାଳ । ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ନାହିଁ ଗିରିଧାରୀ ଆଉ । ସ୍ନୁଟୋନିକ୍ ଧୁର ଲାଗିଛି । ପାଦରୁ ପେଟ, ପେଟରୁ ଛାତି, ଛାତିରୁ

ମୁଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡରୁ ପିଠି, ପିଠିରୁ ଗୋଡ଼ । ଆଜି ସମ୍ଭାଳା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଝାଳରେ ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ ଗିରିଧାରୀଙ୍କୁ ଏଥରକ କ୍ଳାନ୍ତି ଲଗିଲା । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ବଡ଼ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ମାନମୟୀଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମାନମୟୀ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଭାରି ବୁଲାଉଛି, ବଡ଼ ଅସ୍ୱସ୍ତି ଲଗୁଛି, ମୁଁ ଆଜି ପଢ଼ାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।"

"ମୋ କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଶୁଅନ୍ତୁ, ଟିକଏ ଚିପିଦିଏ ।"

"ନା' ନା', ମୋତେ ଆଜିକା ଛୁଟି ଦିଅ, ମୁଁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଶୋଇପଡ଼େ ।"

ମାନମୟୀ କବାଟ ଆଉଜାଇ ନେଲେ ଓ ଆଲୁଅ ଲିଭାଇ ଦେଲେ । ଅନ୍ଧାର ।

ଏ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ କିଛି ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ତ ଆଲୁଅ ଆସିବ । ଏ ଅନ୍ଧାରର ବୁକୁଚିରି ଦିନେ ହସିବ ରକ୍ତର ତପନ । ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ବାଣୀ ଉପରେ ଗିରିଧାରୀର ଆସ୍ଥା ଅଛି । ବହିରେ ପଢ଼ିଛି, ସେଇଟା କଣ ମିଛ ହୋଇପାରେ ?

କିନ୍ତୁ ଏଇମାତ୍ର ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀ ଶେଷ ହୋଇଚଲା । ଉଣେଇଶି ଶହ ପଚାଶ । କମଳା ରଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ କିରାସିନି ବତୀ ତଳେ ବସି ପଗ୍ରୁ ମାଛ ମୁଲାଉଛି ବାଞ୍ଛବନ୍ଧୁ, କହ୍ନାଇଚରଣ ।

"କିନ୍ତୁ ଲେନିନ୍ କହିଲେ···

"ବୁଝିଲ ଗିରିଧାରୀ—ଲେନିନ୍ ମିଛ କହନାହାନ୍ତି । ସେ କହିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ପାଇଁ । ଆଜି ମୁଁ କହୁଛି, ଶୁଣିବୁ ଟିକଏ, ସମସ୍ତ ଅଛୁ ତ ? ମୁଁ କହୁଛି ଦରିଦ୍ର ହିଁ ଚିରକାଳ ଦରିଦ୍ର । ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ସେଇଟା ମୋ ପାଇଁ । ଏଇ ଦା ହାତୁଡ଼ି, ଚକ ଲଙ୍ଗଳ, କମ୍ପା ଯୋଡ଼ି ବଳଦ ଏଗୁଡ଼ାକ ମସ୍ତବଡ଼ ଫାଙ୍କି । ଗଣ ନାଁରେ ଗଣଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବାର ଗୋଟାଏ ଜବରଦସ୍ତ ଷ୍ଟାମ୍ପ । ଆମ କୁଡ଼ିଆକୁ

କେବେ ଆସିବ ନାହିଁ ବିଜୁଳିବତୀ, ଆମେ କେବେ ପାଇବା ନାହିଁ ମୁଠାଏ ପେଟପୂରା ଭାତ । ଆମ ପାଇଁ ଥୁଆ ଅର୍ଦ୍ଧ ଭୋଜନ, ଆଉ ସକାଳରୁ ସଞ୍ଜଯାଏ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ । ଏଇ ହେଲା ସଂସାର । ଆଉ ଟିକିଏ ଉପର ସ୍ତରକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତମର ଥିବା ଦରକାର ମୁନିଆ କଥବୋଲା ଅସ୍ତ୍ର—ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଟିକିଏ କେଞ୍ଚି ଦେଇ ମାରି ଦେଇ ପାରିବ, ଆଉ ଗଣା ନାଁ ରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧିର ଗୋଟାଏ ବଳିଷ୍ଠ ମୂଳଭିତ୍ତି ପକାଇବାର ତଥାକଥିତ ମୁଣ୍ଡ ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କେଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିରାପଦ ସମୟ ବାଛି ପାରିବ ।"

"ସ୍ୱଚ୍ଛ ତୁ ସାଧୁ ଆଉ ସଚ୍ଚୋଟ ଜୀବନ । ବେଶ୍ ଭଲ ଜାଗାଟିଏ ମୁଁ ଜାଣିଛି, ଯିବୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ । ମୁଁ ବାହାରୁଛି ।"

"କେଉଁଠି ?"

"ହିମାଳୟ । ଆମ ହେତୁବାଦ ଭୂଗୋଳ ପାଠର ସେଇ ହିମାଳୟ । ପ୍ରଥମେ ତରାଇ ବା ଚିରହରିତ୍ ବନ, ତା'ପରେ ଫର୍ଣ୍ଣ, ତା'ପରେ ଗୁଳ୍ମ ଓ ତା'ପରେ ବରଫ—ସେଇ ହିମାଳୟକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି । ଅମର ଅଶୋକ ଓ ବୁଦ୍ଧ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସେ ବାଟ । ତ୍ରିହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ ଅଞ୍ଚଳ । ରହିବାକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ଜାଗା । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଟାକ୍ସ ନାହିଁ । ଖାଣ୍ଟି ଭାରତୀୟ ଭଳି ଗୋଟାଏ ନିର୍ବୋଧ ଓ ନିରିହ ମରଣକୁ ବରଣ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ଭଗବତ୍ ଆରାଧନା କରିବାକୁ ଢେର ପସନ୍ଦ କରେ ।"

"ଠିକ୍ କଥା କହୁଛୁ ତୁ କହ୍ନାଇ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଗଲିଣି ଯେ । ତୋ କଥା ରଖି ପାରୁନି । କହ ଯିବି କେମିତି ? 'ଗ୍ରୋମୋର ଫୁଡ୍'ରେ କ୍ୟାସ୍ କ୍ଲର୍କ । ଜୀବନଟା ମୋର ବନ୍ଧା । ଘରେ ମୋର ମା, ଆଉ ଅବିବାହିତା ଭଉଣୀ । ସେମାନେ ତ ପୁଣି

ମୋର ଜୀବନ ସବୁଠୁ ଛନ୍ଦା । ଉଭଣୀଟିର ତ ପୃଣି ବାହା ହେବା ଦରକାର ।”

“ତମେ ତ ଜମିଦାର କଣ୍ଠିତ୍ ଟଙ୍କା ସେଥିପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛ ?” —ଜଜ୍ ପଚାରିଲେ ।

“ହଁ, ଦୁଇହଜାର ଟଙ୍କା ମାନ ।”

“ଆଉ ତମ ନିଜ ବାହାଘର ପାଇଁ ?”

ବାଜା ବାଜୁଛି । ମଧୁଦାଦା ଖାଲି ତାରିଫ୍ କରୁଛନ୍ତି । “ବୁଝିଲୁ ଗିରିଧାରୀ, ତୋ ବାପ ବଞ୍ଚିଥାଏ—ସେ ସମୟରେ ତ ଜମିଦାରୀ ଉଠି ନଥିଲା । ଏମିତ ହୋଇଥିଲା ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ମୁଣ୍ଡର ହୋଲ । ତୋର ଏକୋଇଶାକୁ ମ ?—ବେଶ୍ ବେଶ୍, ବାପର ନାଁ ରଖିଲୁ ଏକା—”

ଅନ୍ଧାର କୋଠରୀ ଭିତରେ ଦୀପ ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି । ମଧୁଶଯ୍ୟାର ରାତି । ଗିରିଧାରୀର ଗୋଡ଼ ଥରୁଛି । ଦେହସାରା ଝାଳରେ ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ । ଖାଲି ସେ କ୍ଷୀଣ ଦୀପାଲୋକରେ ଦେଖି ପାରୁଛି ଜଣେ କେହି ବସିଛି । ତାର ହାତଗୋଡ଼ର ତୁଳନା ନାହିଁ । ଖାଲି ନିର୍ବାକ ନିସ୍ପନ୍ଦ । ସତେ ଅବା ଗୋଟିଏ ପଥର ଦେହରେ ମଣିଷର ଗୋଟାଏ ବାହ୍ୟ ସୀମାରେଖା ।

ଏ ବି ଗୋଟାଏ ସମସ୍ୟା । ଏ ସମସ୍ୟାର ମିମାଂସା କେମିତି କରିବାକୁ ହୁଏ କୌଣସି ବହିରେ ଲେଖା ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି ଠାଟିକ୍ ଭାବେ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶୁନି ।

“ନୂଆବୋଉ, ଓ ନୂଆବୋଉ, କବାଟ ପିଠାଇ ଦିଅ ଭାରି ଗରମ ହେଲା ମୁଁ ବାହାରକୁ ଯାଏ ।”

ବାହାରୁ ଖାଲି ହସ ଶୁଭୁଛି ।

କଣ କେହି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ମଧୁ ଦାଦ ତ ନିଷ୍ଟୟ ବାହାର ପିଣ୍ଡାରେ ଶୋଇଥିବେ—ତାଙ୍କୁ ଡକାଯାଉ ।

"ମଧୁଦ୍ୱାଦ ହୋ ମଧୁଦ୍ୱାଦ ।"

ଶୋର ଶବ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ ।

ଏଥରକ ସାହସ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏକାଠି କରି ଡାକିଲି "ଅପଣ ଆସନ୍ତୁ ରାତି ବେଶୀ ହେଲାଣି, ଶୋଇଯାନ୍ତୁ, ନୋହିଲେ ଦେହ ଖରାପ ହେବ ।"

ବନିତା ଏଥର ମୁହ ଖୋଲିଲା । "ମତେ ଅପଣ 'ଅପଣ' ବୋଲି କାହିଁକି ଡାକୁଛନ୍ତି ?"

"ଭଣି ବୋଲି ଡାକିବି, ଯେ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ 'ଆପଣ' ବୋଲି ଡାକିବା ବିଧେୟ । ବହିରେ ସେକଥା ଲେଖା ଅଛି ।"

"ଏଁ କଣ କହିଲ, ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ—ଜାଣିନ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ, ଜାଣିନ ଆମର ବୃନିଅଦ । ଦେଖିନ ଆମ ଗାଁ, ମତେ ଅନୁତ୍ୱଶାଳରେ ଭଣ୍ଟିଚିପି କିଆଁ ନମାରି ଦେଲ ହୋ ବାପା—"

ବନିତାର କାନ୍ଦଣାରେ ଗାଁସାରା ଗୁଞ୍ଜିଲା ।

"ବେଶ୍ ତା'ପରେ—"

"ଏଇତ ଶେଷ ହେଲା ଗ୍ରୁବହଜାର । ବାକ ତିନିହାଜାର ଠଙ୍କା ସୁଧ ବାବଦକୁ । କାବୁଲିବାଲା କିନା, ସୁଧ ଟିକିଏ ବେଶି ।"

"ତମେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇ ଚୋରି କରିଛ—ତମେ ଅପରାଧୀ ।"

"ହଜୁର୍, ମୁଁ ଅପରାଧ କରିନି । ଭିହାଲି ପରା ଚୋରି ସମସ୍ତେ କରନ୍ତି । ମଣିଷର ଅଦମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲା ଚୋରି କରିବା । ମଣିଷ

ସବୁ ସମୟରେ ଚୋରି କରି ଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମୟ ଅନୁପାତରେ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ାକ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଚୋରି, ହତ୍ୟା, ଲୁଣ୍ଠନ, ସବୁ ମହାପାପ, ବହିରେ ଲେଖାଅଛି, ଆଇନ୍‌ରେ ଘୋଷିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଅତି ଦରକାରୀ ଜିନିଷ । ମଣିଷକୁ ହତ୍ୟାକରି ଶାନ୍ତିପାଇଁ ନୋବେଲ ପ୍ରାଇଜ୍ କିମ୍ବା ଅର୍ଡର ଅଫ୍ ଲେନିନ୍ ମିଳୁଛି । କଳାବଜାର କରି ବିଶିଷ୍ଟ ଜନ-ସେବକର ଉପାଧି ମିଳୁଛି । ଖାଲି ଦରକାର ଟିକିଏ କଥିକ ସ୍ଥଲ୍—'ହେ ମୋର ନିରପରାଧ ଅନ୍ଧ ମେଷ ଶାବକ ଗଣ, ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ସବୁ ଗଣର ମହାନ୍ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ।' ଆଉ ତା'ପଛରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର କେତୋଟି କାଟ୍‌ଛାଣ୍ଟ ବାକ୍ୟ ଯୋଡ଼ିବାର ଭଣ୍ଡାମି । ଗଣ ନାଁରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧିର ଅଭିସନ୍ଧି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଅବଚେତନରେ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଓ ଆଶା କରନ୍ତି । ହଜୁର, ଏଇ ଅଭିବତି ମୋର ଅଛି ।"

ସାତବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ।

ବରଗଛ ମୂଳେ ଜେଲଭ୍ୟାନ୍ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ସାତବର୍ଷ —ଗୋଟାଏ ଯୁଗ ପରି । ଏଇ କଣ ଗିରଧାରୀର ଶେଷ କାହାଣୀ ? ଆଉ କଣ ଫେରିବ ନାହିଁ ସେ ?

"ଟିକିଏ ଦେଖା କରିବ ନାହିଁ ତମ ପୁଅକୁ ।"

ବନିତା ଦଉଡ଼ିଆସି ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ଟିକି ପୁଅକୁ । ଛୋଟ ପିଲାଟି ଗିରଧାରୀର ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଦେଖି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।

"ଶୁଣିଲ ବନିତା—"

"କଣ"

"ଗୋଟିଏ କଥା କରି ପାରିବ ।"

"କଣ କହ ।"

"ଗୋଟିଏ ଘଡ଼ିରେ ତମ ହାତ ଦେଇ ଏଇ ପିଲାଟି ବେକରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଚୁପି ଧରିବ ।"

ପାଗଳ ହୋଇ ଗଲଣି ଗିରିଧାରୀ ।

କିଏ କହୁଛି ପାଗଳ ବୋଲି । ନା' ସେ କେବେ ପାଗଳ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଆଖିରୁ ଝରୁଛି ଲୁହ ଗିରିଧାରୀର । ଦୁଇଟୋପା ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଗଲଣି । ଆଉ ଦୁଇଟୋପା ପଡ଼ିବା ପ୍ରାୟ । ବନିତା ବୁଝୁଁଛି, ବୁଝିଛି ସେ ଲୁହର ଭାଷା । ଗିରିଧାରୀର ଲୁହ ଜେମିତ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୂପ ଧରି କହୁଛି, ଖୁନି ହୁଅ, ଚୋର ହୁଅ, ଡାକୁ ହୁଅ, ବଦ୍‌ମାସ ହୁଅ, କିନ୍ତୁ ଦରିଦ୍ର ହୁଅନା ।

ତା ୧୧-୧୧-୫୭

ଶାନ୍ତିନିକେତନ

ଚନ୍ଦ୍ରା

(ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଭରତ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କୁ)

ଶେଷ ସାକ୍ଷୀଟି ଶପଥ ନେଲା—'ମୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମରେ ଶପଥ ନେଇ କହୁଛି ଯେ ଯାହା କହିବି ସତ କହିବି ।' ତା'ପରେ କାଠଗଡ଼ା ଉପରକୁ ଉଠି ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବିନୀତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଠିଆ ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଅପେକ୍ଷା କଲା ।

ବିଚାରପତି କାଗଜର ଫାଇଲ୍ ଉପରୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ସାକ୍ଷୀଟିକୁ ପଚାରିଲେ "ତୁମେ ଏ ଆସାମୀକୁ ଜାଣ ?"

"ହଁ ହଜୁର !"

"ତୁମର ତା'ର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ?"

"ନା, ସମ୍ପର୍କ କିଛିନାହିଁ ସାମାଜିକ ଭାବେ । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ଗତ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ତା'ର ମୋର ଚାଲି ଆସିଛି ।"

"ଏଇ ଦଶବର୍ଷ ତମ ଜୀବନ କେମିତି ଭାବରେ କଟାଇଛ ?"

'ହଜୁର' ସାକ୍ଷୀଟି ଆରମ୍ଭ କଲା—"ଦଶବର୍ଷ ତଳେ ଯେତେବେଳେ ଏଇ ସହରକୁ ପ୍ରଥମ କରି ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଆସେ ସେତେବେଳେ ମୋର ତା' ସହିତ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ। ଦୁଇଜଣଯାକ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ଓଭର ବ୍ରିଜ୍‌ର ତଳ ଖୋପରେ ରହୁଥିଲୁ। ଯୁଦ୍ଧ ବଜାର ହେତୁ ଆମକୁ କିଛି କାମ ମିଳୁ ନଥିଲା। ଫଳରେ ପରିଶ୍ରମ କରି ପେଟ ପୋଷିବା ଆଶା ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଲା। କିନ୍ତୁ କେମିତି ବଞ୍ଚିବୁ ? ଦୁଇଦିନ ଉପବାସ ରହିବା ପରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗି ଚଳିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲି, କିନ୍ତୁ ସେ ଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲା ଏବଂ କୌଣସି ମତେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୋଇ ନଥିଲା।

"ଘୃଣା କରୁଥିଲା" ବିଚାରପତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ—"ତେବେ ସେ ଶେଷରେ ଭିଖ ମାଗିଲା କାହିଁକି ?"

"ନା ହଜୁର, ସେ କେବେ ଭିଖ ମାଗି ନାହିଁ" ସାକ୍ଷୀଟି ଉତ୍ତର ଦେଲା।

"କିନ୍ତୁ ପୋଲିସ ରିପୋର୍ଟ ତାକୁ ଭିଖାରୀ ବୋଲି କହୁଛି।"

ପୃଥୁଳକାୟ ପୋଲିସ ଅଫିସରଟି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ—"ଇଓର ଅନର, ପରବର୍ତ୍ତୀ ତଦନ୍ତରୁ ଆମେ ଶୁଣି ଅଛୁ ଯେ ସେ କେବଳ ହିଁ ଭିକାରୀ ଥିଲା। ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ଭିକ ନ ମିଳିଲାବେଳେ ଭିଖାରୀମାନେ ସାମୟିକ ପରିଶ୍ରମ କରି ପେଟ ପୋଷିଥାନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଅସାମୀର କାର୍ଯ୍ୟକଲାପରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ଧରି ରାୟ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘରୁ ଭିକ ମାଗି ପେଟ ପୋଷି ଆସୁଛି।"

"ଭୁଲ କଥା ହଜୁର, ଭୁଲ କଥା" ସାକ୍ଷୀଟି ତାର ପ୍ରତିବାଦ କଲା । "ମୋତେ କହିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ, ତାହାହେଲେ କଥାଟା ଆପଣମାନେ ଠିକ୍ ଜାଣି ପାରିବେ ।"

"ବେଶ୍ ବେଶ୍ ତାହାହେଲେ କହିଯାଅ ।"

ଦର୍ଶକ ଗ୍ୟାଲେରି ଭିତରେ ହଠାତ୍ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଗୋଳମାଳଟି ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ି ଆସିଲା । ସମସ୍ତେ ସାକ୍ଷୀ ଆଡ଼କୁ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସାକ୍ଷୀଟି କହି ଚାଲିଲା—"କ୍ରମାଗତ ଚାରିଟିଦିନ ଉପବାସରେ କଟାଇବା ପରେ ସେ ମୋତେ କହିଲା— 'ସହରରେ ଲୋକଙ୍କର ନିତ୍ୟପ୍ରତି ଜାଳେଣୀକାଠ ଦରକାର । ଆମେ ଯଦି କୌଣସିମତେ ଜାଳେଣୀ କାଠ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ ତାହାହେଲେ ଆମେ ସୁନ୍ଦରଭାବେ ଚଳିଯାଇ ପାରନ୍ତେ' ।

ମୋ ମନକୁ କଥାଟା ସମୀଚୀନ ବୋଧ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଜଙ୍ଗଲଟା ଦଶ ମାଇଲ ଦୂର ଥିଲା । ଅତି ପରିଶ୍ରମ କରି ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ମୋର ଯଦି ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା ତା'ର ବଳାତ୍କାରରେ ମୁଁ ତାର ସାଙ୍ଗରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଗଲି । ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗୋଟାଇ ଜାଳେଣି କାଠ ଆଣି ସହରରେ ବିକି କିଛିଦିନ ଚଳିଗଲୁ । ଟିକିଏ ଲାଭ ହେଲାରୁ କଟ୍ରୁସ୍ ଖଣ୍ଡେ କିଣି ଆହୁରି ଅଧିକ ଭାବେ ଜାଳେଣି କାଠ ଆଣି ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । କିଛି କିଛି ଲାଭ ବି ହେଲା ।

ଏ ଭିତରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ସରକାରୀ ଘର, ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ସବୁ ପରିଷ୍କାର ହେବ ବୋଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଷ୍ଟେସନରୁ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବେ ବିତାଡ଼ିତ କରାଗଲା । ଆମକୁ ନ ଜଣାଇ ଆମର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଆମର ଲୁଗାପଟାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଆମର ଜିନିଷପତ୍ରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ପୁଣି ଥରେ

ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିଲେ ଆମକୁ ଗୁଳି କରି ଧରିଆଣିବ ବୋଲି ଧମକ ଦିଆଗଲା ।

ସେଦିନଠାରୁ ଆମେ ଷ୍ଟେସନ ଛାଡ଼ିଲୁ । କିଛିଦିନ ଯାଏ ପିଣ୍ଡା ତା' ଓଳି ହୋଇ କଟାଇ ଦେଲୁ । କିନ୍ତୁ କେଉଁଠି ରହିବୁ କିଛି ଠିକ୍ କରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ, ପ୍ରାୟ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ଏହିପରି କଟାଇବା ପରେ ଶେଷକୁ ନଦୀକୂଳର ସେଇ ଆମ୍ବତୋଟା ମଝିରେ ତାଳପତ୍ରର କୁଡ଼ିଆଟିଏ ତିଆରି କରି ତା' ଭିତରେ ରହିଲୁ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବୟସ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ପଚିଶ ପାଖାପାଖି । ଦେହରୁ ଜୋର ଖସି ଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅବସ୍ଥା ଗୁପରେ ପଡ଼ି ଆମେ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ ।

ଆମ କୁଡ଼ିଆ ଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ରାୟ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଘର । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ପୁରୁଣା ଘର ପାଖରେ ବର୍ତ୍ତମାନର କୋଠା ଘରଟି ତୋଳା ହେଉଥାଏ । ଅସଂଖ୍ୟ ମଜୁରିଆ, କୁଲି, ମିସ୍ତ୍ରୀ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଆମେ ବି କାଠହଣା ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ସେଥିରେ ମଜୁରି ଲାଗିବାକୁ ଗଲୁ ।

ହଜୁର, ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ, କାରଣ ଆମେ ସେଇଦିନ ଠାରୁ ରାୟ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର କାମ କରି କଟାଇ ଦେଇଛୁ । ତାଙ୍କର କାରଖାନା ଘର, ଭଡ଼ାଘର ପ୍ରଭୃତି ପରେ ପରେ ତୋଳା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କର ଘର ତୋଳା ଲାଗି ରହିଛି । ଆମେ ସେଦିନଠାରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର କାମ କରି ଆସିଛୁ ।

ତେବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଁ କହିଲେ ଭଲ ହେବ ତାଙ୍କୁ ରାୟ ଚୌଧୁରୀ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । କାହିଁକି ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ମୁଁ କେବେ ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଜାଣେ

ସେ କେବେ ହେଲେ କୌଣସି କଥା କହିବ ନାହିଁ । ଏପରିକି ହଜୁର ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ତାର ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଘର ଦ୍ୱାର ତ ଦୂରର କଥା ।

ଦୁଇଜଣଯାକ କାମ କରୁଥିବାବେଳେ ରାୟ ଚୌଧୁରୀ ତାକୁ ଡାକି ନେଇ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ତା' ସହିତ ଆଳାପ କରନ୍ତି । ମଜୁରୀ ଦେଲାବେଳେ ତାକୁ ବେଶି ମଜୁରୀ ଦେବା ପାଇଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟକାଇ ରଖନ୍ତି । ବହୁତ ସମୟରେ ବି ତା' ସାଙ୍ଗରେ ନଦୀକୂଳେ ବୁଲନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବି ନେଇଥିଲି ଯେ ବୟସର ସମାନତା ହେତୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ହିଁ ହୋଇଛି ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ପୂର୍ବରୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ଧରି ଖୁବ୍ ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଆମ କୁଡ଼ିଆର ଟିଣ ଓ ଖାଲି ବରଡ଼ା ଛପର ଫାଙ୍କ ଦେଇ ସ୍ରୋତମତ ପାଣି ଝରି କୁଡ଼ିଆ ତଳକୁ ଓଦା କରି ପକାଇଥିଲା । ଫଳରେ ଆମେ ଶୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲୁ । ମଜୁରୀ ଧନରୁ ଯାହା ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିଥିଲୁ, ତା ବି ସେଇ ପାଞ୍ଚଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେତିକିବେଳକୁ ତାକୁ ତାର ପୁରୁଣା ଶ୍ୱାସ ରୋଗଟି ମାଡ଼ିବସି ତାକୁ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ କରି ଦେଲା ।

ହଜୁର, ମୋର ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିଲା । କାରଣ ଝଡ଼ବର୍ଷା ହେତୁ ସହରର କୌଣସି ଯାଗାରେ କାମ ମିଳୁ ନ ଥିଲା । ଶେଷକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ରାୟଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘରକୁ କିଛି ଭିକ୍ଷା ମାଗିବା ପାଇଁ ଗଲି । ସେ ଯେମିତି ଏ ଶ୍ୱାସ ରୋଗ କଥା ଶୁଣିଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ କାଚ ଗ୍ଲାସରେ ଦୁଧ, ପାଉଁରୁଟି ଦୁଇଟା ଓ ଦଶଟଙ୍କା ଆଣି ମୋତେ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପରିଚିତ ଡାକ୍ତର

ପାଖକୁ ଯାଇ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଔଷଧ ଆଣିବାକୁ ମୋ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଚିଟି ଦେଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ତା' ପରେ ଔଷଧ ଦୋକାନକୁ ଯିବି ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି କୁଡ଼ିଆକୁ ଚାଲି ଆସିଲି । ସେତେବେଳକୁ ସେ ସେଇ ଖିଆ ମାଟିରେ ବସି ଢୁଳାଉଥିଲା । ତାକୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ଡାକିଲି । ସେ ମୋ ହାତକୁ ଅନାଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ପଚାରିଲା—"ଏସବୁ ଆଣିଲୁ କେଉଁଠୁ ?"

ମୁଁ ତାକୁ ଭୁଲାଇ ଦେବା ପାଇଁ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଅତର୍କିତ ପ୍ରଶ୍ନରେ କେବଳ ସତଟା ହିଁ ବାହାରି ଥାଏ । ମୋର ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେଲା । ମୁଁ ଆଉ ତାକୁ ଭୁଲାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରୁ ଆଣିଥିଲି ସବୁକଥା ତାକୁ କହିଲି ।

ମୋର ଆଶଙ୍କାଟା ହିଁ ଠିକ୍ ହେଲା । ସେ ମୋ ହାତରୁ ଚଟକରି ପାଉଁରୋଟିକୁ ନେଇ ବାହାରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା । ହାତରୁ ଦୁଧ ଗ୍ଲାସ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ଫଳରେ ଆଘାତ ପାଇ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯାଇ ରକ୍ତ ବୋହିଲା । ହଜୁର୍ ସେ ଦାଗଟା ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଅଛି ।

ସାକ୍ଷୀଟି ତାର ମୁଣ୍ଡବାଳକୁ ହାତରେ ଦୁଇଭାଗ କରି ସେ ଚିହ୍ନଟି ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲା । ତାପରେ କହିଚାଲିଲା— ଗ୍ଲାସଟି ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ସେ ଆଉ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେଇ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂଇଁରେ ଛିଣ୍ଡା ସପକୁ ପାରିଦେଇ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସମ୍ଭବତଃ ସେ ଅନୁତାପ କରୁଥିଲା ।

ଏହା ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ତଳର ଘଟଣା ହେବ । ଏଇ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତାର ମୋର ଖୁବ୍ କ୍ୱଚିତ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତା

ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଗୁଡ଼ାକ କେବଳ ଆମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ନେଇ ମୁଁ ବି ପଚାରେ ନାହିଁ, ସେ ବି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସାକ୍ଷୀଟି ତାର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କଲାରୁ ସରକାରୀ ଓକିଲ ତାକୁ ଜେରା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ଅଚ୍ଛା, ତୁମକୁ ଆଉ କେବେ ସେ ମାଡ଼ ମାରିଛନ୍ତି କି ?"

"ନା ଆଜ୍ଞା ।"

"ଭଲକରି ମନେ ପକାଅ ।"

"ମୋର ଭଲଭାବେ ମନେ ଅଛି, ସେ କେବେ ମୋତେ ମାଡ଼ ମାରି ନାହାନ୍ତି ।"

"ତେବେ ସେଦିନ ସେ ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ କାହିଁକି ?"

"ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ ।"

ଓକିଲ ଚଟ୍‌କରି ବିଚାରପତିଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିପଡ଼ି କହିଲେ —"ଇଓର ଅନର, ଏ ସାକ୍ଷୀଟି ନିଶ୍ଚୟ ମିଛ କହୁଛି । କାରଣ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ଭାବରେ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ହଠାତ୍ ଏତେ ନିର୍ମମ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।"

ପୋଲିସ ଅଫିସର ବି ବେଞ୍ଚରୁ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲେ—"ହଜୁର ସେମାନେ ନିଶା ଅଧିକ ଖାଉଥିବାର ଆମେ ପ୍ରମାଣ ପାଇଛୁ । ତେଣୁ ସେ ମିଛ କହିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।"

ବିଚାରପତି ଟିକିଏ ସମର୍ଥନ ସୂଚକ ହସ ହସି ପକାଇଲେ ।

କାଠଗଡ଼ା ଭିତରେ ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି ସାକ୍ଷୀଟି ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ନାହିଁ । ସେ ତାର ବିଶ୍ରାମର ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲା ।

ବ୍ୟାରିଷ୍ଟର ଦୀର୍ଘ ଦଶ ମିନିଟ୍ ଧରି କାଗଜପତ୍ର ଲେଉଟାଇ ଲେଉଟାଇ ଶେଷକୁ ସାକ୍ଷୀକୁ ଛୁଟି ଦେଲେ । ତାପରେ ଅସାମୀ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋତି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅସାମୀର ଚେହେରାରୁ ଜଣାଯାଉଥିଲା ଯେ ସେପରି ତାର ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତି କିଛି ନାହିଁ । ତାର ଲମ୍ବା ଓ ଦରପାଚିଲା ବାଳଗୁଡ଼ାକ କାନଯାଏ ଲମ୍ବି ଆସିଥିଲା । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ପ୍ରଭାବହେତୁ ଆଖି ଦୁଇଟି ପ୍ରାୟ କୋରଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଦୁଇଟି ଗାଲର ହନୁ ହାଡ଼ ବାହାରି ବଡ଼ କର୍କଶ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ତାର ସମୁଦାୟ ଦେହର ଗଠନରୁ ଜଣା ଯାଉଥିଲା ଯେ ଯୌବନରେ ତାର ପ୍ରଚୁର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଥିଲା ।

ସେଇ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହଲରେ ସାମୟିକ ଭାବେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା ଖୁବ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଗ୍ୟାଲେରିରେ ଥିବା ଦର୍ଶକମାନେ କମାଣ ଚାଳକ ସୈନିକଙ୍କ ପରି ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅସାମୀ ଦେହରେ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ।

ବ୍ୟାରିଷ୍ଟର ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ରାୟଚୌଧୁରୀଙ୍କର ହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ତୁମକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରା ଯାଇଛି । ତୁମେ ଉତ୍ତର ଦିଅ, ଦୋଷୀ କି ନା ?"

"ମୁଁ ଦୋଷୀ ନୁହେଁ" ଅସାମୀଟି କହିଲା ।

"କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଛ !"

"କରି ଥାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷକୁ ହତ୍ୟାକରିବା ସବୁ ସମୟରେ ଅପରାଧ ନୁହେଁ ।"

"ଠିକ୍ କରି କହ ତମେ ହତ୍ୟା କରିଛ କି ନାହିଁ ?"

"ହଁ ମୁଁ କରିଛି ।"

"କିପରି କଲ ?"

"ତାଙ୍କ ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ କରି ।"

"କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଛୁରୀ ମାଡ଼ର ଦାଗ ଥିଲା ?"

"ଛୁରୀର ବି ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଥିଲି ।"

କିଛି ସମୟ ଧରି ହଲ୍‌ଟି ପୁଣି ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲା । ବାରିଷ୍ଟରପତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଠୋପା ଠୋପା ଝାଳ ଦେଖାଦେଲା । ଆସାମୀଟି କିନ୍ତୁ ସେଇପରି ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲା ।

"ଏବେ ତୁମେ କହ କେମିତି ହତ୍ୟା କଲ ?"

ଆସାମୀ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ରହିଲା ।

ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—"କହ କେମିତି ହତ୍ୟା କରିଛ ରାୟ-ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ?"

"ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ମୁଁ ହତ୍ୟା କରିଛି । କିନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କଣ ମୁଁ ଜାଣି ପାରୁନାହିଁ ।"

"କିନ୍ତୁ ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ତୁମକୁ କହିବାକୁ ହେବ ।"

ସରକାରୀ ଓକିଲ ବି କହିଲେ—"ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ବାରିଷ୍ଟର-ପତିଙ୍କ ଆଦେଶ ମାନିବା ତୁମର ଉଚିତ୍ ।"

ଆସାମୀଟି ଟିକିଏ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟମିଶା ହସ ହସି ପକାଇଲା । ତାପରେ ଧୀର ସ୍ୱରରେ ଆରମ୍ଭ କଲା । "ରାୟଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଚାରିଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି । ପ୍ରଥମଥର ଯେତେବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ବୈଠକଖାନାରେ ବସି ଢୁଲାଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ତାଙ୍କ ତଣ୍ଟି ପାଖକୁ ହାତ ନେଲି । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳକୁ ତାଙ୍କ ନିଦ ଚଟ୍‌କରି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ଭୟାର୍ତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ

ରହିଲେ । ମୋର ବି ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା ଆସିଲା । ଘଂଟାଟାକୁ ବୁଲାଇ ଦେଇ କହିଲି ଯେ ମଶାଗୁଡ଼ାକ ମୁହଁ-ଯାକ ବସି କାମୁଡ଼ୁଛନ୍ତି; ଘରେ ଯାଆନ୍ତୁ ଶୋଇବେ । ସେ ହସି ହସି କହିଲେ, 'ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ତମେ ମୋର ତଣ୍ଟି ଚିପି ଦେବା-ପାଇଁ ହାତ ଆଣୁଛ । ମୁଁ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ ଘଣ୍ଟାଟାକୁ ହାଲୁକା କରି ଦେଲି ।

ତା'ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର—ଯେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଘସି ଦେଉଥିଲି । ଯେତେବେଳେ ତଣ୍ଟି ପାଖକୁ ଯୋରରେ ଚିପିବା ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଘରକୁ ଜଣେ କିଏ ପଶିଆସୁଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ କେହି ଆସି ନ ଥିଲେ । ସେଠା କେବଳ ମୋର ଦୁର୍ବଳତା ଥିଲା । ସେଥର ମୁଁ ବିରତ ହେଲି ।

ତୃତୀୟ ଥର ଚେଷ୍ଟାକଲି ତା'ର ଠିକ ମାସକ ପରେ । ସେତେବେଳେ ଆମେ ନଦୀ ବାଲିରେ ବୁଲୁଥିଲୁଁ । ଜହ୍ନ ସେତେ-ବେଳକୁ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ମୋର ଛୁରୀଟାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଣ୍ଟାରୁ ବାହାର କଲି । ସେତେବେଳେ ସେ ମୋ ଆଗକୁ ଆସି ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଠିକ ସେତିକବେଳକୁ ମୁଁ ଛୁରୀଟାକୁ ଭୁଷି ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଛି, ଏଇ ସମୟରେ ସେ ସମ୍ଭବ ଗୋଟାଏ ପଥର ଝୁଣ୍ଟି ବାଲିରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଚିତ୍କାର କଲେ । ମୁଁ ଛୁରୀଟାକୁ ଅଣ୍ଟା ଭିତରେ ଲୁଚାଇ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ବାଲିରୁ ଉଠାଇଲା-ବେଳକୁ ଦୁଇ ତିନି ଜଣ ଲୋକ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେଣି । ତାଙ୍କୁ ଧରା ଧରି କରି ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲୁ । ସେଥର ହତ୍ୟା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଏ ଘଟଣାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ପରେ ମୋତେ ପୁଣିଥରେ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ଆମେ ଦୁଇଜଣଯାକ ସେଦିନ ନଦୀର ପଠା ଉପରେ ବୁଲୁଥିଲୁଁ । ପଠାଟି ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରାୟ ନିର୍ଜନ ଥାଏ । ତେଣୁ ମୁଁ ଭାବି ନେଲି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଏହା ହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ଛୁରୀଟି ବାହାର କରି ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ଭୁଷି ଦେଲି । ସେ ଚିତ୍କାରକରି ତଳେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ ଛୁରୀଟା ଧରି କିଛି ସମୟ ଠିଆ ହୋଇଗଲି । ଶୁଣିଲି ସେ ବିକଳ ହୋଇ କହୁଛନ୍ତି 'ତୋତେ ଦୟା ଦେଖାଇବାର ଏଇ ପ୍ରତିଦାନ ଦେଲୁ ?' ତା'ପରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।

ମୋର ରକ୍ତ ହଠାତ୍ ଗରମ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୋ ହାତରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଥିଲା ଅଥଚ ସେ ମୋତେ ପ୍ରାର୍ଥନା ନ କରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ତାଙ୍କ ପେଟରେ ଛୁରୀଟା ଭୁଷି ଦେଲି । ଛୁରୀର ଦାଢ଼ ନ ଥିବାରୁ ବିଶେଷ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ଦରକାର କରୁଥିଲା ।

ପେଟରେ ଭୁଷି ସାରିବା ପରେ ସେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ପେଟରୁ ଛୁରୀଟା କାଢ଼ି ଆଣି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲି । ତା ପରେ ଛୁରୀଟାକୁ ତାଙ୍କର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ ପାଖରେ ପୁଣି ଥରେ ଭୁଷିଦେଲି ।

ଛୁରୀଟି ପ୍ରାୟ ଦୁଇଇଞ୍ଚ ଚାଲି ଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେତିକରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଗଲା ନାହିଁ । ସେ ଛଟି ପିଟି ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଟିରେ ଗାମୁଛାଟା ପୁରାଇ ଦେଇ ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ତଣ୍ଟିକୁ ଚିପି ଧରିଲି । କିଛି ସମୟ ପରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍କାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଛଟି ପିଟି ହେଉଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ବେକଟା ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋଡ଼ିବା

ଆରମ୍ଭ କଲି । ଦୁଇତିନି ଥର ମୋଡ଼ି ସାରିବା ପରେ ତାଙ୍କର ଦେହ ସ୍ପନ୍ଦନ ଶୁନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା ।

ମୋ ଦେହରେ ରକ୍ତଛିଟା ସବୁ ଲାଗିଥିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ସଫା ପରିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଗାଧୋଇ ପଡ଼ିବାକୁ ଠିକ୍‌କଲି । ଶବଟାକୁ ମଧ୍ୟ ନଦୀ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପାଖରୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲି । ବାଟରେ ଏଇ ପୋଲିସ ଅଫିସର ଜଣକ ମୋତେ ଦେଖିଲେ । ତାପରେ ଯାହାହେଲା ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ।”

ସମସ୍ତ ହଲ୍‌ଟିରେ ଅତଙ୍କର ଛାୟା ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦର୍ଶକ ଯେପରି ଜଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । କେବଳ ଫ୍ୟାନ୍ ଘୁରିବାର ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଶୁଣା ଯାଉ ନ ଥିଲା ।

"ରାୟଚୌଧୁରୀ ତୁମପ୍ରତି କିଛି ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ?” ବିଚାରପତି ପଚାରିଲେ ।

“ନା ।”

“ତେବେ ହତ୍ୟା କରିବାର କାରଣ କଣ ରହିଲା ? ବିଶେଷ କରି ଯେ ତୁମକୁ ଦୟା ଦେଖାଇ ଆସିଛି, ତାକୁ ତୁମେ ହତ୍ୟାକଲ କାହିଁକି ?”

“ଠିକ୍ ସେଇ କଥା ହଜୁର ଠିକ୍ ସେଇକଥା ।” ଅସାମୀଟି ପ୍ରାୟ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା । “ତାଙ୍କର ଏଇ ଅଯାଚିତ ଦୟାରୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ ଥର ତାଙ୍କ ଘରେ ମଜୁରି ଲାଗିବା ପାଇଁ ଯାଏ, ସେତେବେଳେ ମୋର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ଭଲ ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ନଜରକୁ ମୁଁ ଆସି ନଥିଲି । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେ କାହିଁକି ମୋତେ ଦୟା ଦେଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ମୁଁ ରୁଗ୍‌ଣ ଥିଲି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ କାମ କମ୍ କରୁଥିଲି । ତେଣୁ ମୋର ମଜୁରିଟା କମ୍ ହେବା ଉଚିତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଲକ୍ଷକଲି ଯେ ଶେଷରେ ମୋତେ ଅଟକାଇ ରଖି ମଜୁରି ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ମଜୁରିଟା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଜୁରି ତୁଳନାରେ ଦୁଇଗୁଣ ଥିଲା । ମୁଁ ଯେତିକି ଅସ୍ଥିର ହେଉଥିଲି, ସେତିକି ଦୁଃଖିତ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲି । କ୍ରମେ ଏଗୁଡ଼ାକ ମୋତେ ନିତାନ୍ତ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ମୁଁ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଅଧିକା ଦେଉଥିବା ମଜୁରିକୁ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ବାଧ୍ୟକରି ଅଧିକା ମଜୁରି ଦେଉଥିଲେ । କେମିତି ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ମୋର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୃଣା ଜନ୍ମିଲା । ମୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲିନାହିଁ । ସହରର ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ କାମ କଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ଖୋଜି ଖୋଜି ମୋତେ ତାଙ୍କର ପାଖକୁ ଫେରାଇ ଆଣିଲେ ।

ଏ ହେଉଛି ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳର ଘଟଣା । ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହି ଆସିଛି କହିଲେ ଚଳେ ।

ଦିନକର କଥା । ରାୟଚୌଧୁରୀ ତାଙ୍କ ଶଳାଙ୍କ ସହିତ ବୈଠକଖାନାରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ । ମୋର ନାଁଟା ଥରେ ଦ'ଥର ସେଠି ପଡ଼ିବାରୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ମୁଁ କବାଟ କଣରେ ଛପି ରହି ସବୁ ଶୁଣିଲି । ତାଙ୍କର ଶଳା କହିଲେ 'କାହିଁକି ସେ ଲୋକଟା ପିଛା ଅଯଥା ପଇସାଗୁଡ଼ା ସାରୁଛନ୍ତି ?' ରାୟଚୌଧୁରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ 'ସେ କଥା କହନାହିଁ ତୁମେ । ଦୟା ଦେଖାଇବା କଣ ଖରାପ ? ସେ ଭାରି ଗରିବ, ବୁଢ଼ା ବି ହୋଇ ଗଲାଣି, ଏ ସମୟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା କ'ଣ ଉଚିତ ନୁହେଁ ?'

ମୁଁ ହଠାତ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଭାବୁଥିଲି ସେଇଠି ଯାଇ ତଣ୍ଟି ଚିପି ମାରି ଦେବାକୁ । ପଇସା ଅଛିବୋଲି ଲୋକଟା ଦୟା, କ୍ଷମା, କୃତଜ୍ଞତାରେ ନବଣ୍ଟ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ସେ ଦୟାର ପାତ୍ର ହେବି ? ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଜଣକ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ରହିବି ? ମୋର ଧନ ନାହିଁ—ତେଣୁ ମୋର ବଞ୍ଚିବା ଅର୍ଥ କଣ ରାୟଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଦୟା ? ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି କଣ ତାଙ୍କର କ୍ଷମା ପାଇବାକୁ ? ମୋର ଆଶା, ମୋର ଆକାଂକ୍ଷା, ମୋର ଜୀବନର ଗତି ସବୁ କଣ କୃତଜ୍ଞତା ପାଖରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ?

ହଜୁର, ସେଦିନଠାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବାଟ ଖୋଜି ବୁଲିଲି । ଶେଷରେ ହତ୍ୟା କଲି ।"

କିଛିକ୍ଷଣ ଚୁପଚାପ । ବାବୁରପତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ସତେ ଅବା ଗୋଟାଏ ଝଡ଼ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ପଚାରିଲେ—"ତୁମର ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲାପିଲି କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?"

"ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହାନ୍ତି ।"

"କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ସେମାନେ ?"

"କହି ପାରିବି ନାହିଁ ।"

"ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜୀବନରେ କାହାରିକୁ ସ୍ନେହ କରି ନାହଁ ?"

"କରିନାହିଁ କାହିଁକି ?"

"କାହାକୁ ?"

"ମୋ ଭଳି ଲୋକମାନଙ୍କୁ, ଯାହାଙ୍କର ଦୁନିଆରେ ମଣିଷ ଭଳି ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ।"

"ରାୟ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ନକରି ତମେ କେମିତି ଘୃଣା କରି ପାରିଲ ?"

"ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲି ।"

"କିନ୍ତୁ ତମେ ଏତେ ନିର୍ମମ ହୋଇ ପାରିଲ କେମିତି ?"

"ସମସ୍ତ ହୃଦୟରୁ ଶତ୍ରୁକୁ ଜଘନ୍ୟ, ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଘୃଣା ନକଲେ, କେହି ତା'ର ପ୍ରିୟଲୋକଙ୍କୁ ସାର୍ଥକ ଭାବେ ଭଲ ପାଇ ପାରେନା ।"

ତା। ୭-୧୦-୫୪

ବୋଧପୁର

ପାଞ୍ଚାଳୀ

(ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ)

ଗୋଟାଏ ପୁରାତନ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଭଳି ମୁହଁ ତାର । ମୁକୁଳା ତା'ର କେଶ । ସବୁ ଧଳା ହୋଇଯାଇଛି ।

ଶୋଇଛି ମେରୁପ୍ରଭା । ନିଦ ତା'ର ଅସରନ୍ତି ।

ଫ୍ଲେଟ କୋଠରିଟି ତା'ର । ଗୋଟାଏ କରକୁ ତା'ର ଝରଣା । ଅନ୍ୟ କରରେ ଚଳକା କେତେଗୁଡ଼ାଏ । କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଦରପୋଡ଼ା ସିଗାରେଟ, ପରିଷ୍କାର ହୋଇନି । ଜଣାପଡୁଥିଲା ଗତ ରାତିରେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ବୈଠକ ସେ ଘରେ ବସିଥିଲା ।

ଆଉ ସେଇ ଫଟୋଟି । ସେତ ଅନେକ ଦିନର କଥା । ଆଜିକା'ର ଚେହେରା ସଙ୍ଗେ କିଛି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । କିଏ କହିବ ଇଏ ସେଇ ମେରୁପ୍ରଭା କିନ୍ତୁ ସେଇ ଆଖି ଯେମିତି ଫଟୋ ଭିତରୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛି ଏଇ ନିଦ୍ରିତା ମେରୁପ୍ରଭା ଆଡ଼େ—"ଉଠ୍ ମେରୁପ୍ରଭା, ସକାଳ ଛଅଟା ହେଲଣି ପରା ?"

ସକାଳ ଛଅଟା ହେଲାଣି । କାଚ ଝରକା ଆରପାଖରେ କୁହୁଡ଼ି । ତା' ଆର ପାଖରୁ ବାଲସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ବିଦ୍ଧ କରୁଛି କାଚର ଝରକା । କାଁ କାଁ ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା ଟ୍ରକର ଦାଉଡ଼ । ପଞ୍ଚାଏ ଚିଲ ଓ କାଉଙ୍କର ସକାଳର ଆନାଇ, ଆଉ କେତୋଟି କ୍ଷୀଣ କ୍ରନ୍ଦନର ଧାରା—ମରିଯାଇଛି ପରା ସେପ୍‌ଟିକ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ସେଇ ପୁରୁଣା ରୋଗୀଟି । ଭୋର ହୋଇଛି ।

ଫ୍ଲିଟ୍‌ର ଗନ୍ଧ ଆସୁଛି ତା'ର କୋଠରୀ ଭିତରୁ । ସମ୍ଭବ ସାରା ରାତିଟା ସେ ମଶା ମାରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା ।

ଅଇନା ପାଖ ସେଇ ଗ୍ଲେଟ ଫଟୋଟି ଉପରେ ରହିଯାଇଛି ଘନ ଫ୍ଲିଟ୍‌ର ଦାଗ । ଆଉ ଚିହ୍ନି ହେଉ ନାହିଁ ସେଇ ଚଉଦ ବର୍ଷର ବାଳକଟିକୁ । ଯାହାର ହାତରେ ଥିଲା ତୁଳୀ, ଆଖିରେ ଥିଲା ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିବାର ସଙ୍କେତ, ଯାହାର ଆଶା ଥିଲା ବିରାଟ, ସେ ଚାହୁଁ ଥିଲା ସେ ବି ହେବ ଦିନେ ତାର ବାପ ଭଳି ।

ପଢ଼ି ହେଉନାହିଁ ଫଟୋର ତଳେ ଲେଖାଥିବା ତାର ଜନ୍ମର ତାରିଖ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ତାରିଖ ।

ମରିଯାଇଛି ସେ ଟାଇଫଏଡ୍‌ରେ ।

ସେତେବେଳେ ମେରୁପ୍ରଭା ଡାକ୍ତରାଣୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବହୁତ ଦିନ ତଳର କଥା ସେ । ଆଜିର ସକାଳ ଥିଲା ସେଦିନ । ମେରୁପ୍ରଭା ଶୋଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଏମିତି—ଏମିତି କୁହୁଡ଼ି ଘେରା ସକାଳର ଭିଜା ଭିଜା ଥଣ୍ଡା ପବନ । ଆଉ ସାତସିଆଁ ଚାଦର ଖଣ୍ଡେ ଦେହରେ । କିନ୍ତୁ କାଚର ଝରକା ନୁହେଁ । ଝରକାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନ ଥିଲା । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଣା ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ ଅଖାର ଆଚ୍ଛାଦନ । ବାହାରେ ଝାଉଁ ବଣର ସାଇଁ ସାଇଁ । ତାକୁ ଭେଦ କରି ଧାଇଁ ଆସୁଛି ଶୀତଳ ପବନ ।

"ଓଃ ଶୀତ"—ଚିତ୍କାର କଲା ତାର ଭାଇ ନୀଳଧର । ଦେହରେ ତାର ତାତି ।

ଦୁଧ ନ ଥିବା ଚା' ସକାଳୁ ତିଆରି ସରିଛି । ଛିଣ୍ଡା ସପ ଉପରେ ବସି ପଥୁରିରେ ଚୁମୁକ୍ ଦେଉଛନ୍ତି ବାପା । ପିନ୍ଧା ଭିତରେ ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା । ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ ପୁରୁଣା କୋଟ ଯେ କି ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ପଞ୍ଜରକୁ ଲୁଚାଇ ପକାଉଛି ।

"କଣ ସେ ଖାଇଲା ?" ପଚାରିଲେ ବାପା ।

"ନା, କହୁଛି ବଡ଼ ଗନ୍ଧ, ଚୁକୁଣ୍ଡା ଶାଗ ମଣିଷ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଖାଇଲା ନାହିଁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା"—ମେଘପ୍ରଭା ଜବାବ ଦେଲା ।

ଦୁଇ ଚାରିଟା ଚାପଡ଼ା ।

"ହାଁ ହାଁ କଣ କରୁଚ ତମେ, ତମ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହେଲାଣି କି ? ଜରୁଆ ପିଲାଟାକୁ ମାରିବାକୁ ତମ ହାତ ଉଠିଲା କେମିତି ?" ବୋଉ ଆଖିରେ ଅଶ୍ରୁର ବନ୍ୟା ଛୁଟିଲା ।

ଅଳ୍ପ ଚୁକୁଣ୍ଡା ଶାଗ । ଦୁଇଟି ଡିମ୍ବ ଓ ଗୋଟିଏ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ପୁଣି ଅଧିକା ଅଛି ଆଇରନ—କଲିଜାକୁ ଦମ୍ଭ କରେ । ଅଛି ଭିଟାମିନ ସି—ହାଡ଼କୁ ଦୃଢ଼ କରେ, କ୍ଲୋରୋଫିଲ—ଦାନ୍ତ ମଜଭୁତ କରେ । ଆହୁରି ବହୁତ ଜିନିଷ ଅଛି—ଯାହା ଆବିଷ୍କାର ହୋଇନାହିଁ । ନେତାଙ୍କର ଡାକ୍ତର ପୁଅ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣାରତ । ତେଣୁ ମହାମାରୀ, ବନ୍ୟା, ଅନାବୃଷ୍ଟି ସଂକୁଳିତ ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ହାହାକାର କରି ଚିତ୍କାର କରୁଥିବା ମୁମୂର୍ଷୁ ମଣିଷ ପାଇଁ ନେତା ନୂତନ ବାଣୀରେ ଖବର କାଗଜର ପୃଷ୍ଠା ମଣ୍ଡନ କଲେ—ସବୁ ମିଛ, ମିଛ । ଗୋଟାଏ କପ୍ ଗରମ କଫି ପାନ ପରେ ଯେତେସବୁ

ତାଙ୍କେ ଥାର୍ଡ଼୍‌କ୍ଲାସ ଖବର ଏଇ ସମ୍ବାଦଦାତାମାନେ ଯୋଗାନ୍ତ— ମୃତ୍ୟୁ କେବେ ଅସି ପାରେନା—ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦେଶରେ ଗୁଳୁଣ୍ଡି ଶାଗ ଅଛୁ ।”

ଗୁଳୁଣ୍ଡି—ଥାଇଫଏଡ଼ ରୋଗୀର ଖାଦ୍ୟ । ଗୁଳୁଣ୍ଡି—ପ୍ରସୂତୀର ଖାଦ୍ୟ । ଗୁଳୁଣ୍ଡି—ଦେଶର ଆଶା, ଦେଶର ଭରସା । ମଣିଷ ଏଥର ଉଠୁଛି ଉପରକୁ, ଗତିରେ, ବେଗରେ, ସୁଖ ସ୍ୱାଛନ୍ଦ୍ୟରେ ପୁଣି ଆହୁରି ଉପରକୁ—ଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ, ବୃହସ୍ପତି, ରାହୁ, ଆହୁରି—ଧ୍ରୁବ, ଆର୍ଦ୍ରା, ଅରୁନ୍ଧତୀ—ଆଗକୁ ଅଛି ନିହାରିକା । ଅସମାପ୍ତ ସେ ବିଜୟ । ବିଜୟୋନ୍ମୁଖୀ ମଣିଷ ମାଡ଼ି ଗୁଲୁଛି ଆଗକୁ ।

ଏଇଠି ପଛରୁ ଗୋଟାଏ ଝିଙ୍କା—ହାତରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲା ତୂଳି ।

ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ଗୁଳୁଣ୍ଡି ଜୁସୁଖିଆ ଅନାଗତ ଭବିଷ୍ୟତର ଶିଳ୍ପୀ ନୀଳଧାରର । ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ବାପାଙ୍କର ।

ଆଖି ଆଗରେ—ତୂଳି ସବୁ ଉଇ ଖାଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କାନ୍‌ଭାସ ଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ରଙ୍ଗ ସବୁ ଜମାଟ ବାନ୍ଧୁଛି । ବୋଉ ବସିଛି ତଳକୁ ମୁହଁ କରି । ଆଉ ବାପା ? ଅନ୍ଧା ବାପା ! ! !

ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଣ୍ଡ । ବାଳ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଧଳା ଧରୁଛି । କପାଳରେ ଦାଗ—ବୟସର ନୁହେଁ । ଗୁଡ଼ାଏ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ଯେମିତି—

“ଆପଣ ପାଶ କରିଛନ୍ତି କେଉଁଠୁ ?”

“ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସ୍କୁଲ ଅଫ୍ ଆର୍ଟ ।”

"ଦେଖନ୍ତୁ ଆପଣ କିଛି ମନେ କରିବେ ନାହିଁ, ମୁଁ ସତ କଥାଟା କହିଦିଏ"—ଅଫିସର ଜଣକ କହିଲେ। "ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି-ଗତ ଭାବେ ମୁଁ ଛବିକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, କିନ୍ତୁ ସରକାର ଜଣେ ଆର୍ଟିଷ୍ଟକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଶର କି ଉପକାର ସାଧିତ କରାଇବେ ? ଆପଣ କୁହନ୍ତୁ ?"

ଚାକିରୀ ହେଲା ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦାଗ । ଏଠା ତାଙ୍କର ଚାକିରୀ ଜୀବନ । ଗୋଟିଏ ଘରୋଇ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଅଶୀ ଟଙ୍କା ଦରମାରେ ଶିକ୍ଷକ । ଖୁବ୍ ଦୟା କରିଛନ୍ତି ସ୍କୁଲର ସେକ୍ରେଟେରୀ ଏବଂ ସେଇ ଦୟାର ସମୂଳ ସୁଧ କଡ଼ା ଗଣ୍ଡା କାନ୍ତି କରି ହିସାବ କରି ନେଉଛନ୍ତି— "କରି ପାରିବ ଶିଳ୍ପୀ ମୋର ଗୋଟାଏ ପୋଟ୍ରେଟ ? ଆଉ ଦେଖନ୍ତୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଏଇ ହନିସକ୍ଲ ଗଛକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପୋଟ୍ରେଟା ଯେମିତି ଅତି ଚମତ୍କାର ହୁଏ ।...ଏଇ ନୂଆ ଘର କଥା କହୁଥିଲି —ଗୋଟାଏ ବଢ଼ିଆ ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ ହୋଇ ପାରିବ—ଦେଖନ୍ତୁନା, ଆପଣଙ୍କ ମତ କଣ ?...ବାଃ ବାଃ ବଢ଼ିଆ ଶିଳ୍ପୀ । ଆଉ ଇଏ ଅମର ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ ହେବ—ଦେଖନ୍ତୁ ନା, ଇଥର ଗୋଟାଏ କିଛି ହୋଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ ? ଦେଖିଛନ୍ତି ଆମର ନୂଆଘର ? ତରଣ ଚାଲିଶଟା ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ ଦରକାର ।"

ତଥାସ୍ତୁ ତଥାସ୍ତୁ । ତ୍ୱମେବ ମାତାଚ ପିତା... ।

ସବୁ ଶେଷରେ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କର କନ୍ୟା କୁରୁବଲ୍ଲୀ । ସାଙ୍ଗରେ ପାଳିତ ବିଲାତି ଆଲ୍‌ସେସିଅନ୍ ।

"ସାର...ଏଇ କୁକୁର ସହିତ ମୋର ଗୋଟିଏ ଛବି ।"

କୁରୁବଲ୍ଲୀ—ଯୁବତୀ କୁରୁବଲ୍ଲୀ । ଦେହରେ ଭାଙ୍ଗୁଛି ଯୌବନର ଉଚ୍ଛଳ ତରଙ୍ଗ । ଚକ୍ଷୁରେ ହୀରକ ବିନିନ୍ଦିତ ସ୍ୱଚ୍ଛତା । ଆଉ

କଣ୍ଠସ୍ୱର କି ମଧୁର ! ବିଦୁଷୀ କୁନ୍ତଳବଲ୍ଲୀ। ପ୍ରଶଂସାରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠୁଛି ମହାନଗରୀ। ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ଫୁଟି ଉଠୁଛି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ଶତଦଳ। ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଉର୍କି ମାରୁଛି କନ୍ୟା ମେରୁପ୍ରଭା। ପାଣ୍ଡୁର ବିବର୍ଣ୍ଣ ମୁହଁ। ଓଠରେ ରକ୍ତର ଆଭା ନାହିଁ। ଧନେ ବି ସେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶାଢ଼ୀର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିନାହିଁ ଏବଂ ମହାନଗରୀ ଗାଉଛି ତା'ର ଦୁର୍ନାମ—କଳଙ୍କିନୀ ମେରୁପ୍ରଭା, ପତିତା ମେରୁପ୍ରଭା। ରାତିସାରା ଘୁରେ ଯିଏ ତା ସାଙ୍ଗରେ। ତାକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ଅମୁକ ବାବୁ। ଯେଉଁଟି ଟିଉସନ କରେ ସେ ଘର ମାଲିକଙ୍କ ସହିତ ତା'ର ପ୍ରଣୟ। ରାସ୍ତାର ଗାଡ଼ିବାଲା ତାକୁ ଦେଖି ବି ପ୍ରେମ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଏ ···"ତେତରେ ଦ୍ୱାରେ ଖାଡ଼ା ଏକ ଯୋଗୀ··· ।"

"ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ହେଉ ମେରୁପ୍ରଭା। ବଞ୍ଚିବାରେ ସାର୍ଥକତା ନାହିଁ ତୋର।" ତାଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପୃଥିବୀଟା ଘୁରିଗଲା। ତଳେ କାନ୍ଥିଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ। ଏବଂ ଶେଷ ଦାଗର ଇତିହାସ କହେ ଖବର କାଗଜ। ଅମୁକ ରାଜ୍ୟର 'ମହାମାନ୍ୟ' ଶିଳ୍ପୀ ନୀଲାଲେଖିଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ପଚିଶଖଣ୍ଡ ଛବି ସାଙ୍ଗରେ ନେବା ପାଇଁ। ଏଇଥର ବିଚରା ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପୀର ଭାଗ୍ୟ ଫିଟିଛି।

"ଆଉ କଣ ଆପଣ ଟଙ୍କା କଥା କହୁଛନ୍ତି ?···ହେଃ···କଳାର ତାରିଫଟା କଳାର ମୂଲ୍ୟ। ଆର୍ଟ ଫର ଆର୍ଟ ସେକ୍। ସେଟା ଜୀବନ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଟଙ୍କା ପାଇଁ ନୁହେଁ।"

"କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପୀତ ପୁଣି ବଞ୍ଚିବା ଦରକାର।"

"ଓଃ, ତେବେ ନିଅନ୍ତୁ ପଚିଶଟା ଟଙ୍କା—ପକେଟ ଖର୍ଚ୍ଚ। ଟଙ୍କା କିବା ଗୁରୁକଥା···ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପୀ, ଯାହାର କୋଣାର୍କ ସ୍ଥାପତ୍ୟର କଳାସ୍ମୃ ଓ ବିରାଟ ପଶ୍ଚାତ୍ ଭୂମିକା ଅଛି, ଏ ଦାନଟା ତାଙ୍କର ଚୋକିତ ଧନେ ଜଗତ କହିବ ?"

"ପଛଅଡ଼େ କୋଣାର୍କ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପୀର ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକେଟ୍ ଭଅରି ହେଇନି ମହାଶୟ ।" ତା'ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ହସ ଅବିରାମ ଭାବେ ।

"ବାପା, ବାପା ତମର ହେଲା କଣ"···ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ମେରୁପ୍ରଭା ।

"ବାପା ବାପା, କଣ ହେଲା ତମର—"ମେରୁପ୍ରଭା ଥରୁଛି ଗୋଷ୍ଠାପଟଣେ ।

"ହଁ । ହାଁ ଏଇ ମୁଣ୍ଡଟା ଟିକିଏ ଗରମ ହୋଇଯାଇଛି । ଖରାଦିନ କି ନା । ଅଳ୍ପ ଥଣ୍ଡାତେଲ ମାଲିସ କରିଦେଲେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ ।" ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ।

ଶିଳ୍ପୀ ନୀଳାଲେଖ ପାଗଳ ।

ଲୋଡ଼ା ପଥି, ଦରକାର ଔଷଧ । ପୁଣି ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ । ଆହୁରି ବାକି ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ।

"ବୋଉ କାନ୍ଦୁଛୁ କାହିଁକି"—ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲା ମେରୁପ୍ରଭା । "ଯାହା ହବାରଥିଲା ହୋଇଗଲାଣି । ଏଣିକି ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ସବୁ । ଏବର୍ଷ ମୁଁ ଡାକ୍ତରୀ କ୍ଲାସରେ ଆଡ଼ମିସନ୍ ନେଉଛି ।"

"ଟଙ୍କା ?"

"ବୃତ୍ତି ପାଉଛି କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା । ଆଉ ବାକୀ ପାଇଁ ଦୁଇଟା ଟିଉସନ କଲେ ଚଳିଯିବ ବୋଧହୁଏ । କଣ କହୁଛୁ ?"

ହଟିଯାଇ ନି ମେରୁପ୍ରଭା । ଆଖିରେ ତାର ସେଇ ସଙ୍କେତ—ମୁଁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଯିବ, ମୁଁ ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଯିବ । ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଡାଇନୋସର ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି—ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ସମୁଦ୍ରରେ, ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ପବନରେ, ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ବକଣୀ, ନାଭାଡ଼ା, କିଷ୍ଟମାସ୍, ସାଇକ୍ଲରଅରେ । ମୋ ପାଖରେ ହାରମାନୁଛି

ସମସ୍ତ । ସବୁର ସଙ୍ଗେ ଯୁଝିକରି ମୁଁ ଆଜି ମଣିଷ । ମୋର ଧର୍ମ ସଂଗ୍ରାମ, ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ସାର୍ବଭୌମତା ।

ତେଜସ୍ୱାନ ଆଖିତକୁ ଉଙ୍କି ମାରୁଛି ମେରୁପ୍ରଭାର ଗୋଟାଏ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ସେଇ ଫଟୋ ।

ଆଇ. ଏସ୍. ସି. ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ବୋଲି ଜାଣିଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଫଟୋଗ୍ରାଫରମାନେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ନେଲେ, ସେତେବେଳେ କୁରୁବଲ୍ଲୀ ଅନୁରୋଧ କଲା 'ତୋର ଗୋଟାଏ ଫଟୋ ଉଠାଯାଉନା ମେରୁପ୍ରଭା ?'

ଧନ ନେଇ ଗର୍ବ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଚିରଦିନ ମେରୁପ୍ରଭା ଭିତରେ ଘୃଣା ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କୁରୁବଲ୍ଲୀ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସେଦିନ କାହିଁକି ସେ ଏଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଫଟୋ ତାର ଉଠା ହେଲା । ପୁଣି ତାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ବିଦ୍ରୁପ କରି କୁରୁବଲ୍ଲୀ ସୁନେଲି ଫ୍ରେମରେ ବନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲା ସେ ଫଟୋଟି ।

ବହୁତ ଦିନ ତଳର କଥା ସେ । ଇତିହାସର ଗୋଟାଏ ଛିନ୍ନ ପୃଷ୍ଠା । ଆଜିର ପଞ୍ଚଷଠି ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ନିଦ୍ରିତା ମେରୁପ୍ରଭା ସହିତ କିଛି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । କୁରୁବଲ୍ଲୀ ହଜିଛି ସମୟର ସୁଅରେ । ହଜିଛନ୍ତି ବାପା ଓ ବୋଉ,—ଖବରକାଗଜରେ ଜାଗା ପୂରଣ କରି ଛୋଟ ଛୋଟ ସମ୍ବାଦ ସବୁ । ପୁଣି ବୟସର ଗ୍ରାଫ ଧରି ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି କଲେଜ ସାଥି ଶେଷ କରଣି, ନେତ୍ରକାନ୍ତ, ଧନ୍ୱନ୍ତରୀ ଆହୁରି ଅନେକ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଲଭିଛି ଯୌବନର ଚଞ୍ଚଳତା—ଲଭିଛି ଷ୍ଟୁ ଦୋକାନରେ ସେଇ ଅଡ଼୍ଡା ଗପ—

“ଓ ମେରୁପ୍ରଭା କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ଦିନେ ଅଧଲାଠାଏ ଦେଇଦିଅ ଆମର ଦେଶ ଉନ୍ନୟନ ପାଣ୍ଠିକୁ ।” ବଡ଼ ଠାଣୁ ଠାଣୁ ଦେଶର ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ କହେ ।

“ଛୋଟ ଲୋକର ଝିଅ ସେଠା —ଖାଲି ଟଙ୍କା ରଖିଲେ କଣ ହେବ ?” ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜର ଧନ୍ୱନ୍ତରୀ କହେ ।

ଶେଷ କରଣ କଥାର ମୋଡ଼ ଘୂରାଇ ଆରମ୍ଭ କରେ “ଦେଖିଛନ୍ତି ମେରୁପ୍ରଭାର ପୁଅକୁ ? ବଢ଼ିଆ ଜୁଆଟେ ହୋଇଛି ।”

ଅବିବାହିତା ମେରୁପ୍ରଭାର ସନ୍ତାନ ! କିଏବେ ତାର ବାପ । ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ଟୁପ୍ ଟାପ୍, ଭୁହ୍ ଭାହ୍ — ସହରର ଉଚ୍ଛୁଙ୍ଖଳି । ହେଉ ଅସୁଛି ମେରୁପ୍ରଭା । ହେଉ ଯାଉଛି ଏଇବାଟେ । ଯୁଆ ସାଙ୍ଗରେ ଗପ’ ଖାଇଲା । ତାକୁ ଦୁହେଁ ହସିଲା । ତାକୁ ମାଗଣାରେ ଚିକିତ୍ସା କରେ । ଯୁଆଙ୍କ ଘରୁ ଫିସ୍ ନିଏ ନାହିଁ । ଓଃ ପୁଣି ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦିଏ ସେ । ଅବେ ରାତିରେ କମାଉଛି ଦିନରେ ନ ଦିବ କାହିଁକି ? ଇଏ ପୁଣି ଯାଇଥାନ୍ତେ ବିଲାତ—ହେଃ ହେଃ…

ମେରୁପ୍ରଭା ଦିନେ ଦେଖୁଥିଲା ବିଲାତର ସ୍ୱପ୍ନ । କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲା ଚୁରମାର ।

ନାଗବଲ୍ଲଭୀ ଚିଠି ଲେଖିଛି ନେପ୍ଲସରୁ—“ବୁଝିଲୁ ମେରୁପ୍ରଭା —ଆମେ ଖାଲି ବହିରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ଏ ଦେଶର ବର୍ଣ୍ଣନା । କିନ୍ତୁ ତା’ଅପେକ୍ଷା ଏଇଠା ହଜାର ଗୁଣେ ସୁନ୍ଦର । କେମିତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବି ସେ କଥା × × ମୁଁ ମନଭରି ଏଠି ଅଙ୍ଗୁର ଖାଉଛି । କି ମିଠା, ଆଃ ତୁ ଯଦି ଆସିଥାନ୍ତୁ ନା ?…ଅଙ୍କା ବଙ୍କା ରାସ୍ତାରେ ଘୂରୁଛି ଆମର ଟ୍ୟାକ୍ସି । ଗତ କାଲି ଦେଖିଥିଲୁ ପମ୍ପେଆଇ । କି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ମଣିଷ ହାତ ତ ''ରି କି ଅଦ୍ଭୁତ କାରିଗରୀ…ଶ୍ୱାସ

କରି ହୁଏନା; କୋଣାର୍କ ପାସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏବେ ଯିବ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ । ବମ୍ବେ ଉପସାଗର ଝଡ଼ ମୁଁ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ସହି ପାରିବ ନାହିଁ ଏ ଝଡ଼କୁ ନାଗବଲ୍ଲଭୀ । ଝାଉଁଲି ପଡ଼ିବ ସେ ।

ଠିକ ଠିକ କରି ଚିଠିଟା ଛୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇଲା ମେରୁପ୍ରଭା । କାନ ଭିତରେ ଯେମିତି ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ଯନ୍ତ୍ରଭଳି ଅବାଜ କରୁଛି ନାଗବଲ୍ଲଭୀର ବାପା ବୀରେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତାପଙ୍କ କଥା—

"ଶୁଣିଲି ମେରୁପ୍ରଭା ବୃତ୍ତି ପାଇ ବିଲାତ ଯାଉଛି ? କଣ ସତ କଥା ?"

"ହଁ, ସେଇତ ଏକା ଥିଲା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ପାଶକରା ଝିଅ ।"

"କିନ୍ତୁ ତା' ନାମରେ ଯେଉଁ ଗୁଜବ ?"

"ଗୁଜବ ?"

"ହଁ ଏଇ ସହରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଳି କନ୍ଦରେ ତା' ନାମରେ ଯେଉଁ ଗୁଜବ ଉଠେ ଏବଂ ଗୁପ୍ତ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ସହିତ ତାର ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତି ସରକାର କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।"

"ଓଃ ଅପଣ କଣ କହୁଛନ୍ତି ?"

"ମୁଁ କେବେ ଅଜଯାଏ ମିଛ କହି ନାହିଁ ଡାକ୍ତର ବାବୁ । ଦେଖିଛନ୍ତି ମେରୁପ୍ରଭାର ହାତକୁ ? ଦେଖିଛନ୍ତି ତା ମୁହଁଟା କେମିତି ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲାଣି ?"

ଟକ ଘୂରିଗଲା । ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଅଜାଡ଼ି ମେରୁପ୍ରଭା ବଦଳରେ ନାଗବଲ୍ଲଭୀ ହେଲା ନିର୍ବାଚିତା । କିଏ ପଚାରିବ କାହିଁକି ? ଚୁପ୍ ରହ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ତମେ କିଏ ? ଜାଣିଛ

ଏଠି ସରକାରୀ କଲ, ଗଣତନ୍ତ୍ରର କଲ । ପଛରେ ଘୂରୁଛି ଅଶୋକ ଚକ୍ର । ଆଉ କି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଚାହଁ ତମେ ?

"ମୋର କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ" କହିଦ୍ ଉଠିଲା ମେରୁପ୍ରଭା "ଏଇ ଭଲ । ଦରମା ଦେଢ଼ଶହ । ମାଗଣାରେ ଘର । ବିଜୁଳିବତୀ, ପଙ୍ଖା, ପାଣି କଲ । ସକାଳୁ ସଞ୍ଜେ ରୋଗୀଙ୍କ ସେବା । ତାଛଡ଼ା ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମହାନଦୀ ପାଣିରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିହାର କିମ୍ବା କାଠଯୋଡ଼ି ବାଲିରେ ଉପସଂହାର । କଣ କହୁଛନ୍ତି ସାର୍ ।"

"କଣ ଗୁଡାଏ କହୁଛ ତମେ, ଟିକିଏ ସଂଯତ ହୁଅ ଏଥର ।" ବଡ଼ ଡାକ୍ତର କହିଲେ ।

"ମୁଁ ଚିରଦିନ ଅସଂଯତ ସାର୍ । ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି ତା'ର ଫଳରେ ମୋର ରକ୍ତ ପଜେଟିଭ୍ । ହାତରେ ସିଫିଲିସର ଘା··· ।" ହସି ପକାଇଲା ମେରୁପ୍ରଭା ।

ବୁକୁ ଭିତରେ ତାର ଦଳି ଦେଉଥିଲା ନୈରାଶ୍ୟ । ଅଜାଙ୍କୁ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳ । ଇତିହାସର ସେଇ ଧୂଆଁ ଆଜି ଶୀତ ସକାଳର କୁହୁଡ଼ି ।

ଶୋଇ ଯାଇଛି ମେରୁପ୍ରଭା । କୁହୁଡ଼ିର ଦୁର୍ଗକୁ ଫଟାଇ ଦେଇ କାଚ ଝରକା ଭେଦ ପଡ଼ୁଛି ସୂର୍ଯ୍ୟର ଚେନାଏ କିରଣ । ଭିଜି ଯାଇଛି ଶେଫାଳିକାରଣ ଗରମ ଶାଲ । କୁହୁଡ଼ି ପଶି ଯାଉଛି ଗରମ ଓ୍ୱୁଲର କୋଟ ଭିତର ଦେଇ । ଚଷମା ଉପରେ ଜମି ଯାଉଛି କାକର ଠୋପା ଠୋପା । ତଥାପି ଦେହରୁ ବାହାରୁଛି ବାମ୍ଫ । ଅସହ୍ୟ ତାର ଉତ୍ତାପ । ଡିସେମ୍ବର ସକାଳର ଥଣ୍ଡାକୁ ପରାଜିତ କରି ଶେଫାଳିକାରଣର ଦେହ ଜଳି ଯାଉଛି ।

କାଚ ଝରକା ସେପାଖେ—ଗତ ରାତିରେ ମେରୁପ୍ରଭାର ଯେମିତି ସେଇ ଜଳନ୍ତା ଆଖି ଦୁଇଟାର ଉତ୍ତାପ ଏବେ ବି ଲିଭି

ନାହିଁ । ଜାନୁର ଅଦୃଶ୍ୟ ରକ୍ତ ଦେଇ ଛୁଟି ଆସୁଛି ସେ ଶେଷ କିରଣକୁ ଜାଳି ଦେବାକୁ ।

"ଓଃ ମୁଁ ଜଳିଗଲି ମେରୁପ୍ରଭା, ମୁଁ ଜଳିଗଲି— ।"

"ତମେ ଜଳିଗଲ ? ଅର୍ଥାତ୍..."

"ଆରେ ବାପ୍, ତମର ସେ ଆଖି ଦୁଇଟାରୁ ଯେମିତ ନିଆଁ ଛୁଟୁଛି ।"

"ଓଃ ଭୟ କରୁଛ ? ପୋଲିସ ବିଭାଗର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତା । ହାତ ପାଖରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ରିଭଲଭର । ପଛରେ ବିରାଟ ପୋଲିସ ବାହିନୀ । ପୁଣି ଭୟ କରୁଛ ଜଣେ ନାରୀକୁ ? ବେଶ୍ ପୁରୁଷତ ?"

"ବସିଯାଅ ମେରୁପ୍ରଭା ।" ଶେଷ କିରଣ ଅନୁରୋଧକଲା ।

"ଅନୁରୋଧର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ମୁଁ ଆସିଛି ତୁମର ବିନା ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ । ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବି ମଧ୍ୟ ତୁମର ବିନା ଅନୁରୋଧରେ । ତୁମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି କରି ଯେତେବେଳେ ତମେ ନ ଆସିଲ, ମୁଁ ଆଉ କଣ କରିଥାନ୍ତି ? କ୍ଷମା କରିବ ମୋତେ ।"

"ତମେ ବେଳୁବେଳ ଭୟଙ୍କର ହୋଇଯାଉଛ ମେରୁ-ପ୍ରଭା ।"

"ନା ନା, ମୁଁ ମୋଟେ ଭୟଙ୍କର ହେଇନି । ଦେଖ, ମୋ ହାତରୁ ସିଫିଲିସର ଘା ଭଲ ହୋଇଗଲାଣି । ଆଉ ଅନା, ମୋ ଆଖିରେ ଟିକ୍ ସେଇ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳର ଗୁହାଣୀ । ସବୁ ସତେଜ ଅଛି । ଗୁଲନା, ଗୋଟାଏ ଅଭଟିଂ କରବା । ମେଘାସନ, ଡୁଡୁମା କାମ୍ବା ସପ୍ରଶଯ୍ୟା । କଣ କହୁଛ ? ଯୌବନ ଦରକାର ? ମନଥିଲେ ସବୁ ଅଛି ।" ହସିଲା ମେରୁପ୍ରଭା ।

"ମୋତେ କ୍ଷମାକର ମେରୁପ୍ରଭା । ସେଇ ପଛକଥା ମିଶି ଗଲାଣି ଅତୀତରେ । ଅବ କା ଲାଭ ମନେ ପକାଇ ।"

"କିନ୍ତୁ ସେଇ ପଛକଥା ପାଇଁ ମୋତେ ଆଜ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଶେଷକିରଣ ।"

"କଣ ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା ?"

"ଧନ୍ୟବାଦ । କୃତଜ୍ଞତା ଖରିଦ କରିବାକୁ ଆଉ ଟଙ୍କାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ତମେ ଭୟ କରନା ମୁଁ ତମ ପାଖରେ ଚିରଦିନ କୃତଜ୍ଞ ଅଛି । ତମରି ଟଙ୍କାରେ ମୁଁ ଯାଇଛି ବିଲାତ, ତମରି ଟଙ୍କାରେ ମୁଁ ଆଣିଛି ଡିଗ୍ରୀ । ଏ ସବୁକୁ ମୁଁ କଣ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯିବି ? କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ମଣିଷ ଶିଶୁକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ତୁମେ ମୋ ପାଦତଳେ ପଚିଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଢାଳି ଦେଇ ଆସିଥିଲ, ତାକୁ ମୁଁ ହତ୍ୟା କରି ପାରିନି, ଆଜିଯାଏ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି ।"

ଶେଷକିରଣର ମୁଣ୍ଡ ହଠାତ୍ ଘୂରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

"ଆଜ ଆସିଛି ସେଇଥିପାଇଁ ତମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ସେ ତମର ପୁଅ ।"

"ଓଃ ସଟ୍ ଅପ୍ ମେରୁପ୍ରଭା ! ଆଉ ମୁହଁ ଖୋଲିଲେ ଏଇ ରିଭଲଭରରେ ତମ କଲିଜାକୁ ଠିକ ଠିକ କରି ଉଡ଼ାଇ ଦେବି, କେହି ଖୋଜ୍ ଖବର ପାଇବେ ନାହିଁ ।

ହସି ପକାଇଲା ମେରୁପ୍ରଭା—"କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ମଣିଷ ଦେହରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରି ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଜାଣିଛି କଲିଜା ଅଛି କେଉଁଠି । କେଉଁଠି ହାର୍ଟଟା ଅମର ଦୁକୁ ଦୁକୁ କରେ । କେଉଁଠି ଅଛି ଲାଲ ରକ୍ତର ଧମନୀ । କେଉଁଠି ଅଛି ଅନ୍ତନଳୀ । ସେ ଅଭିଜ୍ଞତାର ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ମୁଁ ଆସିନି । ମୋର କୋଳରେ ମଥା ରଖି କୁରୁବାଳୀ ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଛି । ଏଇ ଦେଖ ଫଟୋ—କେମିତି ଚୁମ୍ବନ

କରୁଛି ତାର ମୁଅକୁ । ତାର ଆଖି ଓ ଉମର ମୁହଁ ଘାଇ । ଦେଖିନ ତାକୁ ଉମେ ସାହିତ୍ୟିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲାବେଳେ ? ଦେଖିନ ତାକୁ ତମେ ପୋଲିସର ଗୁପ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ । ସତ କହ ତାକୁ ଦେଖି ତମ ରକ୍ତରେ କଣ କେବେ ଜାତ ହୋଇନି ତରଙ୍ଗ ? କେବେ ତମେ ବୋଧ କରିନା ଅପଣାର ବୋଲି ?

ଘଣ୍ଟାଟିଏ ନୀରବତା । ଶେଷକିରଣର ହୃଦୟରେ ଜୁଠୁଥିଲା ଝଡ଼ । ଧୂଆଁ ସେ ଅତୀତ । ତା ଭିତରେ କୁରୁବଲ୍ଲୀର ମୁହଁ । ପ୍ରଣୟିନୀ କୁରୁବଲ୍ଲୀ, ପ୍ରେମିକା କୁରୁବଲ୍ଲୀ । ତରଳ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ତାର କଠିନ ହୃଦୟ ।

"ମୋ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ମେରୁପ୍ରଭା ?"

"ବେଶ୍, ଠିକ୍ ସମୟରେ ତମେ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଲ । ବୁଦ୍ଧିମାନ । କିନ୍ତୁ କହିପାରିବ ଶେଷକିରଣ, ମୋ ପାଖରେ ଅଛି କଣ ଅଛି ଯେ ମୁଁ ତ୍ୟାଗ କରିବି ? ଜୀବନଟା ସାରି ଠିକ୍ ଦୁଃଶାସନ ଭଳି ତମେ ମତେ ବିବସ୍ତ୍ର କରି ଲାଗିଛ । ଆଉ ଏ ଶେଷ ଜୀବନରେ ଚାହୁଁଛ ତ୍ୟାଗ । ହସ ଲାଗେ । ଦେହରେ ଅଛି ମୋର ମାତ୍ର କେତେ ଛଟାଙ୍କ ରକ୍ତ । ସେତକ ଚାହୁଁଛ ? ଆଉ କଣ ଏ ରକ୍ତ ମାଂସର ଦେହଟା ଚାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ଲୋକେ ହସିବେ ଯେ ?"

ଶେଷକିରଣର ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଯେପରି ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି ।

"କହ କି ତ୍ୟାଗ ଚାହିଁ ତମେ ?"

"ନା, ମୁଁ ଚାହେଁନା କିଛି ମେରୁପ୍ରଭା । ତମେ ମୋ ଆଗରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଛ । ମୋତେ କ୍ଷମା କରି ଖାଲି ।"

"ମୁଁ ତମର ତାରିଫ ଶୁଣିବାକୁ ଆସିନି ଶେଷକିରଣ ! ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିବି ତୁମର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି । ସମୟ ହେଲା ଆଜ ରାତିକ । ଆସିବି ମୁଁ କାଲି ସକାଳୁ ।"

ସେ ସକାଳ ଆସିନି ଆଉ । ପ୍ରାଚୀ ସିନ୍ଦୂର ଦେଇନି ତାର ସୃଷ୍ଟିର ବିଦାୟ । ଶୋଇଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧା ମେରୁପ୍ରଭା । ବୟସ ପଞ୍ଚଷଠି । ରକ୍ତ ଚାପରେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଛି । ତା'ର ଜନ୍ମର ଆଗମନୀରେ ବାଜିନି ଶୁଭଶଙ୍ଖ, ତାର ଜୀବନ ପଥରେ ଶୁଣିନି କେବେ ଦେବାଳୟର ଘଣ୍ଟଧ୍ୱନୀ । ତା'ର ମୃତ୍ୟୁରେ ଝରିନି କା'ର ଆଖିରୁ ବେଦନାର ଅଶ୍ରୁ ।

ତା ୩୦।୫।୫୭

ବୋଧପୁର

ଜମ୍ରେତ

(ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀର ସ୍ମୃତିରେ)

ଲେମ୍ବୁ ଫାଳଟା ଚିପୁଡ଼ିଦେଲେ ବଜ୍ରବାହୁ ।

ଏତେ ସମୟ ଧରି ସେ ସବୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗ୍ଲାସରେ ଖାଇବା ସୋଡ଼ା ଗୋଳା ହୋଇ ରହିଛି, ପେଟର ଯନ୍ତ୍ରଣା କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଚାକୁଆ ମୁହାଁଙ୍କର ଅବଜ୍ଞା ସୂଚକ ଚାଲିରେ ବାଛଣା ଉପରେ ଧୂଳି ଓ କାଠ କୁଟା ଜମା ହେଉଛି । ଏ ସବୁର କିଛି ଖିଆଲ ନାହିଁ । ଖାଲି ଭାବନା ଆଉ ଭାବନା । ଯେମିତି ଏ ସବୁରୁ କୌଣସି ଯୌଗିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ସେ ଅଲଗା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ବାଣ ଫୁଟିଲା । ସମବେତ ଜନତାର ତାଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ନେତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ । ସେମାନେ ସବୁ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ବଜ୍ରବାହୁ ଫେରି ଆସିଲେ ତାଙ୍କ ଭାବନାରାଜ୍ୟରୁ । ଲେମ୍ବୁ ଫାଳକ ଚିପୁଡ଼ା ସୋଡ଼ା ଗୋଳା ପାଣିକୁ ଢକ ଢକ କରି ପିଇ

ଦେଇ ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିଲେ । ହୁଏତ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଟିକିଏ ଉପଶମ ହୋଇଗଲା । ବିଛଣା ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଳିଆ ସବୁ କାଢ଼ି ଦେଇ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସେ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ।

ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି—"ଇମ୍ପେଣ୍ଡ ବଜ୍ରବାହୁ ଦଳ ବେଡ଼େହେବ ! ତମେ ଅସ, ଆମର ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କର । ତମର ସହଯୋଗ ମିଳୁ, ହାତରେ ହାତ ମିଳାଅ, ମନରୁ ସବୁ ଗ୍ଳାନି, ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ ପୋଛି ପକାଅ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଗଣର—ଗଣ ଦେବତାର । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର । ଆସ ତମେ । ଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରହିବ ନାହିଁ । ଏ ଅନାହାର, ମଲୁଡ଼ି ହାହାକାର ସବୁର ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ହେବ । ଏ ମାଟି ହେବ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା, ସୁଜଳା, ସଫଳା ।

ବନ୍ଦେ ମାତରଂ । ବ୍ୟାଣ୍ଡବାଜା ସହିତ ତାଳ ରଖି ସେମାନେ ଗାଉଛନ୍ତି । ଜେନାଙ୍କ ଘର ପାଖ ମୋଡ଼ଟା ବୁଲିଗଲେ ସେମାନେ ଦେଖାଯିବେ । କାର ଗୁଡ଼ାକ ସାଇଁ ସାଇଁ ଛୁଟୁଛନ୍ତି । ଦୁଇଟା ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଆସି ଚକ୍କର ମାରି ଚାଲି ଗଲେଣି ।

ବନ୍ଦେ ମାତରଂ
ସୁଜଳାମ୍ ସୁଫଳାମ୍ ମଳୟଜ ଶୀତଳାମ୍

ଏ ପାଖରେ ଖୁବ୍ ଦୂରକୁ ଦେଖାଯାଉଛି—ଠାଙ୍ଗରା ନାଲି ମାଟି ଉପରେ ତୋରଣ ପରେ ତୋରଣ ସଜାଯାଇଛି । ହାରିହାରି ଲକ୍ଷେ ଲୋକ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତାକାର ଯାଗାରେ ଶାନ୍ତିନିକେତନରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ଚାଳିଶ ଫୁଟ ଲମ୍ବର ଅଲ୍‌ପାନା । ମଝିରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି ଲାଲ୍ ରଙ୍ଗର ଟ୍ରାକ୍‌ଟର ।

କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀର ବିବରଣୀ ଠିକ ଣିକ୍ ଭାବେ ଦିଆ ଯାଉଛି । ସାତଟା ପଚାଶରେ ମାନ୍ୟବର ନେତା ଟ୍ରାକ୍ଟର ଉପରକୁ ଉଠିବେ । ସାତଟା ଛବିଶରେ ମାନ୍ୟବର ଷ୍ଟିଅରିଂ ଚକ ଉପରେ ହାତ ପକାଇବେ । ସାତଟା ସତାଇଶରେ ଥରେ ଏ ପଟକୁ ଓ ଥରେ ସେ ପଟକୁ ଘୁହିଁବେ ।

ଅଭିଯାନ । ଭଗବାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ, ପ୍ରକୃତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଣିଷର ଏ ଅଭିଯାନ । ମାଇଲ ମାଇଲ ବ୍ୟାପି ବେଗୁନିଆଁର ଲଲ ଟାଙ୍ଗର ମାଟି, ଶୀତଦିନେ ତାତରେ ବି ମଣିଷର ଫୋଟକା ହୋଇ-ଯାଏ, ଯେଉଁଠି ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ ଭଇଁଚ କୋଳି କିମ୍ବା ମୁଣ୍ଡା ପାହାଡ଼ାରୁ ବୁଦାଏ । ଯେଉଁଠି ମିଳେ ନାହିଁ ମୁନ୍ଦାଏ ପାଣି, ସେଇଠି ଏ ଅଭିଯାନ । ଟ୍ରାକ୍ଟରରେ କୃଷି କରି ଅନୁର୍ବର କୁଆଁରୀ ଭୂମିକୁ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା କରାଇବେ । ସେଥିରେ ପାଚିବ ଧାନ, ମୁଗ, ବିରି, କୋଳଥ । ସେଠି ପୁଣି ଚରିବେ ନାନାଧ ପ୍ରକାର ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ । ସେଠି ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବ ଗାଁ ପରେ ଗାଁ । ମାତ୍ର କେତୋଟା ବର୍ଷପରେ ହସି ଉଠିବ ମରୁଭୂମି ଖଣ୍ଡିକ । ଏ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ବୈକଳ୍ପନାର ପ୍ରଥମ ମୂଳଦୁଆ ।

ବନ୍ଦେ ମାତରଂ

ସୁଜଲାମ୍ ସୁଫଲାମ୍ ମଲୟଜ ଶୀତଲାମ୍

ବ୍ୟାଣ୍ଡ ବାଜା ପଛକୁ ପାଇପ୍‌ର ସ୍ୱର ଶୁଣା ଯାଉଛି । ଅଉ ମିନିଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇମିନିଟ୍ ।

ବଜ୍ରବାହୁ ପେଟକୁ ଚିପିଧରି ଉଡ଼ ଲେଉଟାଇ ଗୋଟାଏ ହାକୁଟି ମାରିଲେ । ଏଇ କିଛି ସମୟ ବେଶ୍ ଶାନ୍ତିରେ ଶୁଆ ଯାଇ ପାରିବ ।

"ଧାନା, ଦେଇ ଧାନା, ନମକ୍ ହାରାମ ସୁଅରକା ବଚ୍ଚା ।"

ବଜ୍ରବାହୁ ଡାକୁଥିଲେ ପୁଅ ଦୀନବନ୍ଧୁଙ୍କୁ । କୁଳାଙ୍ଗାର ହୋଇଗଲା । ପାଠ ଶାଠ କିଛି ପଢ଼ିଲା ନାହିଁ । ମଝିର ଝାପୁର ରବରରେ ଛୁଟିକିନା ଡିଅରି କରି ଦାନସାବ୍ ପକ୍ଷି ଶୀକାର କରେ । ମା ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲାଟା, କିଛି କହି ହୁଏ ନାହିଁ । ବଜ୍ରବାହୁ ଅଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ ଏଥର ବୋଧେ ଦଳବେହେରା ବଂଶ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଆଉ କିଏ ରହିବ ନାଁ । ପୈତୃକ ଅମଳର ଘର ଧୀରେ ଧୀରେ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ପଥର କାନ୍ଥ ସନ୍ଧିରେ ନାଗସାପ ଛୁଆ କଲେଣି । ଘରପାଖର ପଥର ପାଚେରୀ କେତେକାଳୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହେଲଣି । ବାକି ଅଛି କେବଳ ତିନୋଟି ମାତ୍ର ଜୀବନ—ସେ ନିଜେ, ଦୀନବନ୍ଧୁ, ଆଉ ଚମ୍ପାଗୋରୀ । ସେଇକ ବା କେତେ ସମୟ । ମଣିଷ ଜୀବନ—ଗୋଟାଏ ଆଖିର ପଲକ ମାତ୍ର । ଏ ହେଲା ପତନର ବାର୍ତ୍ତାପିକା, ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର । ବଜ୍ରବାହୁ ଭୟରେ ଆଖିବୁଜି ପକାଇଲେ ।

କାଲି ସକାଳେ ହୁଏତ ଭାତ ଗଣ୍ଡାଏ ପାଇଁ ହାତ ପତାଇବ ତାଙ୍କର ବଂଶର ଶେଷ କୁଳ ପ୍ରଦୀପ ଦୀନବନ୍ଧୁ । ଲୋକେ କ'ଣ କହିବେ ?—ଧନଞ୍ଜୟ ଦଳବେହେରାର ବଂଶ ଶେଷରେ ହାତ ପତାଇଲା ? ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲା – ଛି, ଛି । ଧନଞ୍ଜୟ ! କି ପାପ କରିଥିଲ ତମେ ଯେ, ତମର ଆତ୍ମା ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି ନର୍କରେ । ଛିଃ, ପାପ କରିବା ଆଗରୁ ଟିକିଏ ବିଷ ଖାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ? ତମର ବଂଶଧର-ମାନଙ୍କୁ ଏମିତି ଘଣ୍ଟାଇଲ ଶେଷରେ ?

ପିତାମହ ଧନଞ୍ଜୟ ଦଳବେହେରା । ଗଜପତିଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେନାପତି, ବକ୍‌ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କର ଡାହାଣ ହାତ । ଧନେ ହେଲେ ତମେ ନ୍ୟାୟରୁ ଟଳି ନଥିଲ । ଧନକ ପାଇଁ ହେଲେ ଅସତ୍ୟ, ଅନାତ୍ମୀୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିନା । ଅଛ ସତରେ ଯେ

ପାପୀ, ଯିଏ ନିମକ୍‌ହାରମ୍ ଯେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ, ଯାହାଙ୍କର କୁଟିଳ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଓଡ଼ିଶା ଭୂଇଁ ହୋଇ ପଦାନତ, ଓଡ଼ିଆମାନେ ହେଲେ ମେଣ୍ଢା ଆଉ କୁକୁର ସେଇ ବୀର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବଂଶ—ଆଜି ତାଙ୍କର ପୁଅ ନାତିମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା । କିଏ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, କିଏ ଯୋଜନା କମିଶନର, କିଏ ପୋଲିସ୍ ସାହେବ । ଆଜି ବଂଶର କୁଳଦୀପ ଦୀନବନ୍ଧୁ ?

"ଦୀନା ବେଇ ଦୀନା, ଆବେ ଅଉଚୁ ନା ନାହିଁ ? ନହେଲେ ତୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଛତୁ କରି ଦେବି ।" ବଜ୍ରବାହୁ ଚିତ୍କାର କଲେ ।

ଦୀନବନ୍ଧୁ ଛୁଟିକିଣରେ ରବର ଭଡ଼ୁ ଭଡ଼ୁ ସ୍ୱରକ୍ରରେ କହି ଉଠିଲା—"ଛତୁ କରିବୁ ନା, ଭାରି ଛୁଟୁ କଲାବାଲା, ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ ଯାଃ— ।"

"ଦେଖୁଚ ବହପ, ବାପାକୁ ଜବାବ ଦେଉଛି କୁଳାଙ୍ଗାର !"

"ଇଃ, ବାପା ନା ଫାପା, ମର୍ ମର୍, ସେଇ ପେଟମରାରେ ମର ।"

ଦୀନବନ୍ଧୁ ସଡ଼ଣା ଘର ପିଣ୍ଡାରୁ ଉଠି ପଳାଇଗଲା । ତାର ଛୁଟିକିଣି ସଜ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ ହୁଏତ ଏଇ ଜନଗହଳି ଭିତରେ ଦ ତିନିଜଣ ବିଦେଶୀଙ୍କୁ ତାର ଅଦ୍ଭୁତ ଲକ୍ଷ୍ୟର ପଡିଆର ଦେଖାଇ ଚମତ୍କୃତ କରିଦେବାର ଇଚ୍ଛା ।

ପଳାଇ ଯାଉ, ଅବାଧ୍ୟ ପିଲାଟା ଚମ୍ପାଗୋବି ଘରକୁ ଲୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

"ଚମ୍ପା, ହୋ ଚମ୍ପା"—

ପାଖ କୋଠରୀରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା । ସେ ପ୍ରସାଧନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଆଜିକାଲି ସେ ବହୁତ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରେ ସେଥିରେ ।

କିନ୍ତୁ ଆଣେ କେଉଁଠୁ ଏ ପ୍ରସାଧନର ସାମଗ୍ରୀ ?

ନିଜକୁ ନିଜେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ବଜ୍ରବାହୁ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତେବେ ଚମ୍ପାଗୋପୀ ବାହାଁଗନା ?

ଏତିକି ମାତ୍ର ଶେଷ ସମ୍ପତ୍ତି । ବାରି ପଛପାଖ ସାତଗୁଣ୍ଠ ଜମିର ପଡ଼ିଆଟିଏ । ଗୁରେଟି କି ପାଚୋଟି ଗଛ ଅଛି । ସେତିକ କାଲି ଭିତରେ ଯଦି ବିକି ନହୁଏ ତେବେ କାଲିଠାରୁ ଅନାହାର । ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ଆଉ ମୃତ୍ୟୁ ।

ସେତ ପଚାଶ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା । ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ମୋହ କମ୍ ଅଛି । ଆଉ ଚମ୍ପାଗୋପୀ—ନିଜକୁ କୌଣସିମତେ ଚଳାଇ ନେବ । କିନ୍ତୁ ଦୀନବନ୍ଧୁ ? ସେ କଣ କରିବ ? କିଏ ତାକୁ ଦେବ ଆଶ୍ରୟ, କିଏ ତାକୁ ଦେବ ମୁଠାଏ ଭାତ । ଶେଷକୁ ଏଇଆ ହେଲା—

ତାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରିଲା ।

ନିରର୍ଥକ ବେଦନା । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରର ସବୁ ଝଡ଼ ବତାସକୁ ଚପାଇ ଦେଇ ବାଜି ଉଠିଲା ବ୍ୟାଣ୍ଡବାଜା । ସେମାନେ ଏଇ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଅତିକ୍ରମ କରୁଛନ୍ତି । ବଜ୍ରବାହୁ ଚାହିଁଲେ । ଫୁଲହାର ଉପରେ ଫୁଲହାର ପଡ଼ୁଛି ନେତାଙ୍କ ଗଳାରେ । ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଲୋକମାନଙ୍କର ବିରାଟ ପଟୁଆର । ବ୍ୟାଣ୍ଡବାଜାର ଉକ୍ତ ଉତ୍ତେଜନାକାରୀ ଶବ୍ଦ—ସବୁର ମିଶ୍ରଣରେ ଗୋଟାଏ ତୀବ୍ର ଉନ୍ମାଦ ।

ବନ୍ଦେ ମାତରଂ, ସୁଜଲାମ୍ ସୁଫଲାମ୍ ।

ଅଭିଯାନ, ମଣିଷ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷର ଅଭିଯାନ ନୁହେଁ, କି ମଣିଷ ସଙ୍ଗେ ପଶୁର ଅଭିଯାନ ନୁହେଁ—ପ୍ରକୃତି ସଙ୍ଗେ ମଣିଷର ଅଭିଯାନ । ଏଇ ମାଟି ଖଣ୍ଡକ ଉପରେ ବନ୍ଧୁତ କିଛି ହୋଇ

ଗଲ—ଧନଞ୍ଜୟ ଦଳ ବେହେର ଏଇ ମାଟି ଉପରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଧରିଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ଉତ୍କଳର ପତାକା, ଆଉ ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ।

ଗୋରା ପଲ୍‌ଟଣଙ୍କ ସେନାପତି ବ୍ରୁସ୍‌କୁ ଗତ କାଲି କୌଶଳରେ ମାରିଦିଆ ଯାଇଛି । ତା ଖାଦ୍ୟରେ ବିଷ ଦିଆଯାଇ ଥିଲା । ଏଇ ହେଲା ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ । ଗୋରାମାନଙ୍କର ଅବସାନ ହେଲା । ସେମାନେ ଏଇଠୁ ବୋଧେ ଜାହାଜ ଧରିବେ । ଉତ୍କଳ ହିଁ ରହିଲା ଉତ୍କଳ ହୋଇ—ତାର ଗଜପତି ରହିଲେ ଗଜପତି ହୋଇ । ବାଟରେ ଘାଟରେ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧ କରି ଗୋରାମାନଙ୍କୁ ନିପାତ କରା ଯାଇଛି । ଆଉ ଭୟ ନାହିଁ ।

"ସାବାସ ଧନଞ୍ଜୟ—ତମେ ହିଁ ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ । ମୁଁ ଯାଏଁ ଗଜପତିଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେବି ।"
ବକ୍‌ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ସେଇ ରାତିରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ଚାରିଆଡ଼େ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ । ଧନଞ୍ଜୟ ଏତେଦିନ ଜାଗର ରହିବା ଫଳରେ ଟିକିଏ ଶୁମାଇ ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ବି କ୍ଳାନ୍ତ, ଆଖିରେ ଭରି ନିଦ ।

କିନ୍ତୁ ଏ କଣ ହେଲା ? ଚାରିଦିଗରୁ ଛୁଟି ଆସୁଛନ୍ତି ଗୋରା ପଲ୍‌ଟଣ । କିଏ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଲା ଏ ରାସ୍ତା ? ଯେଉଁ ଯାଗାକୁ ବଣର ବାଘ ଖୋଜି ଖୋଜି ପାଇବ ନାହିଁ, ସେ ଯାଗାକୁ ରିହା ଲୋକ ଭଳି ମାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ ପାରିହୋଇ ଗୋରା ପଲ୍‌ଟଣ ? ଏଇଆ କଲି ଶେଷରେ ବୀର ମହାପାତ୍ରେ ? କହିଲ ନାହିଁ, ମୋର କଲିଜାଟା ଯଦି ଦରକାର ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ କାଟି ଦେଇଥାନ୍ତି ତମ ପାଇଁ । ମାତ୍ର ବଶଗହେ ବାଟି ନିଷ୍ଠୁର ଜମି ପାଇଁ ସବୁକଥା ସାରିଦେଲ ?

ଧନଞ୍ଜୟ ଖଣ୍ଡାଟା ପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ—କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡା କାହିଁ ? ବୀର ମହାପାତ୍ରେ ?

ତା'ପରେ ଫାଶି । ଗୋଡ଼ ହାତ ସବୁ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଇ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି କରି ହଣାଗଲା । ରାସ୍ତା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଟଙ୍ଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଧନଞ୍ଜୟର କାହାଣୀ ଓଡ଼ିଶା ଭୂଇଁରୁ ଚିରଦିନପାଇଁ ଲିଭିଲା ।

ଜେଜେବାପାଙ୍କ କାହାଣୀ ବାପାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣୁଶୁଣୁ ବଜ୍ରବାହୁ ଶିହରି ଉଠିଲେ ।

ବୀର ମହାପାତ୍ରେ ଭୋଗ କଲେ ବିଶାଳହେ ବାଟି ନିଷ୍କର ଜମି । ଆଉ ଧନଞ୍ଜୟଙ୍କ ଘରର ସବୁ କିଛି ଲୁଟ୍ କରାଗଲା । ଗୁରିଆଡ଼େ ଭୟ, ଆତଙ୍କ, ଶିହରଣ । କିଏ ବଞ୍ଚିବ କିଏ ମରିବ ?

"ସେତିକିବେଳେ ଏଇ ଜେଜେଙ୍କ ବାପା ଶକ୍ତିଧର ମୋତେ ଅଣ୍ଟିରେ ପୁରାଇ ଡମ୍ପଡ଼ା ଜଙ୍ଗଲକୁ ନେଇ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ !" —ବଜ୍ରବାହୁଙ୍କ ବାପା ଦୁର୍ଯୋଧନ ବଳୟାରସିଂ କହୁ କହୁ କାନ୍ଦି ପକାଉଥିଲେ । —"ଏଇ ଯେଉଁ ଘର, ସେ ପୋଡ଼ା ଯାଇଥିଲା । ଯାହାକୁ ମୁଁ ନିଜ ହାତରେ ତିଆରି କରିଛି । ଜମି ବାଡ଼ି ଯାହା କିଛି ସବୁ ମୋ ନିଜ ହାତରେ ।

ଆଉ କାହିଁ ସେ ଦିନ ?"

ବ୍ରଜବାହୁଙ୍କ ଘର ସାମ୍ନା—ଜଣେ ହାତଠାରି ଦେଖାଇ ଦେଲା "ଏଇ ଆଜ୍ଞା ଧନଞ୍ଜୟ ଦଳବେହେରାଙ୍କ ଘର ।"

"ଧନଞ୍ଜୟ—କୋଉ ଧନଞ୍ଜୟ ହେ ? ଯିଏ ଆମର ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର କର୍ମୀ ଥିଲେ ?"

"ନାଁ ଆଜ୍ଞା, ଖୋରଧା ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ କାଳର କଥା । ସେଇ ଧନଞ୍ଜୟ ଦଳବେହେରା, ବକ୍ସିଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତ ଥିଲେ ।"

"ଓଁ"—ମାନ୍ୟବର କେବଳ ସ୍ୱରଟାକୁ ଟିକିଏ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଇତିହାସରେ ତ ସେ କଥା ଲେଖା ନାହିଁ । କାହୁଁ ଆସିଲେ ଏ ଧନଞ୍ଜୟ ?—ଗୋଟାଏ ନିର୍ବାଣ ପ୍ରାୟ ଦୀପଶିଖା । ଲିଭିବା ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଜଳି ଉଠିଥିଲା—ଖୋରଧାର ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ । କିଏ ମନେ ରଖିଛି, କେଉଁ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଫାଶି ଦିଆଗଲା, କିଏ ମଲେ—କିଏ ଗଲେ । ହେତୁ ନାହିଁ । ଐତିହାସିକମାନେ ତ ସବୁ ପାଶୋରି ପକାଇଛନ୍ତି ।

କେବଳ ମାତ୍ର ଜନଶ୍ରୁତି । ଧନଞ୍ଜୟ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ, ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ । ଇତିହାସ ବହିରେ ନୁହେଁ । ଧନି କୁଦ ଏବେ ବି ଅଛି—ଯେଉଁଠି ବୀର ଧନଞ୍ଜୟ ସକାଳୁ କୁସ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଖଣ୍ଡା ଅଛି, ଢାଲ ଅଛି, ବର୍ଛା ଅଛି—ସବୁ ସିନ୍ଦୁର ଦେଇ ପୂଜା ହୁଏ । ନିଃସ୍ୱ ଅଭିଯାତ୍ୟର କଙ୍କାଳ ଅଛି—ଯାହାକୁ ନେଇ ବଜ୍ରବାହୁ ଗର୍ବ କରନ୍ତି—ଏଇ ମୋର ପୈତୃକ ।

ସକାଳୁ ଉଠି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟା ମୁଦ୍‌ଗର ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କୁସ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି ବଜ୍ରବାହୁ । ପୈତୃକ ଅଭିଯାତ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।—ଆସ ହେ, କେମିତି ଅଳସୁଆଙ୍କ ଭଳି ବସିଲ କାହିଁକି ?

"ଯାଃ, କଣ ହେବ ଏ କୁସ୍ତିକରି ? ଦେହଟା ଟିକିଏ ଟାଣୁଆ ହେବ ଖାଲି । ବଳ ବଢ଼ିପାରେ—କିନ୍ତୁ କି ପ୍ରୟୋଜନ ସେଥିରେ ? ଆଜିକାଲି ଏମିତି ଜିନିଷ ବାହାରିଲାଣି ଯେ ତମେ ଧନୁରେ ଶର ଯୋଖୁ ଯୋଖୁ ପିସ୍ତଲର ଗୋଟାଏ ଗୁଳିରେ ଖତମ୍ । ଆଉ ତମେ ସାରା ଜୀବନ ମୁଦ୍‌ଗର ବୁଲେଇ, କୁସ୍ତି କରି, ଘୃତରେ ହାଣ୍ଡିଏ ବଳ ସଞ୍ଚି—ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଫୁସ୍ ।"

ବଜ୍ରବାହୁ କଥାଟା ହଠାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସହଜରେ କଥାଟା ସମାଧାନ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଦୁନିଆଟା ତାହାହେଲେ ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଓଲଟିଗଲା ?

"ତମେ ମିଛ କହୁଛ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଯଦି ଦୁନିଆଟା ଓଲଟି ଯିବାର ନମୁନା ତମେ ଦେଖାଇ ଦେଉଛ, ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି ଓଲଟୁ ନାହାନ୍ତି ?"

"ଦଳବେହେରା, ସେମିତି ବୋକାଙ୍କ ଭଳି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନା । ଦେହର ବଳଠୁ ଅଜିକାଲି ମୁଣ୍ଡର ବଳଟା ବେଶି ପ୍ରୟୋଜନ । ସାଧୁ ହେବାଠାରୁ ବଦମାସ୍ ହେବାଟା ଅଜିକାଲି ବେଶି ପ୍ରୟୋଜନ । ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ବଦଳିବାଟା ହେଲା ପ୍ରଗତିର ସଂଜ୍ଞା । ସେମିତି ହୋଇ ପାରିଲେ ତମକୁ ଦାନା ଦନା ମିଳିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ—ଯୁଗ ଓଲଟିଲା, ଜାଣିଲ ଦଳବେହେରା ?"

"ମିଛ"

ବଜ୍ରବାହୁ ଉଠି ପଳାଇ ଆସିଲେ । ସବୁ ଜିନିଷର ପ୍ରୟୋଜନ ଅଛି । ଦେଖାଯାଉ ।

ହଠାତ୍ ଘୋଟି ଆସିଲା କଳା ବଉଦ । ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷାର ବିନ୍ଦୁ ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଜନଗହଳି ଧିରେ ଧିରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ।

"ଏଇଟା ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟାଏ ଶୁଭ ସଂକେତ ଅଜ୍ଞା—ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଷା ହେବାଟା ଖୁବ୍ କ୍ୱଚିତ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଘଟେ । ଏ ମାଟିରେ ସୁନା ଫଳିବ—ହରିବୋଲ ।"

ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଉନ୍ମାଦର ପୁଅସ୍ତ । ଭୁଗିଁ ଯାଉଥିବା ଲୋକ ସବୁ ଫେରି ଅସିଲେ । ମାଇକ୍ରୋଫୋନ ପୁଣି ଗର୍ଜିଲା—ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଅମ ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି । ସମସ୍ତେ ଅସ, ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କର, ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଗଣର—ଗଣ ଦେବତାର—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ନୁହେଁ । ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ ଅମେ ଅଗେଇଯିବା ହେଲା ପ୍ରଗତିର ଲକ୍ଷଣ । ଉତ୍କଳ ଯଥାର୍ଥରେ ଧନଧାନ୍ୟ ଭରା ଉତ୍କଳ ।

ଯୁବକଟିଏ ଛତାକୁ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଟେକି ଧରିଲେ ।

"କାହିଁକି ଏ ଛତା ଟେକୁଛ ଦୟାନିଧି ? ଏତେ ଲୋକ ତ ତିନ୍ତୁଛନ୍ତି—ଅମେ କାହିଁକି ନ ତିନ୍ତିବା । ଛତାସବୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଅ । ଡ୍ରାଇଭରକୁ ଡାକ ଟ୍ରାକ୍ଟର ଷ୍ଟାର୍ଟ କରୁ ।"

"ଠିକ୍ କଥା କହିଲେ ଅଜ୍ଞା, ଅସ ହେ ଅତାଉଲ୍ଲା, ଶୁଭ ଲଗ୍ନ ଗଡ଼ିଯାଉଛି । ବେଗେ ବେଗେ ଷ୍ଟାର୍ଟ କର ।"

ଭର୍‌ର୍‌ର୍ ଭଟ୍ ଭଟ୍ ଭଟ୍ ।

"ଇଞ୍ଜିନ୍‌ଟା ଅଜ୍ଞା ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲା । ଷ୍ଟାର୍ଟ ହଉ ନାହିଁ ।"

"କେଉଁ କମ୍ପାନୀର ଟ୍ରାକ୍ଟର ଏଟା ? ବଡ଼ ରଦ୍ଦି ମାଲ ଯୋଗାଇଛି । ଭାରତର ଜଳବାୟୁକୁ ଖାପ ଖାଇଲା ଭଳି ନୁହେଁ । ଏ ଟ୍ରାକ୍ଟର ଫେରିଯାଉ, ଅମର ଲଙ୍ଗଳ ଭଲ । ଅମ ବାପ ଅଜା ତ ପୁଣି ସେଇଥିରେ ପଥରକୁ ଅବାଦ କରିଛନ୍ତି । ଅମେ କିଅଁ ନ କରିବା । ଅମର ସଭ୍ୟତା ଯନ୍ତ୍ର-ସଭ୍ୟତା ନହେଉ । କଣ କହୁଛ ଦୟାନିଧି ?"

"ଠିକ୍ କଥା କହିଲେ ଅଜ୍ଞା, ଲଙ୍ଗଳ ଅସୁ । ଅମର ଲଙ୍ଗଳ ବୃଷ ଭଲ ।"

"ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଗୁଡ଼ାକ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଆଉ ଆସି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏମିତି ତ ଝଡ଼ ହେଉଛି ।"

"ନ ଆସୁ, ଗାଁରେ କଣ ଆମର କେହି ମା ଭଉଣୀ ଏ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ ?"

"ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି ।"

"ଏଇ ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀମତୀ ଚମ୍ପା ଦେବୀ—କମ୍ରେଡ୍ ବଜ୍ରବାହୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ।"

"ଅଚ୍ଛା, ଖୁସି ହେଲି । ଏମିତି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ କାମ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଆପଣ ଯେ ଆସିଛନ୍ତି ସେଇ ଯଥେଷ୍ଟ । ଆମେ ଆପଣଙ୍କ ମହତ୍ ହୃଦୟର ପରିଚୟ ପାଇଲୁ । କିନ୍ତୁ କମ୍ରେଡ୍ ବଜ୍ରବାହୁ କାହାନ୍ତି ?"

"ତାଙ୍କର ପେଟମରି ରୋଗ । ଆଜି ଟିକିଏ ବଢ଼ିଛି ।"

"ଉଃ", ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ ବଜ୍ରବାହୁ । "ପାନା, ବେଇ ପାନା...କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହାନ୍ତି ?. ବର୍ଷା ମାଡ଼ରେ ଦାଣ୍ଡପାଖ ଘରର ପଥର ଖଣ୍ଡେ ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସବୁ ଖସି ପଡ଼ିବ । ଏଇ ତାର ସମାପ୍ତି । ଏଇ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରଥମ ପାହାଚ ।

ଚମ୍ପା ତାର ବାଟକୁ ଠିକ୍ କରି ନେଇଛି । ସେ ରହିଲା ନାହିଁ । ଜବାବ ଦେଲା "ମୁଁ ବସିରହିଲେ କଣ ତମ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଉପଶମ ହେବ ? ପତି ପରମ ଦେବତା—ନିହାତି ସାମନ୍ତବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ।"

ବଜ୍ରବାହୁ ବୃଦ୍ଧ, ବୟସ ଅଠାବନ । ଆଉ ଚମ୍ପା— ଚବିଶ କି ପଚିଶ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଯୌବନର ନମୁନା । କିଏ ଅଟକାଇବ ତା'ର ଉଚ୍ଛଳ ତରଙ୍ଗକୁ ? ସେ ନାରୀ, ସେ ଯୁବତୀ, ସେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ।

ତା'ର ବି ଦେହ ଅଛି, ତାର ବି ମନ ଅଛି। ସେ ସୁଦ୍ଧେ ଉପଭୋଗ। କାହିଁକି ଚସ ସଢ଼ି ମରୁଥାନ୍ତା ଏ ଘର କଣରେ ?

ବଜ୍ରବାହୁ ସୁଳଶ ବର୍ଷରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଦଶବର୍ଷର ଚମ୍ପାକୁ। ଚମ୍ପା ତାଙ୍କର ଶାଳୀ। ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ କେତକୀର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା। ସେ ଛାଡ଼ିଗଲା ଏଇ ଦୀନବନ୍ଧୁକୁ। କିଏ ପାଳିଥାନ୍ତା ଅଜ। ବିମାତା ହେଉପଛେ। କିଛିଦିନ ତ ଦେଖାସୁହାଁ କଲା। ଅଜ କିଏ କରିଥାନ୍ତା ଏତକ? ଯେତେବେଳେ ଗିରଫ୍ ପରୱାନା ଘୁରିବୁଲିଲା—କିଏ କଲା ଏତକ? ତମେ ସ୍ୱଧ୍ୱ ଭ୍ରାନ୍ତ! ତମେ ଭି ବାଟ ଦେଖାଇଥିଲ—ତମେ ତ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ଆସ୍ଥା ଦେଇଥିଲ ଯେ ବିପ୍ଳବ ହିଁ ଗରିବମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଧାରର ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା। କିନ୍ତୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲ ତମେ ଆଜି? ସତ କଥା, ତମେ ଠିକ୍ କହୁଛ। ତମେ ଗରିବ ନଥିଲ, ଭୋକର ଅନୁଭୂତି ତମର ନଥିଲା। ତମର ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା ବହୁତ। ତମର ସମର୍ଥକ ଥିଲେ ବହୁତ। ତେଣୁ ତମର ପାଟିରୁ ବାହାରୁଥିଲା ନୂତନ ଦର୍ଶନ, ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା। ତମେ ସୁହୁଁ ଥିଲ ନେତୃତ୍ୱ। ତମର ପ୍ରକୃତ ସହାନୁଭୂତି ନଥିଲା ଗରିବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି। ତମେ ପ୍ରକୃତରେ ଥିଲ ଗଧ, କିନ୍ତୁ ତମ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା ଗଧିଆର ଚମଡ଼ା।

"କାହିଁକି ଏ ପଟୁଆର ଆଣିଛ ବଜ୍ରବାହୁ!" ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପଚାରିଲେ।

"ମୁଁ ପଟୁଆର ଆଣି ନାହିଁ। ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଆସିଛନ୍ତି। ସେମାନେ ଭୋକିଲା, ଭୋକର ଦାବୀ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି।"

"ଭୋକ? ଦେଶରେ କେଉଁଠି ତ ମରୁଡ଼ି ପଡ଼ି ନାହିଁ। ଭୋକ ଆସିଲା କୋଉଁଠୁ? ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଦାବୀ ତମର?"

"ମରୁଡ଼ି ପଡ଼ି ନାହିଁ ? ଦେଖିଛନ୍ତି ଅଜ୍ଞା !"

"ତମେ ବାମପନ୍ଥୀ । ତମ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିହେବ ନାହିଁ, କରାଯାଇ ପାରେନା ।"

"ପନ୍ଥା ଅନୁସାରେ ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନା ଯାଏ ନା ଅଜ୍ଞା ! ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାପକାଠି ଅଛି । ସେ ମାପକାଠି ହେଉଛି ହୃଦୟର ମାପକାଠି । ହୋଇପାରେ ଏମିତ, ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଭାସିଗଲାବେଳେ ମଣିଷ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ସାପ ଲାଞ୍ଜ ଧରି ପକାଏ—ତା' ବୋଲି ମଣିଷ ସାପ ହୋଇ ଯାଏ ନାହିଁ ତ ? ଏଇଟି ଅଜ୍ଞା ଆପଣ ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି ।

ଦେଖନ୍ତୁ, ତମର କୌଣସି ଦାବୀ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆମର ରିପୋର୍ଟ ଏକଥା ନକହିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତମର କୌଣସି କଥାକୁ ଆମେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ତମେ ସନ୍ତ୍ରାସ ବାଦୀ, ତମେ ଭୟଙ୍କର, ତମର ଏ ପଠେଇଥିବାକୁ ମୁଁ ବେଆଇନ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଛି । ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଚାଲିଯାଅ ଏଠୁ, ନହେଲେ ଗୁଳି ଚାଲିବ ।

"ଗୁଳି ? ତେବେ ମାର ଗୁଳି ଏ ଛାତି ଉପରକୁ ।"—ବଜ୍ରବାହୁ ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ କହିଲେ ।

"ଶୁଣ ବଜ୍ରବାହୁ, ବୃଥାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରନା ! ଚାଲିଯାଅ ଏଠୁ, ମୁଁ ପୁଣିଥରେ କହୁଛି । ତମର କୌଣସି କଥା ସତ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନାହିଁ ।"

"କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ଏକା ଆପଣ । ସତ୍ୟ ହେଉଛି ଆପଣଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ, ସତ୍ୟ ହେଉଛି ଆପଣଙ୍କର ମାନିଫାଷ୍ଟୋ । ସତ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ବହୁପଢ଼ା ଦର୍ଶନ । ଅଥଚ ଆଖି ଆଗରେ ଏଇ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଆପଣଙ୍କର କଥା ପଦକୁ ମିଥ୍ୟା

ହୋଇଗଲେ ?" ବଜ୍ରବାହୁ ହଠାତ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଚିରଫଦାରୀ ପରୱାନା । ବଜ୍ରବାହୁ ଗିରଫ ହେବେ । ଏଥର ଆଉ ଫାଙ୍କି ଦେବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଗ୍ରିବପଟରେ ପଥର ପାଚିରୀ ଦିଆ ଜେଲ୍ । ଗାରିଗାରିକିଆ ହାପ୍‌ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି କଏଦୀ ହେଇ ଧନସାରୀ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଖଟଣୀର ବାଭିପିକା । ସେମାନେ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ତେବେ ?

ବଜ୍ରବାହୁ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁଲେ । କେହି ନାହାନ୍ତି । ପୋଲିସ୍‌ର ଲୁହାବୁହା ଗ୍ୟାସ୍ ପ୍ରୟୋଗ ଫଳରେ ସବୁ ଲୋକମାନେ ଛିନ୍ନଛିନ୍ନ ହୋଇ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କମ୍ରେଡ଼୍ ରାଧାଚରଣ ବି ଯାଇ ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଉଣ୍ଡରେ !

ବଜ୍ରବାହୁ କାମରେ ଲଗାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏତେଦିନର ଶିକ୍ଷା ସବୁ ଅକାମୀ । କେମିତି ପୋଲିସ୍ ଆଖିରୁ ଧୂଳି ଦେଇ ଖସି ପଳାଇ ଯିବାକୁ ହେବ, ସେ ତ ବାରମ୍ବାର ଶିକ୍ଷା କରିସାରି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଆତ୍ମସମର୍ପଣାକାଂକ୍ଷା···ନାଃ ସଚ୍ଚା କମ୍ରେଡ଼୍ ନୁହଁ ।

ଅକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଜୟଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କି ଫୁଙ୍କି ବଜ୍ରବାହୁ କ୍ଲାନ୍ତ । ଆକାଶରେ ଘୋଟିଛି କଳା ମେଘ । ପ୍ରଥମ ଅଷାଢ଼ ହୋଇନି, ତଥାପି ଏ ଅନ୍ଧାର । କାହିଁ ସେ ଆଲୋକ ? କାହିଁ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ?

ଯେମିତି ବଜ୍ରବାହୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସେ ଏକାକୀ । ସାମ୍ୟେନ୍‌ର ଉତ୍ତେଜନାକାରୀ ନିଶାଟା ଏଇମାତ୍ର ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି । ଖାଲି ବାକି ରହିଯାଇଛି ପଞ୍ଜରର ଫ୍ରେମ୍ ଓ କେତେ ଛଟାକି ରକ୍ତ ଓ ମାଂସ ।

ଶକ୍ତିର କେବଳ ମାନ, ଯାହା ରୂପାନ୍ତର । ନୋହିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଜଳୁଛି ସେଇ ଏକମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା । ଆମେ ବଞ୍ଚିବୁ,

ଆମେ ବଡ଼ ହେବୁ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ 'ବାଦ' ର ମୀତକଥା, ଶହ ଶହ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଅମୃତ ବାଣୀ, ହଜାର ହଜାର ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଅମର ସତ୍ୟ ବାକ୍ୟ, ସବୁର ମୂଳରେ ଏଇକଥାଟି ଲୁଚିଛି ।

ସେମାନେ ସବୁ ଘରପାଖରେ ଘେରି ରହିଛନ୍ତି । ହାତଗୋଡ଼ ସବୁ ବନ୍ଧା ସରିଛି । ବଜ୍ରବାହୁ କାବୁ । ଆଉ ହଲ୍‌ଚଲ୍ ହେବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । "ନା କଣ କହୁଛ ବଜ୍ରବାହୁ ? ତମ ଗୋସାଇଁ ବାପା କୋଉକାଳେ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲେ । ଏଥର ଆମେ-ତମକୁ ଜୟ କରିବୁ ।"

ବଜ୍ରବାହୁ ରାଗରେ ବାହୁକୁ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲେ ।

"ମୋତେ ଫିଟାଇ ଦିଅ ପ୍ରତାରକ ଗଣ ! ମୋର ସରଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ··· ।"

"କିନ୍ତୁ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ବଜ୍ରବାହୁ ! ଆମେ ଫିଟାଇ ଦେଲା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଉ ଦଳେ ଠାକ ବସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତମକୁ ବାନ୍ଧି ପକାଇବେ । ଏଇ ଜୟ କରିବା ହେଲା ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ । ମଣିଷ ବିଦ୍ୟାରେ, ବୁଦ୍ଧିରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜୟକରିବାକୁ ବସିଲଣି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷକୁ ଜୟକରିବାରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ, ତାହା ଅନ୍ୟସବୁ ଭିତରେ ଥିବରେ ନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ମଣିଷ କେତେକଙ୍କୁ ମୂର୍ଖ, ଅଜ୍ଞ, ଅନ୍ଧ, ଦରିଦ୍ର କରି ରଖିଛି, କେବଳ ତାର ଏଇ ପିପାସାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ କରିବାମାଇଁ । କିନ୍ତୁ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ନାହିଁ—ତାହା ଅନନ୍ତ । ଏଇ ହେଲା ସୃଷ୍ଟିର ସଂଜ୍ଞା । ଏଇ ହେଲା ମନୁଷ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ; ଏଇ ହେଲା ଜୀବନର ସ୍ରୋତ ।"

ବଜ୍ରବାହୁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଘୂରିଗଲା ।

ତେବେ ଜେଲ୍ ଯିବା ନିଶ୍ଚିତ । ତିନିବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

ଚମ୍ପାଗୋସ୍ୱି କେବଳ ଶୁଣିଥିଲା । ସେ ନୂଆକରି ଜୀବନକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଶିଖିଛି । ନୂଆକରି ଅଧୁନିକା ହେବାକୁ ତାଲିମ ପାଇଛି । ନୂଆ କରି ପାଇଥିବା ମନର ଛାଞ୍ଚରେ ପୃଥିବୀକୁ ନୂତନ ରୂପରେ ଢ଼ାଳିବାକୁ ଶିଖିଛି । ବଜ୍ରବାହୁ ଜେଲଗଲେ—ସେଥିପାଇ ଚିନ୍ତା କଣ ? କମ୍ରେଡ଼ ବିରୁପାକ୍ଷ ବାବୁ ଅଛନ୍ତି ତ ?

"ଦିଅ, ଟୋପାଏ ଗ୍ଲ' ପାଣିକରି, କମ୍ରେଡ଼ ଚମ୍ପା—ବଜ୍ରବାହୁ ଯିବାର କଥା ଥାଇଛନ୍ତି । ସେ ତ ପୁଣି ଦିନେ ଫେରିବେ । ଆମେ ନୂଆ କରି ପାର୍ଟିକୁ ଏଥର ଗଢ଼ିବା । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବହୁତ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଏଥରକ ଦେଖା ଦେଇଛି । ତମେ ଏଥର ନେତୃତ୍ୱ ନେବ କମ୍ରେଡ଼ ଚମ୍ପା !"

"ମୁଁ ? ମୁଁ ଯିବି କୁଅଡ଼େ, ମାଇପିଲୋକ ? ସମସ୍ତେ କ'ଣ କହିବେ ?"

"ଆଃ, ସତରେ ଯାହା କହନ୍ତି ତମେ ସେଇଆ । ଏତେଦିନ ଧରି କମ୍ରେଡ଼ ବଜ୍ରବାହୁ କିଛି ଶିଖାଇଲେ ନାହିଁ ?—ତମର ସେଇ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ରହିଯାଇଛି—ନାରୀ, ଅବଳା ଦୁର୍ବଳା । ଛିଃ— । ଏଇଆ କଣ ପ୍ରଗତି ?"

ସେମାନେ ଚାଲିଲେ ମୁକ୍ତି ଆଉ ପ୍ରଗତିର ପଥରେ ।

ବଜ୍ରବାହୁ ଜେଲରୁ ଫେରିଆସି ଦେଖନ୍ତି ତ ଚମ୍ପାଗୋସ୍ୱି ତାଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ବସିନାହିଁ । ସେ ବରଂ ବସିଲେ ଚମ୍ପାଗୋସ୍ୱିର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ।

ଜମାଟ ବନ୍ଧା ମେଘର ଅନ୍ତରଣରୁ ବର୍ଷା ପଡ଼ିଲା ଟପ୍ ଟପ୍ । ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା କାନ୍ଥର ଖଣ୍ଡିଏ ପଥର ପୁଣି ଖସିପଡ଼ି ଆଉ ଏକ ନୂତନ ଦ୍ୱାରକାର ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ବଜ୍ରବାହୁ ଥରେ ବଲବଲ କରି ଗ୍ଲହିଁ ପୁଣି ଗ୍ଲାସରେ ସୋଢ଼ା ଗୋଳିଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚମ୍ପାଗୋଷ୍ଠି ଫେରି ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଅସି ହେଲା ।

"ସନ୍ଧ୍ୟା ଅସି ହୋଇଗଲା ଅଜ୍ଞା । ଏ ବର୍ଷା ତ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କରିବା କଣ ? ବଲଦଗୁଡ଼ାକ ଏ ବଜ୍ର ଶବ୍ଦରେ ହୁରୁଡ଼ି ଗଲେ । ଆମର ସବୁ ଅଯୋଜନ ମାଟି ହୋଇଗଲା ।"

"କଉଁ ମାଟି ହୋଇଗଲା କଣ ? ତା' ମାନେ କଣ ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ମନରୁ ଏସବୁ ପୋଛି ହୋଇଗଲା ? ଏସବୁ ଅଢ଼ମ୍ବର ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ଅସଲ ହେଉଛି ଲୋକମାନଙ୍କର ମନ । ଅଉ ଅପେକ୍ଷା କରିବାର କଣ ଅଛି ? ଏଇ ମାଟି ଉପରେ ଫୁଲ ହାରଟି ଥୋଇଦିଅ । ସେଇ ହୋଇଗଲା ।"

"ଏ ଧରଣର ଟ୍ରାକ୍ଟର ଆମ ଦେଶକୁ ଅଣିବା ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା । ସବୁ ସମୟରେ ଧୋକା ଦେଉଛି । ଶେଟ୍ ଭୋଳାନାଥକୁ ବରାଦ ଦିଆଯାଉ ଅନ୍ୟ ଧରଣର ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାଇଁ ।"

"ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ"

ପୁଣି ବ୍ୟାଣ୍ଡ ବାଜା ବାଜି ଉଠିଲା । ସେମାନେ ସବୁ ବିଦାୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି ।

ଏଇ ହେଲା ସମାପ୍ତି । ବଜ୍ରବାହୁ ଗ୍ଲହିଁଲେ ଝରକା ବାଟେ ଦେଇ । ଅକାଶର ଘନ ବଉଦ ଭିତରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଅତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଲାଗିଛି ।

ଚମ୍ପାଗୋଷ୍ଠି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫେରି ନାହିଁ । ଅଧ ରାତିରୁ ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । କଣ କରୁଛି ସିଏ ସେଠି ?

ପେଟରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ବଜ୍ରବାହୁଙ୍କର ଉପାୟ ଅଉ କିଛି ନାହିଁ । ବାହୁରୁ ସବୁ ବଳ ତୁଟିଛି । ଅଛି, ନିଃସ୍ତେଜ ଆଖିରେ ଚାହିଁବା ପାଇଁ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ଶକ୍ତି ।

କେବଳ ସେ ଆକାଶ ଉପରେ କଳା କଳା ମେଘ ଓ ବିଜୁଳିର ଭୟାବହ ସଂଘର୍ଷ । ଏ ବସୁଧା ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି । ଆକାଶ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି । ମହା ପ୍ରଳୟର ସୂଚନା ।

ଠକ୍ ଠକ୍ ଠକ୍ । ଦାଣ୍ଡ କବାଟରେ ଆଘାତ । ଗମ୍ଭୀର ଗୋଷ୍ଠୀ ଡାକୁଛି । ରାତି ଆସି ଶେଷ ହେଲାଣି । ମୋର ଦେହ ହାଲିଆ ଲାଗିଲାଣି, ମୁଁ ବିଶ୍ରାମ ଚାହେଁ । ଉଠ, କବାଟ ଫିଟାଅ ବଜ୍ରବାହୁ ।

ଅଧୁର ଚିତ୍କାର ଜୋର । ଉଠ ବଜ୍ରବାହୁ କବାଟ ଫିଟାଅ ।

ଗୋଟିଏ ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତରେ ଖାଲି ଚିତ୍କାର—ଉଠ ବଜ୍ରବାହୁ କବାଟ ଫିଟାଅ ।

କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ ।

ବଜ୍ରବାହୁ ଥରଟିଏ ମାତ୍ର ଆଖି ଖୋଲି ପୁଣି ଆଖିକି ବନ୍ଦ କଲେ । କାନରେ ବାଜୁଥିଲା କେତେଟା ଶବ୍ଦ ଅବଶ୍ୟ—କିନ୍ତୁ ତାହା କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୀଣରୁ କ୍ଷୀଣତର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଖାଲି ଶୁଭୁଥିଲା ଏତିକି—କବାଟ ଫିଟାଅ, ବଜ୍ରବାହୁ, ହେ କମେଣ୍ଡ଼ ବଜ୍ରବାହୁ ।

ତା ୨୯-୫-୫୮

କଟକ

ବୀମା

(ଶ୍ରୀମତୀ ଉଷାରାଣୀ, ଶ୍ରୀମତୀ ସରସ୍ୱତୀ କରକମଳେଷୁ)

ନବଘନ ବାବୁ ଚିକ୍‌କଣ କରି ଦାଢ଼ି କାଟି ପକାଇ ମୁହଁରେ ସ୍ନୋ ଘଷିଲେ । ଆଜି କିନ୍ତୁ ଚଞ୍ଚଳ କାମକୁ ବାହାରିବାକୁ ହେବ ।

ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷର ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ, କାରୁଣ୍ୟର ଆଜି ମାତ୍ର ଅବସାନ ହେଲା । ସମ୍ପାଦକ ଚିଠି ଲେଖିଲେ—'ନବଘନ ବାବୁ, ମୁଁ ନିର୍ବାଚନ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲି । ତମେ ପତ୍ରିକାଟିକୁ ଚଳାଅ ।

ବାଃ; ଯା ଠାରୁ ଆଉ ଭଲ ଖବର କିଛି ଥାଇପାରେ ? ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ସତ, କିନ୍ତୁ ସହକାରୀ ହେବାରୁ ବଳି ଦୁଃଖ ଯେ ଅଙ୍ଗେ ଲିଭିଇଛି ସେଇ ଏକା ଜାଣେ । ସହକାରୀ ଡାଇରେକ୍ଟରର ସିନ୍ ଉଡ଼େ, ସହକାରୀ କ୍ୟାମେରାମ୍ୟାନ ଟ୍ରଲି ଠେଲେ,

ସହକାରୀ ଓ‌ଜ୍ଜଳ ନଥିପତ୍ର ବୁଝନ୍ତେ, ଏବଂ ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖନ୍ତେ ।

ଏତେ ଧନ ଧର ନବଘନ ବାବୁ ଖାଲି ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖି ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଏ ସୁଖବର—ସମ୍ପାଦକ ରାଜନୀତିରେ ଭାଗ ନେଉଛନ୍ତି ।

"ଏଇଥର"--ରେ ହାତରେ ହାତ ବାଡ଼େଇ ମୁହଁର ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖିବାକୁ ଦର୍ପଣକୁ ଚାହିଁଲେ ।

"ଅରେ ସେ ବାଁ ପାଖ ଜାଲଟା ତ ଧଳା ହୋଇଗଲା । ଯାଃ—ଏଗୁଡ଼ାକ ଏଠି ରହିଲେ କିଛି ହବ ନା । ନରଅ—ବେ ନରଅ, କଣ କରୁଛୁ ସେଠି, ଘଣ୍ଟାଏ ହେଲା ଖାଲି ଖଡ଼୍ ଖଡ଼୍ ଚଲାଇଛୁ । କାମର ନାଁ ନାହିଁ ।

—ନବଘନ ବାବୁ ଚିଢ଼ି ଉଠିଲେ ।

ଚାକର ଟୋକା ନରହରି ଆସି ଆଗରେ ଛିଡ଼ା ହେଲା । ସେ ଦେଖୁଛି ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ହଠାତ୍ ଏଇ ଲୋକଟିର ଏମିତ କଣ ହେଲା ? ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇ ଗଲାକି ?

"କଣ ବେ ଦେଖୁଛୁ, ବୋବାଇ ହେଲୁଣି ? କାମର ନାଁ ନାହିଁ, ଖାଲି ମିଛରେ ପଇସା ଗଣିବା ସାର ହେଉଛି । ହେଃ, ଯାବେ ଏଠୁ ।"—ନବଘନ ବାବୁ ଜାଲ ଉପରେ ପୁଣି ଥରେ ସାବଧାନତା ସହକାରେ ବ୍ଲେଡ଼ ଚଳାଇ ଚଳାଇ କହିଲେ—

"ଏଇଥର ବଦମାସ୍‌କୁ ଦେଖି ନେବି । ବେଟା ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇଛି, ଖାଇ ପିଇ ସ୍କୁଲରେ ବହୁ ଗଣ୍ଡା କମାଉଛି । କାହାକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ, ବଡ଼ା ରହରହ, ଏଇଥର ଏକା ଥରକେ ମୂଳପୋଛ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଉତ୍ତେଜନାରେ ବ୍ଲେଡ଼ ଧରିଥିବା ହାତକୁ ଜୋରରେ ଟାଣି ଆଣି ଅଭିନେତା ଭଳି ଛୁଆଁଇ ଦେଲେ । ବ୍ଲେଡ଼ ଧାରରେ ନାକ ତଳୁ ଚେନାଏ ମାଂସ କଟିଯାଇ ରକ୍ତ ବୋହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

"ଆଜ୍ଞା ରକ୍ତ ବୋହିଲା । କେତେଖଣ୍ଡେ ମାଂସ କାଟି ହୋଇ ଯାଇଛି ! ଆହା ହା ।" ନବିଆ କହିଲା ।

"ଏଁ, କାଟି ହୋଇଛି, କୋଉଠୁ କାଟି ହେଲା ?"

"ଆଜ୍ଞା ନାକ ତଳୁ, କେତେଖଣ୍ଡେ କାଟି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଫିଟିକିରି ଟିକିଏ ଆଣିଦେବି ?

"ବଦମାସ୍ ଟୋକା, ତୋର ଏତେ କଥାରେ କଣ ଯାଏ ଆସେ ? ଚିହ୍ନିପାରି ସାରିଲୁଣି ?"

"ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା ସରିନି ।"

"କାହିଁକି ସରିନି । ତୋତେ କାଲି କହିଥିଲି ମୁଁ ନଅଟା ବେଳକୁ ଖାଇକରି ଯିବି ।"

"ସକାଳୁ ଦୋକାନ ଫିଟି ନଥିଲା ।"

"ଦୋକାନ ଫିଟି ନଥିଲା ? କାଲି ରାତିରେ କଣ କରୁଥିଲୁ, ଜିନିଷ ସବୁ କିଣିଆଣି ରଖିଲୁ ନାହିଁ ?"

"ମୋ ପାଖରେ ପଇସା ନଥିଲା ।"

"ମୋତେ ମାଗିଲୁ ନାହିଁ ?"

"ଆପଣ ଫେରୁ ଫେରୁ ତ ରାତି ଏଗାର ।"

ସତକଥା, ଭୁଲଟା ତାଙ୍କର । ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଣ ଲେଖିବେ ସେଇ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁକରୁ ରାତି ଏଗାରଟା ହୋଇଗଲା । ଏଣେ ପଇସା ଦେବାକୁ ଖିଆଲ ନାହିଁ । ରାଗଟା ଟିକିଏ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ି ଆସିଲା ।

"ଅଚ୍ଛା ଏ ଥରଠୁ ପଇସା ମାଗି ରଖିବୁ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଖଣ୍ଡିଅ ଉପରେ ଅଙ୍ଗୁଠିଟା ଚପି ଧରିଲେ ।

ଟିକିଏ ଖଣ୍ଡିଅ ହୋଇଗଲା ସିନା, ନିଶଟା ଏଥର ଚମତ୍କାର କାଟି ହୋଇଛି । ସଂପାଦକମାନଙ୍କର ଟିକିଏ ଗାମ୍ଭିର୍ଯ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର । ଏ ନିଶଟା ତାରି ପ୍ରତୀକ । ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ନିଶ ନ ଥିବା ସମ୍ପାଦକ ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ହଇରାଣରେ ପଡ଼ନ୍ତି ସେମାନେ । କଲେଜ ପିଲାଏ ଆସି ବଡ଼ ହଟହଟା କରନ୍ତି— ଖାତିର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର ନିଶ ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଗୁଣକୁ ? ଠିକ୍ ଗୋଟାଏ କଟକୀ ଗୁଣ୍ଡା ଭଳି ଦେଖାଯାଏ । ପୁଚୁକା ପୁଚୁକା ଗାଲ ଏବଂ ଗୋଲ ମୁହଁ ଉପରେ ନିଶଟା ? ଛିଃ ନିଶ ରଖିବାକୁ ଚେହେରାଟା ଟିକିଏ ପତଳା ହେବା ଦରକାର । ବିଶେଷତଃ ଧାର ମୁହଁ ଉପରେ ନିଶଟା ଚମତ୍କାର ମାନେ । କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର —ହେଃ—ଗୋଟାଏ ସମ୍ବଲପୁରୀ କଖାରୁ ତ । ବର୍ତ୍ତମତ ଗୋଲ । କେମିତି ଏ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେ କମାଇଲା । ରାତିରେ କୁଅଡ଼େ ଖାଲି ଦୁଧ ପିଏ । ଚିନ୍ତା ତ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡରେ ତ ମଇଂଷି ଗୋବର । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଅସୁ ତ ଭଲା, ମାସେ ଏ ପତ୍ରିକାଟାକୁ ଚଳାଇବ । କେମିତି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେ ରଖିବ ଦେଖିବା ।

ନବଘନ ବାବୁ ସିଲ୍କ ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧିସାରି ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଖିକୁ ଉପରକୁ ତଳକୁ କରି ମୁହଁର ବିଚିତ୍ର ଭଙ୍ଗୀମାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲାଗିଲେ ।

ଏଇଥର ମହାପାତ୍ରର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କାଜ ଉଡ଼ିଲା । କ୍ରମାଗତ ଗୁଡ଼ିଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲେଖାଯିବ । ଯେଉଁଠି ଯେତେ ଖବର ଏପରିକି ତାର ଗୃହଜୀବନର କାଣ୍ଡ-

କାରଖାନା ସବୁ ଠିକଣାକୁ କର ଲେଖାଯିବ । କୋଉ ବାପ ପିଟିରେ ଏଥରକ ପଡ଼ିବ ଅସ୍ତ୍ର ।

ନବଘନ ବାବୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଧଡ଼୍‌କରି ଗୋଟାଏ ବିଧା ବସାଇ ଦେଲେ ।

ଏତେ ଦିନ ପରେ ଭାଗ୍ୟ ରବି ଉଇଁଲା । ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକରୁ ହଠାତ୍ ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଗଲେ । ଏ କଣ କମ୍ ବଡ଼ କଥା ! ଅନ୍ତତଃ ନାମଜାଦା ଲେଖକମାନେ ତ ନମସ୍କାର କରିବେ । କିଛି ନ ହେଉ ପଛକେ ଏଇ ବଦମାସ୍ କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ଆଉ ହେୟଜ୍ଞାନ କରିବେ ନାହିଁ । କେମିତି ବା କରିବେ—ଦାନାପାଣି ତ ଏଥର ହାତ ମୁଠାରେ ।

ନବଘନ ବାବୁ ଚକ୍‌କଣି କରି ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇ ଲାଗିଲେ ।

ସାଢ଼େ ନଅଟା ହୋଇଗଲାଣି । ଡେରି ହୋଇଗଲାଣି ଖୁବ୍ । ଅନ୍ୟ ଦିନ ହୋଇଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଚିନ୍ତା ନ ଥିଲା । କୋଉ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁକାର୍ଯ୍ୟଟା—ଖାଲି ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖା ତ ? ଦିନ ଗୋଟାଏ-ବେଳେ ଗଲେ ଚଳିବ । ସେଇଥିପାଇଁ ବଳଣା ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ଦିନ ନଅ ।

କିନ୍ତୁ ଆଜି··· ?

"ବେଇ ନଇଅ—ଖାଇବାକୁ ବାଢ଼ ।"

"ଟିକିଏ ଡେରି ହେବ ଆଜ୍ଞା ! ପରିବା ସିଝି ନାହିଁ ।"

ଆରେ ଏ ପିଲାଟା ତ ଗୋଟାଏ ମାରାତ୍ମକ ପିଲା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିପାରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଚ୍ଛା ଅଚ୍ଛା । ଖାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମୟର କିଛି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କାମ କରୁ କରୁ ଯେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଫୁରୁସତ୍ ମିଳିଲା, ସେତେବେଳେ ଖାଇ

ନେଇ ହେବ ! ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସରମାନେ ପ୍ରାୟ ସେଇଆ କରିଥାନ୍ତି ।

"ଅଚ୍ଛା, ଶୁଣ୍, ନବଅ—ଫେରିବାରେ ସବଲେ ପ୍ରେସକୁ ମୋ ଖାଇବାଟା ନେଇଯିବୁ । ଅଜାଠୁ ସେଇଠି ଖିଆ ହେବ ।"

ନବଘନବାବୁ ତରତରରେ ପୁରୁଣା ସାଇକେଲ୍‌ଟି ଧରି ପ୍ରେସକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ପ୍ରେସରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । କାମ ବି ଆରମ୍ଭ ହୋଇନି । ପ୍ରେସ୍ ଘରେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ସାହିତ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ବାଉଁଶ ଦାନ୍ତକାଠିକୁ ଡେରି ହାତରେ ଧରିଥିବା ଗୁଣ୍ଡାଖୁରେ ମଡ଼ାଇ ମଡ଼ାଇ ଦାନ୍ତ ଘଷୁଛନ୍ତି ।

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !"

"ଆଜ୍ଞା !"

"କମ୍ପୋଜିଟରମାନେ ସବୁ କାହାନ୍ତି ?"

"କଣ ବେଲ ହେଲଣି ? ସେମାନେ ସବୁ ସାଢ଼େଏଗାରଟା ବେଳକୁ ଆସନ୍ତି ।"

"ସାଢ଼େ ଏଗାର ? ଏତେ ଡେରି । ଏଥରଠୁ ତା'ହେଲେ ଏ ସବୁ ଚାଲିବ ନାହିଁ । ପଇସା ନେଲାବେଳକୁ ଠିକ୍ ଗଣି ନେଇ ଯିବେ, ଆଉ କାମ କଲାବେଳକୁ ଏତେ ଡେରି ? ଶୁଣନ୍ତୁ— ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଏଥରଠୁ କହିଦିଅନ୍ତୁ ସେ ଦିନ ଦଶଟାବେଳକୁ ଆସି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ନୋହିଲେ ସେ ଯାହାର ରାସ୍ତା ଦେଖନ୍ତୁ । ପଇସାଗୁଡ଼ାକ ଏଠି ମୋଫତ୍ ପଡ଼ିନାହିଁ ।

ନବଘନ ବାବୁ ଅଫିସରେ ବସି ଲେଖାଲେଖି ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ମାସର ପହିଲା ଆସି ହୋଇଗଲାଣି । ପତ୍ରିକା ଏଥର ବାହାରିବ । ଧରାବନ୍ଧା ଗ୍ରାହକ ତ ଦୁଇ ହଜାର । ବାକି ହଜାରେ ଖଣ୍ଡେ ସେମିତି ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ତିନିହଜାର ଲୋକ ତ ଜାଣିଯିବେ ଯେ ଏଇ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର ଗୋଟାଏ ପକ୍କା ସଇତାନ । ସେତିକି ଯଥେଷ୍ଟ । ଗୋଟାଏ ଅଧ୍ୟାପକ ପକ୍ଷରେ ଆଉ କି ଜଘନ୍ୟ ଶାସ୍ତି ହୋଇପାରେ ? ଓଃ, ଇରେ ବାପ୍‌ରେ, ସେଇଟା ଚାଲେ କେମିତି ? ଠିକ୍ ଗୋଟାଏ ଭଦ୍ରତ, ଗର୍ବୀଙ୍କ ଭଳି ଛାତିକୁ ଅସମ୍ଭବ ରକମର ଫୁଲାଇ ଚାଲେ । କିଓ, ସଂସାରରେ କଣ କେହି ମୋଟା ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଯା ବୋଲି ଏମିତି ଚାଲିବ, ଟିକିଏ ନମ୍ର ହୋଇ ଚାଲିଲେ କଣ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ହଉ ବଢା; ହେଇ ହେଇକା ଆଉ ସପ୍ତାହେ, ଖାଲି ପତ୍ରିକାଟା ବାହାରିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ନବଘନ ବାବୁ ପୁଣି ଲେଖାରେ ମନ ଦେଲେ ।

ପ୍ରେସ୍‌ରେ ମେସିନ୍ ଚାଲିବାର ଶବ୍ଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ସମସ୍ତେ ବୋଧହୁଏ କାମକୁ ଆସିଗଲେଣି । ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଲେ ଦିନ ଦୁଇଟା କିମ୍ବା ତିନିଟା । ତା'ପରେ ପତ୍ରିକାଟା ବାହାରିଯିବ । ସମସ୍ତେ ନାଁ ଟା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କୁହାକୁହି ହେବେ 'ନବବାବୁ ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଗଲେରେ' । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଗାକୁ ଯିବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼ । ଲୋକେ ତାଙ୍କ ସାନିଧ୍ୟ ପାଇବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବେ । ରାସ୍ତାଘାଟରେ ଚାଲିଗଲାବେଳେ ଅନ୍ତତଃ ନମସ୍କାରଟାଏ ମିଳିବ ତ ?

କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଟା ନମସ୍କାର କରେ ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ । ନକରୁ, କୋଉ ମଣିଷଟାଏ ଭଲ ସିଏ ? ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ଯାଇଛି ବୋଲି ମନରେ ତାର ଭାରି ଗର୍ବ । କିଓ ବି.ଏ., ଏମ. ଏ. କେତେ ଫରକ ? ମାତ୍ର ଦୁଇଟା ବର୍ଷ । ଏତିକିରେ ତା'ର ଗର୍ବଟା

ଏତେ ବେଶୀ । ଧଡ଼ କରି ସଂପାଦକ ବଖରାକୁ ପଶିଯିବ । ଯେମିତି ସେ ବୁଝିବାଟାକୁ ସେ ଲିଜ୍ ନେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତାହାକୁ ନମସ୍କାର ତ ନାହିଁ—ଓଲଟି ଚଉକିରେ ବସି ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦି'ଟା ଲମ୍ବାଇ ଦେବ । ଛି—ମୋଟେ ଭଦ୍ରାମି ଜାଣେ ନାହିଁ । ସମ୍ପାଦକ ତ ଭୋଳାନାଥ । ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଚେଲା ଭଲ ପାନ ଯୋଗାଉଥିଲେ ତାଙ୍କର ସଂସାରଟା ସବୁ ଭଲ । ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବେ ଏ ସଇତାନଟାକୁ । ଶେଷ ବେଳକୁ ରାଜନୀତିରେ ଭାଗ ନେଇଛନ୍ତି, ଭଲ କାମଟାଏ କରିଛନ୍ତି । ଏଠି ବସି ଚଳାଇବା ଅପେକ୍ଷା ଆସେମ୍ବ୍ଲିର ପଛ ବେଞ୍ଚରେ ବସି ଥଣ୍ଡା ହାଓ୍ୱାରେ ଢୁଳାଇବା ତେର ଭଲ ।

ଅସଲ୍ଟା କି ଏଇନେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର । ଦରଓ୍ୱାନକୁ ଡାକି ଦି'ଟା ଗଲା ଧକ୍କା ଦେଇ ନିକାଲି ଦିଅନ୍ତି । ଅଡ଼ଡ଼ା କରିବ ଏଠି ? ଏଇଟା ଶଶୁର ଘର ପାଇଛି । ବଦ୍‌ମାସ !

ନବଘନ ବାବୁ ଚଉକିରୁ ଉଠି ଘର ଭିତରେ ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ପଦଚାରଣା କଲେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲେଖାଟା ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହେବା ଉପରେ । ଥରେ ଦି'ଥର ଭଲକରି ପଢ଼ି ଦେଇ କମ୍ପୋଜିଟରଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଦରକାର । ଚେଷ୍ଟାକଲେ ଆଜି ରାତି ସୁଦ୍ଧା ପତ୍ରିକାଟା ବାହାରି ଯାଇ ପାରିବ ।

"କଣ କହୁଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ।"

"ଆଜ୍ଞା ?"

"କିଅନ୍ତୁ ବେଗେ ବେଗେ କାମ ଚଲାନ୍ତୁ । ଆଜି ରାତି ସୁଦ୍ଧା ପତ୍ରିକା ବାହାରି ବଜାରକୁ ବାହାରି ହେବା ପାଇଁ ଯିବ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଅଫିସ ଘର ଭିତରେ ଯାଇ ବସିଲେ । ମନ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଉନ୍ମାଦ । ଯେମିତି ତାର ପ୍ରବାହ ଅଫିସ୍ ଘର ଭିତରେ ତାଙ୍କୁ ବୁଡ଼ାଇ ସାତଟା ଝରକା ବାଟେ ଦେଇ ବାହାରକୁ ବି ବହି ଚାଲିଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଯେମିତି ବାଜି ଯାଉଛି "ଏ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର କିଏ ?"

"ଚିହ୍ନିନା ତମେ ସେଇ ସମ୍ବଲପୁରୀ କଥାରୁକୁ—ଆରେ ଯିଏ ଗଳ୍ପ ଲେଖେ ମ ଆମ ପତ୍ରିକାରେ । ହଉ ବାବା ସେତିକି ତ । ସେ ସମ୍ପାଦକ ସିନା ଥିଲେ । ଏଣିକି ଚାବି ତ ମୋ ହାତରେ । କେମିତି ଗଳ୍ପ ବାହାରିବ ଦେଖିବା ।"

"ଏଁ ଆପଣ, ଆପଣ କେବେଠୁ ହେଲେଣି ମ ?"

"କାହିଁକି ମୁଁ ତ ସବୁକାଳେ ଥିଲି । ଯାଲି ତାଙ୍କ ନାଁ ଟା ସିନା ସମ୍ପାଦକ ବୋଲି ବାହାରୁଥିଲା । ନୋହିଲେ କାମ ତ ମୁ କରୁଥିଲି । ସେଇଆ ସବୁଠି ହୁଏ, ଜଣେ ଖଟି ଖଟି ମରେ, ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ନାଁ ମାରି ନିଏ । ଏବେ ଅଧିକା ଏତିକି ହେଲା ମୋ ନାଁ ଟା ସମ୍ପାଦକ ବୋଲି ଛପାଯିବ । ତମେ ସବୁ ଲେଖା ପେଟେ ଦିଅ ଏଥର ଛାପିବା । କଣ କରୁଛ ତମେ ଆଜିକାଲି ?"

"ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ୁଛି ଆଜ୍ଞା !"

"ବେଶ୍ ବେଶ୍, କିନ୍ତୁ ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ରଖିଥା—ପକ୍କା ବଦମାସ ଅଛି ସେ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଖାଇସାରି ସିଗାରେଟ ଖଣ୍ଡେ ଲଗାଇ କାନ୍ଥ ଘଡ଼ିକୁ ଚାହିଁଲେ । ଦୁଇଟା ବାଜି ଗଲାଣି । ଆଉ ଚାରିଘଣ୍ଟା ମାତ୍ର ସମୟ । ପତ୍ରିକାଟା ଛଅଟା ବେଳକୁ ବାହାରିବ ।

ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ଥରେ କାନ୍ଥ ଘଡ଼ିକୁ ଚାହିଁଲେ । ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ଟା ଦୋହଲି ଲାଗିଛି । ସମୟର ଗୋଟାଏ ନାଗଣାବାଡ଼ି

ସଙ୍କେତ । ଜୀବନଟା ସେକେଣ୍ଡ ସେକେଣ୍ଡ କରି ସାତବର୍ଷ ଭଟି ଯାଇଛି । ତିନିବର୍ଷ ଯାଇଛି ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଖୋସାମଦ କରିବାରେ, ଦୁଇବର୍ଷ ଖୁଚୁରା କାମ ଅର୍ଥାତ ପ୍ରେସକୁ କାଗଜ ବୋହିବାରେ, ବାକି ଦୁଇବର୍ଷ ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖିବାରେ ।

ବରବାଦ୍ ହୋଇଗଲା ସାତଟା ବର୍ଷ । ନବଘନ ବାବୁ ସିଗାରେଟ୍‌ଟା ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ।

ସେପାଖରୁ ମେସିନ୍‌ଟା ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ଅବାଜ କରୁଛି । ଛପା କାମ ବୋଧେ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ଆଜି କେତେ ଫର୍ମ ?

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !"

"ଆଜ୍ଞା !"

"କଣ ସରିଲା ?"

"ହଁ, ଆପଣ ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖିବେତ୍ ?

"ନାଃ ଆପଣ ଦେଖନ୍ତୁ !"

ନବଘନ ବାବୁ ଧଡ଼୍ କରି ଚୌକିରେ ବସି ପଡ଼ି ଝରକା ବାଟେ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶକୁ ଲକ୍ଷ କରିବାକୁ ଲଗିଲେ । ରାସ୍ତାଟା ଲମ୍ବି ଯାଇଛି ସେଇ ଆଡ଼କୁ । ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ପାଣିର ପାଇପ୍ । ପାଣି ଆସି ଗଲାଣି । ଗରା ମାଠିଆ ଧରି ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ସ୍ଥାନୀୟ ବଧୂ ଓ କୁମାରୀ ।

ସେ ବାହାହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବାହା ହୋଇଥିଲେ ଠିକ ଏମିତ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟା ପାଣି ମାଠିଆ କାଖରେ ଧରି ନଇକୁ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଯାଉଥାନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ହୁଏତ କବି ହେବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା ।

କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? କେତେ ବୟସ ହେଲା ? ବୋଧେ ଅଠତିରିଶ । ହଁ, ଲୋକେତ ପଚିଶ ବର୍ଷରେ ବାହା

ହେଉଛନ୍ତି । ସେ ପରଂପରା ତେର ଅଛି । କ'ଣ କନ୍ୟା ମିଳିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ବାହା ହେଲେନାହିଁ ?

ଚୁପ୍, ସେ କଥା ମିଛ । କନ୍ୟା କାହିଁକି ମିଳନ୍ତେ ନାହିଁ ? ଯାହାକୁ ଯେତେ, ଖଇବଇ । ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ ହୁଏ ଅନେକଙ୍କର, ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କର । ଅଜି ଯଦି କହିବେ—ତେବେ କାଲି ସକାଳେ ତୋଲ ମହୁରୀ । ହୁଁ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ । ବଡ଼ ନେଞ୍ଜେରା । କିଏ ପାରେ ସେ କଥାକୁ ହୋ ? ନୋହିଲେ ସେ କାଠବାଲି ବୁଢ଼ୀର ହିଁଅଟା ଯେମିତି ଅନାଏ ··· ଇସ୍ । ଯଦି ଏଇନେ କହିବେ ତେବେ ଏଇନେ । କାଠବାଲି ? ହଉ, ସେଥିରେ କି ଯାଏ ଆସେ ? ବାର୍ଣ୍ଣାଡ଼୍ ଶ ତ ପୁଣି ନର୍ସକୁ ବାହାହେଲେ ।—ହେଃ, ଅଉ କିଛି କାମ ନାହିଁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର । କିଏ କେଉଟି ବାହାହେଲା, କେମିତିଆ ଘରେ ବାହା ହୋଇଛି--ଏଇଆ ଖୋଳ ଭାଡ଼ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରର ପୁଞ୍ଜାଏ ପିଲା । ଯେମିତି ପିଲା ଜନ୍ମ କରିବା ଭାରି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଥା । ଅଚ୍ଛା ଦେଖିବା । ଅଜି ଗ୍ଲହିଁଲେ··· ।

ଏଁ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଭାବନା ଏମିତି ଅସୁଛି । ବଡ଼ ଅସଭ୍ୟ ।

ନବଘନ ବାବୁ ଗୋଟାଏ ବହି ଟାଣି ଆଣି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଛଅଟା ବାଜି ଗଲାଣି । ଅଉ କେତେ ଡେରି ? ଯେତେ ବାଆଁରେଇଲେ ମନଟା ବୁଝୁନି ।

"ହଇଏ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ।"

"ଅଜ୍ଞା ।"

"କଣ ସଇଲା ?"

"ହଁ ଅଜ୍ଞା ନେଉଛି ।"

"ବାଃ, ସବଗଳ୍ପ ତା ହେଲେ । ତାଙ୍କ ହବରକୁ । ଅଗ ସେ ଷ୍ଟାଇନ୍ ସାଗ୍ ଧୂବ୍ ଅଗୁ । ବିଶେଷ କରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହାଟଙ୍କୁ ସେ ଯେମିତ ଅଗ ଯାଏ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଉତ୍ତେଜନାରେ ପର୍ବିତାଷା ଓଲଟାଇ ଲାଗିଲେ । ଉନ୍ନିଫାଲ ହେଲା ତାହାହେଲେ, ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛୁ ? ଏ ହେ ଏଇ ନ ରୁ ର ଫଳା ଉଠି ଯାଇଛୁ । ହ, ପଢ଼ିଲା ଲୋକ ଠିକ୍ କରି ପଢ଼ି ପାରିବ ଯେ ।

ଏଇ ତୃତୀୟ ପାରାଟି ଯେତେବେଳେ ସେ ଦେଖିବ, ଯେଉଁ-ଥିରେ ପିରାଣ୍ଡେଲୋ ଓ ଦୋସ୍ତୋଏଭ୍ସ୍କିଙ୍କ ଉଦ୍ଧୃତାଂଶମାନ ଦିଆ ଯାଇଛି, ସେତେବେଳେ ମନ ଘର ଧରିବ । ବିରାଡ଼ି ଆଖି ବୁଜି ଦୁଧ ପିଉଛି—ନା ? ବାବା ସମସ୍ତେ ପଢ଼ନ୍ତି । ଭାବନାହିଁ ସେ ଦୁନିଆଁଟାଯାକ ସବୁ ମୂର୍ଖ । ଟିକ୍ନିକ୍ ଖବର ସମସ୍ତେ ରଖନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଗତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମସ୍ତେ ସଚେତନ । ପିରାଣ୍ଡେଲୋ ହୁଅନ୍ତୁ କି ପାର୍ଲ୍ ଏସ୍ ବକ୍ ହୁଅନ୍ତୁ, ଯେଉଁଠୁ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ହାତ ସଫେଇ କରିବ ସବୁ ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ । ଏଇଥିରୁ ବୁଝ ନବଘନ ମିଶ୍ର ସାଙ୍ଗରେ ଯିଏ ଟକ୍କର ଦେବ, ସେ ବିଛା ମନ୍ତ୍ର ନ ଜାଣି ସାପ ଗଡ଼ୁଡ଼ରେ ହାତ ମାଇଲା ବୋଲି ଜାଣ ।

ଅଃ, ବିରଞ୍ଚି ମହାପାତ୍ରଟି । କଣ କରୁଥିବ ସେ ଏଇନେ ? ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ଛାତି ଫୁଲାଇ ତାହାକୁ ଖାତିର ନ କରି ଚାଲୁଥିଲା, ସେମାନେ ତ ସମସ୍ତେ ଜାଣି ଯିବେଣି ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଟା ଗୋଟାଏ ଏକ ନମ୍ବର ନକଲ ନବିସ୍ । ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଳ୍ପ ସବୁ ଇଂରେଜୀ ଗଳ୍ପରୁ ଚୋରି । ପାଜି ଅ ।

ପୁଣି କୃଷ୍ଣ ସାଜିଥିଲେ । ସେ କଥା ବି ଲେଖା ହୋଇଛି ଯେ । କଟକ ସହରରେ କୃଷ୍ଣ ସାଜି ଷୋଳ ଜଣ କଟକୀ ଗୋପୀଙ୍କ ମନ ଚୋରି କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀରାଧା ତ ଏଇନେ ସମାଜ ସେବିକା, ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀର ତ ଏଇନେ ଦେଢ଼ଡଜନ ପିଲା—ବୃନ୍ଦାବନଟା ବରବାଦ୍ ହୋଇଗଲା ।

ଘର ଭିତରକୁ ଆଜି ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବିଚରା । ଗଲେତ ଚାଉଁ ଣିମାଡ଼ । କେଉଁଟିକି ଯିବ ଆଜି ?

ନବଘନ ବାବୁ ଆନନ୍ଦରେ ଟେବୁଲ ଚାରିପାଖେ ବଡ଼େ ନାଚିଗଲେ ।

ହକରଟା ଯାଇ କୋଉଠି ହେବଣି ? ଦଶମିନିଟ୍ ତ ଗତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ନିଶ୍ଚୟ ମଙ୍ଗଳାବାଗ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବଣି । ତାପରେ ଏକ୍, ଦୁଇ, ତିନ୍, ଚାରି, ପାଞ୍ଚ—ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ରାଣୀହାଟ ଷୋଳ୍‌ଶ କ୍ୱାର୍ଟ୍ର ପାଖରେ । ସେଠୁ ବୋଧେ ଦଶ ମିନିଟ୍‌ର ରାସ୍ତା । ବୋଧେ ପହଞ୍ଚି ନ ପହଞ୍ଚି ହେଉଥିବ ।

ଧର ମହାପାତ୍ର ଦାଣ୍ଡ ବାରଣ୍ଡାରେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ପତ୍ରିକା ଖଣ୍ଡେ କିଣିଲା । ଏଁ ସେଇଟା ପୁଣି ପତ୍ରିକା କିଣିବ ? ମଣିଷ୍ଟୋପ-ଟାଏ ପରା । ନାଇ ସେ ମାଗି ଦେଖିଲା । ଅରେ ଇଏ କିଏ ରେ ! ଇସ୍, ବଜ୍ରପାତ । ତା ପରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମାଗିଲା ପାଣି ଗ୍ଲାସେ । ପାଣି ପିଇ ସାରି ର୍‌ଲେ ସାଇକଲ ଖଣ୍ଡିକ ଧରିଲା । ର୍‌ଲେ ସାଇକେଲ୍ ? ଭାବି ଚଢ଼ିଲାବାଲା ର୍‌ଲେ ସାଇକେଲ୍‌ରେ । ସେଇଟା ପଚିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ର୍‌ଲେ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ନବଗୁଞ୍ଜର । ମଡ଼ଗାଡ଼ଟା ହର୍‌କୁଲେସ । ବମ୍ ଗୁଡ଼ାକ ହିନ୍ଦ୍ । ପେଡ଼ାଲଟା ଇଣ୍ଡିଆ, ଫ୍ରେମଟା ଢ଼ଅର, ଖାଲି ଅଛି ହାଣ୍ଡେଲଟା ର୍‌ଲେ ।

ଧର ସେଇଥିରେ ଚଢ଼ି ସିଏ ଆସୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବ ବୋଲି । ମନରେ ଭାବୁଛନ୍ତି କଣ କରିବ ? କ୍ଷମା ମାଗିବ ? ଅନୁରୋଧ କରିବ ଆଉ ଏପରି ଲେଖିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ? ମନେ କର ଏମିତି ଗୋଟାଏ କିଛି ସେ କହିବ ବୋଲି ଆସୁଛନ୍ତି । ମୁହଁ ତାର ମଳିନ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଆଖି ଗୁଡ଼ାକ ଛଳ ଛଳ । ଯେମିତି ଅଧଭିଜା ମେଘ ଖଣ୍ଡେ ଟାଙ୍ଗି ହୋଇଛି ନିର୍ମଳ ଆକାଶ ଉପରେ ।

ବୋଧେ ମଙ୍ଗଳାବାଗ ଡେଇଁ ଗଲାଣି । ଖୁବ୍ ଯୋରରେ ନିଷ୍ଟୟ ଆସୁଛନ୍ତି । ଆସ ବନ୍ଧୁ ଆସ !

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !"

"ଆଜ୍ଞା !"

"ଶୁଣନ୍ତୁ, ସେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର ଯଦି ଆସି ମତେ ଖୋଜେ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେବ ଯେ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି । ମନେ ରହିଲା ? କେବେ ତାଙ୍କୁ ଏ ଭିତରେ ପୁରାଇବ ନାହିଁ ।"

"ଆଜ୍ଞା ହଉ ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଝରକାଟାକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ ସିଗାରେଟ ଖଣ୍ଡେ ଲଗାଇଲେ । ରିକ୍ସା ତିନି ଚାରିଟା ଅଣନିଶ୍ୱାସିଆ ଚିତ୍କାର କରି ଛୁଟି ଯାଉଛନ୍ତି । ରାତି ସାତଟା ହେଲାଣି । ଗହଳି କମି ଆସୁଛି କିନ୍ତୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ମହାପାତ୍ର । ଏତେ ବେଳ ଯାଏ ସିଏ କଣ ଆସି ନାହିଁ ? କେମିତି ଆସିବ—ଆଉ କଣ ମୁହଁ ଅଛି ? ଲଜ ଲଜ ବୋଧହୁଏ ଆସୁଛନ୍ତି । କାଲେ ନଇଁ ଧରା ପଡ଼ିଯିବ ପରା ! ହଉ ହଉ ଆସୁ ବିଚରାଟି । ହଠାତ୍ କରି ତା ଉପରେ ଏତେ ରୁଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !"

"ଆଜ୍ଞା !"

"ମହାପାତ୍ର ଆସିଥିଲା କି ?"

"ଆସିନି ତ ଆଜ୍ଞା !"

"ଦେଖନ୍ତୁ, ଯଦି ସିଏ ଆସେ ତେବେ ତାକୁ ସେଇ ବାହାର ଘରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହି ମୋତେ ଖବର ଦେବ । ଆଗରୁ ଯାହା କହୁଥିଲି ତାକୁ ମନା କରିଦେବ ବୋଲି ତା' କରିବ ନାହିଁ । ମନେ ରହିଲା ?"

"ହଁ ଆଜ୍ଞା ।"

ନବଘନ ବାବୁ ଗାଲ ଉପରେ ହାତ ଘଷିଲେ । ରୁଢ଼ସବୁ ପୁଣି କଅଁଳ ଆସିଲାଣି । ଖଦଖଦଡ଼ିଆ ଲାଗୁଛି । ଆଜିକାଲିର ବେଢ଼ ଗୁଡ଼ାକ ମୋଟେ ଭଲ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମହାପାତ୍ରଟା ଖିଅର ହେବାକୁ ଆଉ ବେଳ ପାଇ ନଥିବ । ଆହା, ବିଚରା ମନରେ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ । କାନ୍ଦୁଥିବ ? ହୁଁ, ନ କାନ୍ଦୁଥିବ ବା କେମିତି ? କମ୍ ବଡ଼ କଥା ଇଏ ? ନାଇଁ ନାଇଁ, ତା' ଉପରେ ହଠାତ୍ ଏମିତି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ, ବିଚରାଟା ସହଜେ ତ ଦୁଃଖ ପାଉଛି, ତା' ଉପରେ ପୁଣି ଇଏ—ବୋଝ ଉପରେ ନଳିତାବିଡ଼ା ପରି ହେବ । ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ସଂପାଦକଙ୍କ ବଖରାକୁ ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ପଶି ଆସୁଥିଲା । ତାକୁ ଯଦି ମନା କରିଦିଆଯାଏ ? ବୋଧେ ସେଇଠି ତାର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ମଣିଷର ଏତେ ପରମାଣରେ ବିକୃତ ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ନାଃ, ଯେମିତି ଆସୁଛି ସେ ଆସୁ । ତା ଇଚ୍ଛା ।

"ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !"

"ଆଜ୍ଞା !"

"ମହାପାତ୍ର ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ଏଇଟିକି ପଠାଇ ଦେବେ । ମନା କରିବେ ନାହିଁ ।"

"ହଉ ।"

ନବଘନବାବୁ ଚଉକି ଉପରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବେ ବସିରହିଲେ । ରାତି ଏଗାର । କାନ୍ଥ ଘଣ୍ଟାଟା ବାଜି ଉଠି ସମୟର ସୂଚନା ଦେଇ ଦେଲା । ନବଘନବାବୁ ଚମକି କାନ୍ଥ ଘଡ଼ିକୁ ଚାହିଁଲେ । ପଛ ଘରୁ ମେସିନ୍‌ର ଧଡ଼୍. ଧଡ଼୍ ଆବାଜ । ଘର ପାଖ ପିଣ୍ଡାରୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଖାଉଥିବା ଚିଲମର ଗନ୍ଧ । ନବଘନବାବୁ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଧରାଇଲେ ।

କିନ୍ତୁ ମହାପାତ୍ରର କଣ ହେଲା ? ଏତେବେଳଯାଏ ଆସିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅହା ! କଣ କରୁଥିବ ଏଇନେ ? ହଠାତ୍ କରି ଏତେ କଡ଼ା କରି ଲେଖିବା ଉଚିତ ନଥିଲା । ଯେତେହେଲେ ତ ଗୋଟାଏ ଅଧ୍ୟାପକ । କୋଉ ଅଧ୍ୟାପକ ଏଇଆ ନ କରୁଛି ? କେତେଟା ଟଙ୍କା ବା ଦରମା ପାଏ ? ସେଇଥିରେ ଚଳେ କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ । ଯଦି ତାଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦିଅନ୍ତି କଲେଜ କମିଟି ? ବିଚରାଟି ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଛଅ ପ୍ରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବ, ଚଳିବ କେମିତି ? ନାଃ, ବଡ଼ ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ।

ଅନେକ ଲୋକ ଗର୍ବ କରନ୍ତି । ଗର୍ବ କରିବାଟା ତ କିଛି ଖରାପ ଗୁଣ ନୁହେଁ । ଗର୍ବଟା ଗଭୀର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରତୀକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଗର୍ବ କରିବା ଉଚିତ୍ । ମହାପାତ୍ର କଲା ଯେ କଣ ହୋଇଗଲା ?

ଆଃ ବିଚରାଟି ?

କିନ୍ତୁ ତାର ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ରୋଗ ଥିଲା । ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ତାର ମୁଣ୍ଡକୁ ରକ୍ତ ଉଠିଯାଉଥିଲା ଏବଂ

ସେ ପାଗଳ ଭଳି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଯଦି ସେଇ ରୋଗରେ ସେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେ ରୋଗଟା ବଡ଼ ବିପଦ୍‌ଜନକ ରୋଗ । ମରିଯିବାର ଭୟ ଅଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ତାକୁ ଡାକ୍ତର-ମାନେ ମନା କରିଥିଲେ ହଠାତ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ନ ହେବାକୁ । କିନ୍ତୁ··· !

ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଭୁଲଟାଏ ହୋଇଗଲା । ଏତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଆସିବାର ଅର୍ଥ ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ । ଇମର୍‌ଜେନ୍‌ସି ୱାର୍ଡ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବ । ଚିକିତ୍ସା ଏଇନେ ଚାଲିଥିବ । ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାମାନେ କାନ୍ଦୁଥିବେ । ଆଃ !

ନବଘନବାବୁ ଆଉ ଅଧିକ ଭାବିପାରିଲେ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ପ୍ରେସ ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ରାତି ବାରଟା, ନବଘନବାବୁ ରାସ୍ତାରେ ଦୌଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

"ଶୁଣନ୍ତୁ ନବଘନ ବାବୁ, ଖବର କଣ, ଏମିତି ଦୌଡ଼ୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?"

"ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଗଲା ?"

ମିଛ କଥା । କିଏ କହୁଛି ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ବୋଲି । ଖାଲି ମହାପାତ୍ର ଯୋଗୁ··· ।

ନବଘନ ବାବୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଡ଼େ । ରାସ୍ତାରେ ସେ ବହୁବାର ଝୁଣ୍ଟି ପାଦକୁ ରକ୍ତାକ୍ତ କରି ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାର କୋଠା ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା-ବେଳକୁ ରାତି ଗୋଟାଏ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ଝରକା ଭିତର ଦେଇ ବହୁ ଅସୁସ୍ଥ ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ଆଲୁଅ ଆଉ ହସ । ଫ୍ଲୋରେନ୍‌ସ ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ କହୁଛନ୍ତି—'ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ହସ, ସେଇ ହସରେ ତମେ ଅଣ ସାନ୍ତ୍ୱନା, ସେଇ ହସରେ ତମେ ଅଣ ମୃତ୍ୟୁର

କାଲିମାରେ ଜୀବନ ଅଲୋକର ନୂତନ ଉଦ୍ଦୀପନା ।" ମିଷ୍ଟର ବିନୋଦଦାସ ବି ଅଜ ଧାଡ଼ିଟିଏ ତା' ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇଛନ୍ତି—ସେଇ ହସରେ ତମେ ଝାଣିଅଣ ରୋଗ ବିହୀନ ଶହ ଶହ ରୋଗୀଙ୍କୁ ।

ପୁରୁଷ କଣ୍ଠ—ଟିକିଏ ଚଢ଼ା, ତା'ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶେଷ ଅଙ୍କକୁ ମିଶିଯାଉଛି—ହିଃ ହିଃ ହିଃ ଇଃ ଇଃ ଇଃ ଇ ଇ ଇ ।

ନାରୀ କଣ୍ଠ—ପାହାଚ ପାହାଚଭଳି—ହିଃହିଃ ହିଁଃହିଁଃ ହିଁଃହିଁଃ ହିଁଃହିଁଃ ।

ତା'ପରେ ପୁରୁଷ କଣ୍ଠ । ସମ୍ଭବତଃ ଉତ୍ତର—ହୋଃ ହୋଃ ହୋଃ ଓଃ ଓଃ ଓଃ ଓଃ ଓ ଓ ଓ ।

ନାରୀ କଣ୍ଠ—ଇଁଃ ଇଁଃ ଇଁଃ ଇଁଃ ଇ ଇ ଇ ।

ଭାଷାର ଅବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସେଇ ହସରେ ଅନନ୍ଦ ଅବେଗ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ଅସ୍ତି, ନାସ୍ତି, ସବୁର ପ୍ରକାଶ । ନବଘନବାବୁ ଗ୍ଲହିଁଲେ । ବୟସ କେତେ ହେଲଣି ? ପ୍ରାୟ ଗ୍ଲାଳିଶ ପାଖାପାଖି ।

"ଏଇ ମିଷ୍ଟର ବିନୋଦଦାସ !" ଡାକିଲେ ନବଘନ ବାବୁ ।

"କଣ ?"

"ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ର ଏଇନେ ଇମରଜେନ୍‌ସି ୱାର୍ଡ଼୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି, ଦେଖିଛ ?"

"କୋଉ ମହାପାତ୍ର ?"

"ଅରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିନା ?"

"ସିଏ ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି ?"

"ହଁ ହଁ, ବାହା ହୋଇ ତାଙ୍କର ଗ୍ଲରୋଟି ପିଲା ।

"ଓରେ ବାପ୍‌ରେ । ତାହାହେଲେ ଅମେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନୁନା ।"

"ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ," ନବଘନବାବୁ ଚିଡ଼ି ଉଠିଲେ । 'ତା'ହେଲେ ଚିହ୍ନ କାହାକୁ ? ସ୍ୱତପାକ ଘୋଡ଼ି ଭଳି ହୁଁ ହୁଁ ହସ । ଅଥଚ ରୋଗୀ କିଏ ଅସିଲା କିଏ ଗଲା ତାକୁ ବି ଚିହ୍ନନା । ତମମାନଙ୍କ ନାଁରେ ଅଧ୍ୟାୟ ଅଧ୍ୟାୟ ଲେଖା ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହୁଛି ।"

"ଓ ମା, ପାଗଳଟାଏ ଅସିଛି ।"

"କିଏ ହୋ, କାହାକୁ ଖୋଜୁଛ ?" ସ୍ୱତ ଡ୍ୟୁଟିରେ ଥିବା ବେହେରା ଜଣେ ପଚାରିଲା ।

"ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ।"

"ସେମିତିଆ କୌଣସି ଲୋକ ତ ଅସି ନାହାନ୍ତି ।"

"ତମେ ମିଛ କହୁଛ ।"

"ନାଇଁ ବାବୁ, ମିଛ କହିବୁ କାହିଁକି ? ଅମର ଖାତା ଦେଖିଯାନ୍ତୁ ।"

ତେବେ ଅସିନି ମହାପାତ୍ର ? କିନ୍ତୁ ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ଘରେ ଥିବ ? ନାଃ, ଅସମ୍ଭବ । ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଅସିନି ଅର୍ଥ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମହାନଦୀ କୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେଇଠି ତାର ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇ ଯାଇ ନିଶ୍ଚୟ ନଇକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଛି ।

ଅଉ କଣ ବଞ୍ଚିଥିବ ? ଅନିକଟ ଦେହରୁ ଯେମିତି ଯୋରରେ ଯୋରରେ ପାଣି ପଡ଼ୁଛି, ତା ଅଗରେ ପଥରଟାଏ ପଡ଼ିଲେ ଚୂନା ହୋଇଯିବ ।

ଦୁଃଖରେ ନବଘନ ବାବୁଙ୍କ ଅଖିରୁ ଦିଟୋପା ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା ।

କାହିଁକି ଏ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଗଲା ? କାହିଁକି ଏ ପ୍ରହସନ ଲାଗିଲା ।

ନବଘନବାବୁ ମହାନଦୀ କୂଳକୁ ଦୌଡ଼ିଲେ । କେହି ଲୁଅଡ଼େ ନାହାନ୍ତି । ରାସ୍ତା ଶୁନ୍‌ଶାନ୍ । ରାସ୍ତା କରର ମଳିନ କିରସିନ ବତୀଟିମାନ ତାଙ୍କ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ କେଉଟ ସମ୍ଭବତଃ ଭଉଁରି ଜାଲ ପକାଉଛନ୍ତି ।

ଅନ୍ଧକାର ଦେହରୁ ପାଣି ଖୁବ୍ ଯୋରରେ ପଡ଼ି ଲାଗିଛି । ଏଇଠି ଯଦି ସେ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଥିବେ, ତେବେ କେହି ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ନଥିବେ ।

ଲହର ଅସରାକୁ ଅସରା ବଢ଼ି ଲାଗିଲା ।

ସେ ବସାକୁ ଫେରିଲେ । ଟ୍ରଙ୍କରୁ ବାହାର କଲେ ବ୍ୟାଙ୍କର ଚେକ୍ ବହିଟି । ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ବିକି, ଚାକିରିର ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟରୁ ସଞ୍ଚୟ କରି ଯେତିକି ଜମା କରିଥିଲେ ସେଇ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାକୁ ଶ୍ରୀମତୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାମରେ ଚେକ୍ କାଟିଦେଇ ଲଫାପାରେ ରଖିଲେ । ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଦେଲେ ।

ମାନନୀୟାସୁ,

ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ । ଆଶା କରୁଛି ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ଇତି ।

ଆପଣଙ୍କର
ନବଘନ ମିଶ୍ର

ତା ୪।୭।୫୮
କଟକ

ଭୂମିକା

(ବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିମା ମହାନ୍ତି କରକମଳେଷୁ)

ସେମାନେ ସମବାୟ ସୂତ୍ରରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ଛନ୍ଦହର ନଦୀ କୂଳରେ ନୂତନ ରୋପିତ ଗୋଟାଏ ଶାଳ ବଣ । ହୁଏତ ସେଇ ଗଛର ଗଣ୍ଡି ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର ଅଜଗର ଗୁଡ଼ାଇହେଉଛି । କିମ୍ବା ଗୋଟାଏ ଅଜଣା ପକ୍ଷୀ (ଯାହାକୁ ସେମାନେ ସିଲ୍‌ହୋଏଟ୍ ରୂପେ ଦେଖୁଥିଲେ), ତାର ପକ୍ଷତର ଚେନାଏ । ଅଥବା ଟର୍ ମରୁଭୂମି ଉପରେ ଦୁଇଟି ସାମରିକ ବିମାନର ସଂଘର୍ଷ । ଏମିତି କିଛି ମନୋଜ୍ଞ ଅଥଚ ଉଦ୍ଭଟ । ଇଏ ପଚିଶ ବର୍ଷ ତଳର କାହାଣୀ ।

ଏହାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେହି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣଶଶାଙ୍କ ବାବୁ ମାତ୍ର ଦେଢ଼ମାସ ହେଲା ଗଡ଼ଜାତ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠ ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଫେରିଛନ୍ତି । ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଆପାତତଃ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ସେ ଦରକାରି

କରନ୍ତି ଦୁଇଟି ଖଦଡ଼ ଧୋତି, ଦୁଇଟି ଚଦର ଏବଂ ଟେକେଟେ କପ୍ କଫି । କାମିଜ କମ୍ବା ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ଧିବାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।

ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଦୁଇମାସ ତଳେ ଚାକିରୀରୁ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନାଁରେ ଅନେକ କିଛି ଗୁଜବ ଶୁଣାଯାଏ । ବିଶେଷତଃ ଗୋଟାଏ ଜାତିଆ ପାଗଳ ବୋଲି ସହରରେ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଚିହ୍ନନ୍ତି । ଫଳରେ ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟରେ ବସି ଗୋଟାକପରେ ଗୋଟାଏ ଚାରମିନାର ସିଗାରେଟ୍ ନିଃଶେଷ କଲାବେଳେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ବଲବଲ କରି ଅନାଇ ରହନ୍ତି ।

"ଖାଣ୍ଟି ଖାଣ୍ଟି ବିଚିତ୍ରଟି" ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦୟାକରି କହନ୍ତି । "ବିଶେଷତଃ ଗୋଟାଏ ଲୋକର ଯେତେବେଳେ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ତା' ଛଡ଼ା ଯେତେବେଳେ ସେ ବିବାହ କରିନାହାନ୍ତି, ତା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଚାର କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଚିତ୍ ।"

କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାଶ ବାବୁ ବଡ଼ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏକେତ ଚାରମିନାର ଧୂଆଁଟା ଏତେ କଡ଼ୁ, ତାପରେ ସେ ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଧୂମ୍ରପାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସବୁବେଳେ ବାରଣ କରନ୍ତି ।

ତଥାପି ଦୁଇଜଣ ଯାକ ଜୀବନ୍ତ ବନ୍ଧୁ । ପିଲା ଦିନରୁ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ପଢ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କଲେ । ଏକ ସଙ୍ଗରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ବିଫଳ ମନୋରଥ ହେଲେ ।

ପଚିଶ ବର୍ଷ ତଳେ ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ସତେଇଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଗୋଟାଏ ମୁଭି କ୍ୟାମେରା ଖରିଦ୍ କରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ପେଣ୍ଟ କରିବେ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରୁଥିଲେ, ସେଇ କଥାଟା ନିରଞ୍ଜନ ସେଇ ବର୍ଷଣ ମୁଖର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉଠାଇ ଦେଲ୍

ଜମାଇ ରଖିଥିଲା । ଚାରିଘଣ୍ଟା ପୂର୍ବରୁ ଝଡ଼ ହୋଇ ବିଜୁଳି ସରବରାହ ସେଦିନ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ଦୁଇଟା ମହମବତୀ ଜଳାଇ ସେ କୋଠରୀଟିକୁ ନାମ ମାତ୍ର ଆଲୋକିତ କରି ରଖିଥିଲେ ।

ବାହାରେ ବର୍ଷା ବାଦଲର ଆର୍ତ୍ତନାଦ । କେବଳ ମଝିରେ ମଝିରେ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ କାଠ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ପିଟି ସେଇ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ଗତିଧାରା ଶୁଣାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ।

ଦଶ କପ୍ କଫି ଶେଷ ହୋଇଗଲା ପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଆଉ କଫି ଖାଇବାକୁ ମନା କରି ଗୋଟାଏ ପରେ ଗୋଟା ସିଗାରେଟ୍ ପିଇ ଚାଲିଲେ ।

କେବଳ ନିରଞ୍ଜନର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଆଉ ମାତ୍ର ଦୁଇଟା କପ୍ କଫି ଖାଇବାକୁ । କିନ୍ତୁ ଏ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କ ଚାପରେ ପଡ଼ି ସେ ବଡ଼ ହତାଶ ହୋଇଗଲା । ଜିଭର ଟୋପାଟି ନୂଆକରି କଫିର ମାଦକତାକୁ ଚାଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଅନୁରୋଧ କଲେ "ଆପଣ ଗୋଡ଼କୁ ଆଉ ଏପରି ଅସମ୍ମାନ ଜନକ ଭାବେ ପିଟନ୍ତୁ ନାହିଁ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ।"

"କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ବନ୍ଧା ଛୁଟିକା ହେଉଛି ଆଜି ।"

"ସେଇଟା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ । ବିଶେଷତଃ ଅବିବାହିତମାନଙ୍କ ପାଖରେ ।"

"ମିଛ କଥା । ଏ ରୋଗଟା ଯେତେ ଶାରୀରିକ ନୁହେଁ ମାନସିକ ସେତେ ବେଶି । ତେଣୁ ଗତ ମାସଠାରୁ ମୁଁ ଜଣେ ହୋମିଓପାଥ୍

ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାଧୀନ ଅଛି । ସେ କହୁଛନ୍ତି କେବଳ ପଲେଷ୍ଟ୍ରିଙ୍କ ଦୁଇହଜାର ଖାଇଲେ ଏସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ।”

“ହଉ, ବନ୍ଦ ହେଉ, ଦେଖିବା ଯେ ।” ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କଲେ ।

“କଣ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ହବନ ଅପଣ କହୁଛନ୍ତି ? ଅପଣଙ୍କର ଜାଣିରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କଠାରୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବଡ଼ । ସେଇ ତୁଳନାରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅପଣଙ୍କଠାରୁ ଢେର ବେଶି ।”

କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି ଯେ ବୟସର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଥାକ ଅଛି । ଯଥା ଅଠର, ପଚିଶ, ତିରିଶ, ଚାଳିଶ ଓ ପଞ୍ଚାବନ । ଅଠର ଠୁଁ ପଚିଶ ଭିତରେ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମାନ । ପଚିଶ ଠୁଁ ତିରିଶ ଭିତରେ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମାନ । ଏମିତି ତିରିଶ ଠାରୁ ଚାଳିଶ ଓ ଚାଳିଶ ଠାରୁ ପଞ୍ଚାବନ । ଯଦି ମାର୍ଥାଙ୍କର ବୟସ ପଇଁତିରିଶ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁଙ୍କ ବୟସ ଚାଳିଶ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁଙ୍କ କଥା ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମାର୍ଥାଙ୍କର ବୟସ ଚାଳିଶ ଓ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁଙ୍କର ବୟସ ପଇଁଚାଳିଶ । ସୁତରାଂ ମାର୍ଥା କେବଳ ଚୁମ୍ବିତ ଏବଂ ଉଦାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାହାରକୁ ଚାହିଁ ନିଜକୁ ଅଧିକ ବିଜ୍ଞ, ପୋଖତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ବିଚରା ନିରଞ୍ଜନଟି ଏସବୁ କଥାରୁ କିଛି ଫାଇଦା ଉଠାଇ ପାରୁ ନଥିଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ କଲମ ସାହାଯ୍ୟରେ କାଗଜ ଉପରେ ଅନବରତ ଗାରେଇ ଚାଲିଥିଲା । ନିରଞ୍ଜନର ବୟସ ମାତ୍ର ଏକୋଇଶ । ସ୍ଥାନୀୟ କଲେଜରେ ତୃତୀୟ ବାର୍ଷିକ

ଗ୍ଲାସ୍ । ସୌଖିନ୍ ସାହିତ୍ୟ ସେବା । କଥା କଥାକେ ଯୁକ୍ତି କରିବାର ବଡ଼ ଝୁଙ୍କ୍ । ବୟସ ଅନୁସାରେ କଲେଜ୍ ବେଡ଼ରେ ଚକ୍କଡ଼ କରି ଖିଅରି ହୋଇସାରିଲା ପରେ ହେଜ୍‌ଲନ୍‌ର ମୋଟା ଆସ୍ତରଣ ଦିଏ । କାମିଜ୍‌ଟି ବେଶ୍ କଡ଼ା ଇସ୍ତ୍ରୀ । ଦୁଇ ତିନି ମିନିଟ୍ ଅନ୍ତରାଳରେ ହାତ ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସେ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା ।

"ବୁଝିଲ ନିରଞ୍ଜନ !" ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା କହିଲେ ।

"କଣ କହନ୍ତୁ !"

"ଜୀବନରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାଟା ବଡ଼ କଦର୍ଯ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ । ସେଇ ଅଭ୍ୟାସଟା ଉପରେ ମୋର ଭୟାନକ ଘୃଣା ଅଛି ।"

ନିରଞ୍ଜନ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଚଉକି ଛାଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେମିତି ସେ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଭୀକ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । କାରଣ ତା ମତରେ ସ୍ୱପ୍ନ ହି ବାସ୍ତବତାର ପ୍ରଥମ ପାହାଚ । ଏଇ ପାହାଚକୁ ଯେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି ତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବଡ଼ କମ୍ ।

ସେ କହିଲା "ଭୁଲ୍ କଥା କହିଲେ ସାର୍ । ଉତ୍ତର ଚାଳିଶର କୌଣସି ମୀମାଂସାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ରାଜି ନୁହେଁ, ତା ଛଡ଼ା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘୃଣା ବିଦ୍ୱେଷ ମୋଟେ ସାଧାରଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡ଼ି ପାରେ ନା ।"

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ମୋଟେ ନରମି ପଚାରିଲେ—

"କାହିଁକି, ଉତ୍ତର ଚାଳିଶ ବିଷୟରେ ତମର ଧାରଣା କଣ ?"

"ପଚିଶ ଠାରୁ ତିରିଶ ସାହା, ଚାଳିଶ ଠାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚାଳିଶ ସେଇଆ । ଏଇ ବୟସରେ ମଣିଷର ଗୋଟାଏ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଉଠେ । ପଚିଶ ତିରିଶ ବୟସରେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ

ନକର ପାଉଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଷୋଳଶ ପଇଁ ଷୋଳଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତା' କରନ୍ତି । ଯାହା କି ଆପଣଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇଛି । ଆପଣ ଯ୍ୱା ସିଲ୍କରେ ତା' ପିଲ୍କରେ ଠଙ୍କା ଉଡ଼ାଉଛନ୍ତି । ତା' ମୂଳରେ ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଛି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ମୀମାଂସା ପାଇବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି ।

ବେଶ୍ ମଜା କଥାଟିଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ବାବୁ ତକିଆ ଉପରେ ଦାଢ଼ିକୁ ଘଷି ଘଷି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ତୃପ୍ତତା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ।

ମହମ୍‌ବତୀ ଦୁଇଟି ଶେଷ ପ୍ରାୟ । ଆଲୁଅ କମି ଆସିଲାଣି । ଚାରିଆଡ଼େ କମଳା ରଙ୍ଗର ଗୋଟାଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାସ୍ପ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ବାବୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଏଇ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଆଲୋକରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଶ୍ରୀମତୀ ମଧୁଚ୍ଛନ୍ଦାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଦେଖିବାକୁ । କାରଣ ଦିବାଲୋକରେ କିମ୍ବା ଉଜ୍ଜଳ ବିଜୁଳି ଆଲୋକ ତଳେ ସେଇ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ମୁହଁକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆଜି ସେ ତିଳେମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଏଇ ବର୍ଷଣ ମୁଖର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କୌଣସି ନାରୀକୁ ଆଶା କରିବା ବୃଥା । ତେଣୁ ସେ ନିରଞ୍ଜନକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ କିଛି ଗରମ ବରା ଓ ପିଆଜର ବରାଦ କରିବା ପାଇଁ ।

ନିରଞ୍ଜନ ଅଜ୍ଞାନ୍ତବର୍ତ୍ତିତାର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିବା ମାତ୍ରେ ସେ ବର୍ଷାତିଟାକୁ ଦେହରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ନିକଟସ୍ଥ ବଜାରକୁ ବାହାରିଗଲେ ।

ଋକ୍‌ସାଟିଏ ବାହାରେ ରହିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଓ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ଦୁଆର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

"ନମସ୍କାର, ନମସ୍କାର ।"

"ଆରେ, ଆପଣଙ୍କ କଥା ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି ।" ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ କହିଲେ । "ଆପଣଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ କାମନା କରୁଛି ।"

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା କିନ୍ତୁ କାହାକୁ ନକହି ଦ୍ୱିଗୁଣ ବେଗରେ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ମଧୁଚ୍ଛନ୍ଦା ଦୁଆର ବନ୍ଦ ଉପରେ ବର୍ଷାଛତାଟାକୁ ପକାଇ ଦେଇ ବିନା ଅନୁରୋଧରେ ଗୋଟିଏ ଚଉକୀ ଉପରେ ବସିପଡ଼ି ଆରମ୍ଭ କଲେ—

"ଏ ଦୀର୍ଘଜୀବନ କାମନା କାହିଁକି ?

"ଟିକିଏ ଭଲ ଲାଗେ ।"

"ଜାଣନ୍ତି କାଲି ମୋର ଜନ୍ମଦିନ, ମୁଁ ସେଇ ସକାଶେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଆସିଲି । ଦୁଇଜଣଯାକ ତ ଏଠି ଅଛନ୍ତି । ମୋର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରହିଲା । କାଲି ସକାଳୁ ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କର କିଛି କାମ ନଥାଏ, ତେବେ ଗୋଟାଏ ଆଉଟିଂର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ।"

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା କହିଲେ—"ଆପଣଙ୍କର ବୟସ କେତେ ହେଲା, ସେତିକି ଯଦି ମୁଁ ଦୟାକରି ଜାଣିପାରନ୍ତି, ତେବେ ସେତିକିଟା ଶାଢ଼ୀ ଓ ବ୍ଲାଉଜ ଆପଣଙ୍କୁ ଉପହାର ଦଅନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ମତ କଣ ?"

ବୟସ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଶ୍ରୀମତୀ ମଧୁଛନ୍ଦା ମୋଟେ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ଫଳରେ ସେ ଟିକିଏ କୃତ୍ରିମ ରାଗ ଓ ଶାସନ-କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ଚୁପ୍ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ବର୍ଥଡେ କରିବାଟା ଅସ୍ତି-ମହାଗତ ହୋଇଗଲାଣି । ମୁଁ ଏ ସବୁକୁ ଆଜ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।"

"ଖୁବ୍ ଭଲ କଥା ।" ମାର୍ଥା ଚୁପ୍ ରହିଲେ ।

ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ବିଛଣାରୁ ଉଠିବସି ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟା ନୂଆ ମହମ୍ ବତୀରେ ନିଆଁ ଧରାଇଲେ ।

ଏ ଭିତରେ ବର୍ଷାର ବେଗଟା ଆଉ ଟିକିଏ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ବେଢେଇଟା ଟ୍ରକ୍‌ର ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଜ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନ୍ୟ କିଛି ଶୁଣାଯାଉ ନଥିଲା ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ବରି ଓ ପିଅଜ ଅସିବା ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ମଧୁଛନ୍ଦାଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ଗୋଟାଏ ଗେଣ୍ଡ୍ରେ ଧୁସଦ୍ ଶୁଣାଯାଉ ।

"କିଏ ଆଣିବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ବରି ଓ ପିଅଜ ?"

"ନିରଞ୍ଜନ ।"

"ଓ, ମା, ନିରଞ୍ଜନ ଏଇଠି ଅଛନ୍ତି କି ?"

"ତାକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି କି ?"

"ନିଶ୍ଚୟ ଚିହ୍ନେ । ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଅଙ୍କ ଓ ସାହିତ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ଯାଉଥିଲା ।"

"ହେଲା କଣ, କିଛି ଅସମାଜିକ ବ୍ୟବହାର... ?"

"ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଆପଣଙ୍କୁ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି ?"

"ନାଁ ତ ।"

ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁ ମାର୍ଥାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ ।

"ଶୁଣନ୍ତୁ ଶୁଣନ୍ତୁ କହୁଛି," ମଧୁସ୍ମୃତା ଆରମ୍ଭ କଲେ—"ପିଲାଟା ଏତେବେ ସଇତାନ୍ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି । କାଲି ମୋ ଘରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ବସିଛନ୍ତି, ସେ ଏଇ ସମୟରେ ଜାଭର ଢାରସାଦ ଦ୍ୱାରା ସିଗାରେଟ୍ ଧୂଆଁରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗୋଲାଇ କରି ମୋ ଦେହ ଗୁଡ଼ପାଖେ ଘୁରାଇ ଦେଲା । ଅଜ କହୁଛି— "ଆପଣ ଠିକ୍ ଶନି ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି ।"

"ଠିକ୍ କହିଥିଲା ତ ।"

"ଏଁ ଆପଣ ବି ତା ସହିତ ଏକମତ ?"

"ନ ହେବାର କଣ ଅଛି ? ବୟସସୁଲଭ ଚପଳତା ନେଇ ସେ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତି ଗାନ କରିଛି । କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ଅଛି କଣ ?"

"ପ୍ରଶସ୍ତି ?"

"ନୁହେଁ ? ଶନି ହେଉଛି ସବୁଠୁ ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରହ । ଅଜ କି ଉପମା ସେ ଦେଇଥାନ୍ତା ?"

"କିନ୍ତୁ ତାର ତ ଗୋଟାଏ ଖରାପ ପ୍ରଭାବ ଅଛି । ତା ଅର୍ଥ..."

"ଆହା, କଥାଟାକୁ ଏତେଅତେ ଘୁରାଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେ ଗୋଟାଏ କଳାକାର ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ବିଚାର କରିଛି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଟା ଦେଖିବାପାଇଁ, ଖୋଳତାଡ଼ କରିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

ଏଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଟା ପାଇଁ ମଧୁସ୍ମୃତାଙ୍କ ମନଟା ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇଗଲା । ଏ ଭିତରେ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହୋଇ ଗଲାଣି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର ଝିଅ ସେ । ବଡ଼ ହେବାର ବାସି ଧନ ସ୍ୱାମି ମରିଛନ୍ତି । ତା

ଘରଠାରୁ ନାନାଦି ଝଂଜା ଭିତର ଦେଇ ପାଠପଢ଼ି ଏବେ ସ୍ଥାନୀୟ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ।

କେହି ତାଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇ ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ସମସ୍ତେ ଆଖି ପକାନ୍ତି ଦେହର ଚର୍ବିଜାତୀୟ ଅଂଶର ବୃଦ୍ଧିକୁ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧଳା ବାଳକୁ ।

ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ମାର୍ଥାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବା ପାଇଁ । ବବି ଏବଂ ପିଅଜକୁ ଅପେକ୍ଷା ନରଖି ସେମାନେ ରିକ୍ସାରେ ବସିଲେ ।

"ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣ ଯଦି ମୋତେ ବିବାହ ନକରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ବିଷ ଖାଇବି ।" ମଧୁସ୍ମିତା କହିଲେ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଖାଉଥିବା ସିଗାରେଟ୍‌ଟାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ କହିଲେ—"ମୁଁ ଏପରି ଭୟାନକ ମରଣକୁ ମୋଟେ ପସନ୍ଦ କରେ-ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ବିଷ ଖାଇଲେ ଲୋକ ବଡ଼ କଷ୍ଟପାଇ ଶେଷରେ ମରେ । ଅବଶ୍ୟ ପଟାସିଅମ୍‌ସାଇନାଇଡ଼ କଥା ଅଲଗା । କିନ୍ତୁ ସେ ମିଳିବ କେଉଁଠୁ ? ତା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଷ ଖାଇବାକୁ ଦେବି ନା । ବିବାହ କଥା ଯେଉଁ କହିଲେ, ମୋର ଟିକିଏ ଗ୍ରହ ଦୋଷ ଅଛି—ଦୁଇ ବର୍ଷ ଆଠ ମାସ । ସେଇଟା କଟିଗଲେ ଯାହା ଜବାବ ଦେବି ।"

"କିନ୍ତୁ ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କୁ କଣ କହୁଛନ୍ତି ?"

"ନେତାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଲୋକମାନଙ୍କ କଥାର ମୂଲ୍ୟଥାଏ, ମୋ ପାଖରେ ନୁହେଁ ।"

ମଧୁସ୍ମିତାଙ୍କର ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିଲା ସେ ମନୋବ୍ୟାଗଟା ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ଛାଡ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ରିକ୍-

ସ୍କୁଲ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରିବାରୁ ସେ ରିକ୍ସାକୁ ସେଇଠୁ ଫେରାଇଲେ, ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାଶ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା ଚାହିଁଲେ ଥରେ ପଛକୁ ଓ ଥରେ ନଈକୂଳ-ଆଡ଼େ । ନଈ ସେପାରିରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ବତୀ ଜଳୁଥିଲା, ତା ଠିକ୍ ସେମିତି ଜଳୁଛି । ତା ଭିତରେ ଯେମିତି ନିଜର ପ୍ରତିବିମ୍ବକୁ ସେ ଦେଖି ପାରିଲେ । ଗୋଟିଏ କାରୁଣ୍ୟର ଅନ୍ୟଟି ସ୍ୱପ୍ନର । ତାର ଠିକ୍ ପାଖରେ ନଦୀ— ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ପ୍ରବାହ । ଦୁଇଟିର ପ୍ରୟୋଜନ ଅଛି । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ନହେଲେ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି କେମିତି ? କାରୁଣ୍ୟ ଆନନ୍ଦର ମାଦକତା ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନ ଆନନ୍ଦର ମାଦକତା, ଇସ୍ପାର ଭିତରେ ବଂଚିବାଟା ହିଁ ସାର୍ଥକ ସ୍ୱପ୍ନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରମାଣ ।

ସେ ନିରଂଜନକୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ପୁଣି ଫେରିଲେ ।

ତ୍ରିଭୁଜର ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ବାହୁ ଏକବିନ୍ଦୁରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଥିଲେ—ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାଶ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଥା, ସେମାନେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଦ ଆଗେଇଥିବାରୁ ଦୂରତ୍ୱ ସେମାନଙ୍କର ବଢ଼ିଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ନିରଂଜନର ଦେଖାନାହିଁ । ମାତ୍ର କେତେଟା ମିନିଟ୍ ତଳେ ସେ ତାର ସମସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଚିରନ୍ତନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବେଗବାନ୍ ଟ୍ରକ୍ ତଳେ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇଛି ।

ତା ୯ । ୭ । ୫୮

କଟକ

11 NOV 1959